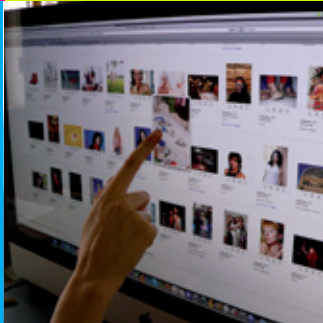
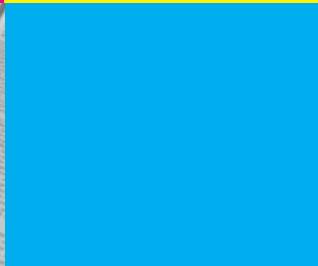
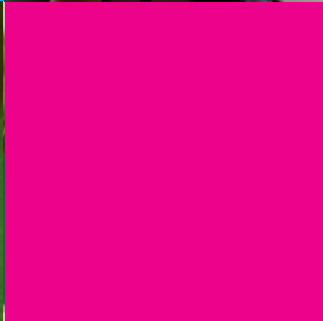

INOVATYVIŲ MOKYMO (-SI) METODŲ IR IKT TAIKYMAS

II KNYGA

INOVATYVIŲ MOKYMO (-SI) METODŲ IR IKT TAIKYMAS

II KNYGA

**Metodinė priemonė pradinių klasių
mokytojams ir specialiesiems pedagogams**

UDK 371.3
In87

Leidiny parengtas ir
pirmą kartą išleistas 2007 m. įgyvendinant projektą
„PRADINIŲ KLASIŲ IR SPECIALIOJO UGDYMO PEDAGOGŲ KOMPETENCI-
JŲ TAIKYTI IKT IR INOVATYVIUS MOKYMO (-SI) METODUS TOBULINIMAS“

Projektas buvo finansuojamas Europos socialinio fondo ir Lietuvos Res-
publikos biudžeto lėšomis pagal Bendrojo programavimo dokumento 2.4
priemonę „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtra“

Leidinio rengėjai:

Renata Dudzinskiėnė, Danguolė Kalesnikienė,
Laima Paurienė, Inga Žilinskiėnė

Pirmojo leidimo redakcinė grupė:

Vilma Gesevičienė, Lina Palačionienė,
Asta Rudienė, Ramutė Skripkienė

Dizainas ir parengimas spaudai

UAB „Sapnų sala“

Leidiny pataisytas ir
pakartotinai išleistas 2010 m. įgyvendinant projektą
„PRADINIŲ KLASIŲ MOKYTOJŲ IR SPECIALIOJO
UGDYMO PEDAGOGŲ KOMPETENCIJŲ TAIKYTI
INFORMACINES KOMUNIKACINES TECHNOLOGIJAS (IKT)
IR INOVATYVIUS MOKYMO METODUS TOBULINIMO
MODELIO IŠBANDYMAS IR DIEGIMAS“

Projektas finansuojamas iš Europos socialinio fondo ir Lietuvos
Respublikos biudžeto lėšų pagal 2007-2013 m. Žmogiškųjų išteklių
plėtros veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą„
VP1-2.2-ŠMM-02-V priemonę „Bendrojo lavinimo, profesinio mokymo
institucijų ir aukštųjų mokyklų pedagoginio personalo kvalifikacijos
tobulinimas“

Projekto tikslas —

modernizuoti šalies pradinį ugdymą
diegiant inovatyvius mokymo metodus ir IKT

Projektą vykdo

UGDYMO PLĖTOTĒS CENTRAS

Antrojo leidimo redakcinė grupė:

Tatjana Jevsikova, Asta Rudienė,
Agnė Saylik, Ramutė Skripkienė

Kalbos redaktorė:

Romualda Stonkutė

© Renata Dudzinskiėnė, Danguolė Kalesnikienė,
Laima Paurienė, Inga Žilinskiėnė, 2010, 2007

ISBN 978-609-95185-2-7 (2 knyga)
ISBN 978-609-95185-1-0 (bendras)

TURINYS

Įvadas	6
1. Specialiųjų poreikių mokinių ugdymas	9
1.1. Inkluzinio ugdymo apibūdinimas	10
1.2. Mokymas ir mokymasis inkluzinėje mokykloje	12
1.3. Mokinių ir mokytojų vaidmenys.....	15
2. Specialiųjų poreikių mokinių pažinimas ir jų poreikių tenkinimas	16
2.1. Mokinių stebėjimas ir poreikių įvertinimas	17
2.2. Mokinio įvertinimo rezultatų naudojimas.....	23
2.3. Mokyklos komandos parama mokytojui ir mokiniui.....	24
3. Specialiųjų poreikių mokinių raidos dėsningumai ir ugdymo ypatumai	26
3.1. Raidos ypatumų ir specialiųjų poreikių santykis	27
3.2. Specialiųjų poreikių mokinių raidos ir ugdymo ypatumai	29
3.3. Ugdymo rekomendacijos	31
4. Ugdymo programos pritaikymas specialiųjų poreikių mokiniams	34
4.1. Specialiųjų poreikių mokiniams pritaikytos ugdymo programos dėmenys ir struktūra	36
4.2. Specialiųjų poreikių mokiniams pritaikytų ugdymo programų pavyzdžiai.....	38
4.3. Specialioji pedagoginė, psichologinė, socialinė pedagoginė pagalba ir kitos paslaugos.....	43
5. Specialiųjų poreikių mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo strategijos	45
6. Pagalbos specialistų vaidmuo padedant mokytojui ugdyti specialiųjų poreikių mokinius	50
7. Inovatyvių mokymo (-si) metodų taikymas	53
7.1. Inovatyvūs mokymo (-si) metodai. Samprata.....	54
7.2. Tikslingas mokymo (-si) metodų pasirinkimas	55
7.3. Inovatyvių mokymo (-si) metodų taikymas specialiųjų poreikių mokiniams	57
8. Informacinių ir komunikacinių technologijų taikymas	65
8.1. Informacinių ir komunikacinių technologijų (IKT) samprata	66
8.2. IKT specialiojo ugdymo srityje.....	68
8.3. IKT taikymo specialiajam ugdymui tendencijos Europos šalių kontekste	70
8.4. Elektroninis ugdymo turinys ir virtualioji mokymosi aplinka (VMA).....	72
8.5. Ugdymo proceso planavimas taikant IKT	83
8.6. Ugdymo individualizavimas taikant IKT.....	85
8.7. Pasiekimų ir pažangos vertinimas taikant IKT.....	90
8.8. Bendravimo ir bendradarbiavimo galimybės taikant IKT.....	92
Literatūra	96

ĮVADAS

Žmogaus negalia dažnai jam trukdo siekti išsilavinimo ir integruotis į visuomenę. Šiuolaikinė visuomenė turi padėti neįgaliesiems asmenims įveikti savo negalią ir pasijusti visaverčiais visuomenės nariais. Pagrindinis šiuolaikinės švietimo sistemos tikslas — kiekvienos asmenybės socializacija, veiksnus žmogaus ugdymas, orientuotas į individualius asmens poreikius ir gebėjimus pradedant nuo pat asmenybės vystymosi pradžios. Mokyklos uždavinys — suteikti kokybiškas ir prieinamas paslaugas specialiųjų poreikių turintiems asmenims. Ypač daug galimybių šioje srityje teikia pažangios informacinės ir komunikacinės technologijos (IKT).

Specialiųjų poreikių mokiniai Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, ugdomi ne tik specialiosiose mokyklose, specialiojo ugdymo centruose, bet ir dieninių bendrojo lavinimo mokyklų bendrosiose, specialiosiose arba išlyginamosiose klasėse. Ugdymo aplinka lemia sąveikos tarp specialiųjų poreikių mokinių ir jų ugdytojų pobūdį, bet ugdymo principai išlieka tokie pat — stengiamasi *atsižvelgti į kiekvieno mokinio galias, gebėjimus, ypatumus*. Siekiama kuo geriau pažinti kiekvieną specialiųjų poreikių mokinį ir sudaryti tinkamas sąlygas jo ugdymui, pasitelkiant stipriąsias mokinio savybes ir kompensuojant trūkumus. Kad specialiųjų poreikių mokinių integracija bendrojo lavinimo mokyklų bendrosiose klasėse būtų sėkminga, būtina tobulinti pedagogų gebėjimą taikyti inovatyvius mokymo (-si) metodus, skatinti mokyklų ir kitų institucijų partnerystę, mokyklose skatinti šiuolaikiškus ugdymo administravimo metodus. Kaip žinoma, Lietuvoje integruotai ugdoma beveik 90 proc. specialiųjų poreikių mokinių, tačiau klystume manydami, kad viskas jau pasiekta. Pasaulyje vyksta labai svarbūs ir greitai pokyčiai, sparčiai keičiasi požiūris į specialiųjų poreikių mokinių ugdymą. Pastaruoju metu ši kaita susijusi su *inkliuzijos ir inkliuzinio ugdymo* sąvokomis. Inkliuzinis ugdymas suprantamas kaip specialiųjų poreikių mokinių ugdymas tam pasirengusioje mokykloje, kurioje dirba pakankamai kompetentingi pedagogai, kiti specialistai, yra reikalingų priemonių, kabinetų, t. y. sukurta tinkama ugdymo aplinka, atitinkanti specialiuosius mokinių poreikius. Mokomasi bendrųjų ugdymo programų pagrindu, kokybiškai jas individualizuojant ir pritaikant mokinių poreikiams. Inkliuziniam ugdymui labai svarbus įstaigos administracijos palaikymas, teigiamos visos mokyklos bendruomenės nuostatos. Toks ugdymas šiandien Lietuvoje ir pažangiausiose Europos šalyse suprantamas kaip siekiamybė.

Pripažįstama, kad specialiųjų poreikių mokinių ugdymas su bendraamžiais kelia naujų iššūkių mokyklos bendruomenei. Viena iš naujausių priemonių yra informacinės ir komunikacinės technologijos, kurios puikiai tiktų specialiųjų poreikių mokiniams ugdyti. Apie IKT diegimo svarbą rašoma Lietuvos švietimo strateginiuose dokumentuose.

Specialiųjų poreikių mokinių ugdymas kartu su bendraamžiais mokytojui yra didelis iššūkis, kurį įveikti jis gali taikydamas inovatyvius mokymo (-si) metodus. Šie metodai leidinyje suprantami kaip ugdymo tikslams pasiekti taikomų būdų ir veiksmų visuma, sudaranti sąlygas aktyviam mokinių ugdymui. Ne mažiau svarbus ir išskirtinis dėmesys mokinių mokymosi motyvacijai.

Ši knyga skirta ne tik specialiojo ugdymo pedagogams, norintiems susipažinti su inovatyvių mokymo (-si) metodų ir IKT taikymo specialiajam ugdymui tendencijomis, naujovėmis, bet ir pradinių klasių mokytojams, dirbantiems su specialiųjų poreikių mokiniais bendrojo ugdymo klasėse. Leidinyje apžvelgiama specialiųjų poreikių vaikų raida ir ugdymo ypatumai, pateikiama patarimų ir rekomendacijų, kaip dirbti su įvairių sutrikimų turinčiais mokiniais, kaip parengti individualias programas, pritaikytas specialiųjų poreikių mokiniams, aptariami planavimo, individualizavimo, diferencijavimo, pasiekimų vertinimo ir kiti aktualūs klausimai.

Knygoje apžvelgiamos pagrindinės IKT taikymo specialiajam ugdymui priemonės ir jų ypatumai, aprašomi pagrindiniai šių priemonių kūrimo aspektai, pateikiama pavyzdžių, daug dėmesio skiriama IKT taikymo specialiųjų poreikių mokinių ugdymui galimybėms, aptariami jų privalumai.

Leidinio autoriai tikisi, kad mokytojai drąsiau priims ir įveiks iššūkius, kuriuos kelia informacinių ir komunikacinių technologijų plėtra švietime, mokysis patys, kartu atskleisdami naujus pažinimo kelius savo mokiniams.

Leidinio rengėjai

ANTROJO LEIDIMO ĮVADAS

Pirmasis šios knygos (I ir II knygos) leidimas buvo parengtas, siekiant projekte „PRADINIŲ KLASIŲ IR SPECIALIOJO UGDYMO PEDAGOGŲ KOMPETENCIJŲ TAIKYTI IKT IR INOVATYVIUS MOKYMO (-SI) METODUS TOBULINIMAS“ dalyvavusiems mokytojams ir specialiesiems pedagogams suteikti informacijos, reikiamų žinių ir aktualių metodinių rekomendacijų apie IKT ir inovatyvių mokymo (-si) metodų taikymo specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių pradinį klasių mokinių ugdymui galimybes. Šiuo metodiniu leidiniu labai susidomėjo bendrojo lavinimo mokyklų pradinį klasių mokytojai, tačiau pirmojo leidimo tiražo nepakako visiems pageidaujantiems, nes leidiniai buvo išdalinti projekte dalyvavusioms mokykloms, taip pat, projekto seminarų dalyviams. Planuojant projekto tęsinį buvo numatyta išleisti antrą pataisytą šios knygos leidimą.

Antrasis pataisytas leidimas parengtas įgyvendinant projektą „PRADINIŲ KLASIŲ MOKYTOJŲ IR SPECIALIOJO UGDYMO PEDAGOGŲ KOMPETENCIJŲ TAIKYTI INFORMACINES KOMUNIKACINES TECHNOLOGIJAS (IKT) IR INOVATYVIUS MOKYMO METODUS TOBULINIMO MODELIO IŠBANDYMAS IR DIEGIMAS“. Leidinys pakeičiamas atsižvelgiant į naujausius pokyčius švietime. Jame buvo ištaisytos pastebėtos klaidos ir netikslumai, patikslinta informacija apie atnaujintą *Pradinio ugdymo bendrąją programą ir jos pritaikymo specialiųjų poreikių mokinių kalbiniam, matematiniam ir socialiniam bei gamtamoksliniam ugdymui rekomendacijas*, kompetencijų ugdymą, išimtos neaktualios nuorodos, pakeistos kai kurios iliustracijos, patikslintas literatūros sąrašas, atnaujintas dizainas. Knygos bus išdalintos projekte dalyvaujantiems pradinį klasių mokytojams ir specialiesiems pedagogams.

Antrojo pataisyto leidimo redakcinė grupė dėkoja leidinio rengėjams, neprieštaravusiems dėl leidinio turinio ir iliustracijų pakeitimų.

Antrojo pataisyto leidimo redakcinė grupė

1

SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ UGDYMAS

1.1. INKLIUZINIO UGDYMO APIBŪDINIMAS

Demokratinės visuomenės idealai skatina mus vertinti kiekvieną pilietį ir sudaryti jam kuo daugiau galimybių dalyvauti bendruomenės gyvenime. Inkluzinio ugdymo įgyvendinimas mokyklose yra vienas iš būdų pasiekti pilietinės visuomenės idealus. Inkluzinis ugdymas suteikia galimybių pripažinti skirtingus asmenis, turinčius įvairių pažintinių, fizinių, bendravimo, emocinių ypatumų, padėti įveikti jiems kylančius sunkumus ir mokytis nuo pat mažumės gyventi įvairialypėje bendruomenėje.

Gyvendami kartu mes tobuliname savo bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius. Nuo mažens pratindami savo vaikus gyventi ir būti drauge su skirtingų gebėjimų bendraamžiais, mokome juos dalytis savo

individualumu, savo skirtybėmis ir kartu dalyvauti sprendžiant įvairias problemas. Tokioje aplinkoje stiprėja mūsų įsitikinimai, kad, nepaisant gebėjimų įvairovės, vaikai yra labiau panašūs nei skirtingi, kad kiekvienas vaikas yra šeimos ir bendruomenės dalis, kad vaikai mokosi iš vaikų. Būdami kartu su savo bendraamžiais ir dalyvaudami bendruomenės veikloje, jie tobulina ne tik savo patirtį, žinias, bet ir lavina būtinus socialinius įgūdžius.

Sudarant sąlygas specialiųjų poreikių mokiniams mokytis yra būtina:

- individualizuoti kiekvieno mokinio mokymą, patenkinant jo specialiuosius ir ugdymosi poreikius;
- sudaryti galimybes kiekvienam mokiniui tobulėti;
- skatinti mokinio aktyvumą, nusiteikimą kaupti gyvenimišką patirtį;
- skatinti šeimos narius kuo aktyviau prisidėti prie savo vaikų ugdymo.

Specialiųjų poreikių mokiniai, kaip ir visi kiti, turi teisę priklausyti klasei, grupei, mokyklai ir būti jos dalimi, turi teisę į moks-

lą, į vienodą rūpinimąsi, pagarbą ir globą. Tai reiškia, kad mokytojas turi stengtis nustatyti, gerbti ir tenkinti mokinių ugdymosi poreikius, sudaryti geriausias sąlygas ir galimybes kiekvienam klasės mokiniui aktyviai veikti ir kaupti individualų patyrimą. Mokytojas, kurio klasėje mokosi specialiųjų poreikių mokinys, turi prisiminti, kad ne kiekvienas gali išmokyti viską, bet kiekvienas gali išmokyti ką nors.

Šiandieninėje mokykloje ypač svarbus mokytojų noras ir pastangos įtraukti kiekvieną klasės mokinį į bendrą mokymąsi, kad specialiųjų poreikių mokiniai galėtų dalyvauti bendroje veikloje su savo bendraamžiais. Mokytojų pastangos ir noras taikyti inovatyvius metodus, gerosios patirties sklaida tarp kolegų, mokymasis iš klaidų gali padėti mokytojams kurti kokybišką edukacinę aplinką visiems klasės mokiniams, nepaisant jų protinių ar fizinių gebėjimų, socialinių šeimos sąlygų, kultūros ar rasės skirtumų.

Svarbu, kad mokytojai savo klasėje kurtų tokią edukacinę aplinką, kurioje mokiniai:

- saugiai jaustųsi, gerbtų vienas kitą, padėtų vienas kitam;
- pripažintų vienas kito skirtingumą, individualius gebėjimus panaudotų siekdami bendrų tikslų;
- bendrautų ir bendradarbiautų, lygiavertiškai dalyvautų sprenddami problemas;
- turėtų optimalias sąlygas mokytis pagal savo gebėjimus ir interesus;
- prisiimtų atsakomybę už savo mokymąsi, elgesį ir už bendrą veiklą.

Mokytojo pastangos įtraukti visus mokinius į bendrą mokymąsi specialiųjų poreikių mokiniams teikia galimybę stebėti, mėgdžioti, bendrauti ir kartu veikti su savo bendraamžiais praktinėje veikloje. Mokiniai gali iš bendraamžių pasimokyti bendravimo įgūdžių ir įgyti kitų jų raidos lygi atitinkančių socialinių įgūdžių. Artimas mokinių bendravimas padeda jiems ugdytis toleranciją, užmegzti draugystę ir palaikyti teigiamus tarpusavio santykius, išmoko padėti vienas kitam. Dėl to vieni tampa dėmesingesni, nuoširdesni, kartais netgi pagerėja jų mokymosi rezultatai bei motyvacija, kiti — specialiųjų poreikių mokiniai — mokymąsi natūralioje aplinkoje įgyja prakti-

nių įgūdžių ir patyrimo, padėsiančių jiems ateityje savarankiškai dalyvauti visuomenės gyvenime. Inkluzinis ugdymas — toks, kaip suprantamas labiausiai išsivysčiusiose Europos valstybėse — veiksmingas ir kokybiškas įvairių poreikių mokinių mokymasis drauge pritaikytoje aplinkoje — būtinas siekiant harmoningo ir solidaraus visų visuomenės narių sugyvenimo ir saugumo, kiekvieno asmens gyvenimo kokybės.

1.2.

MOKYMAS IR MOKYMASIS INKLIUZINĖJE APLINKOJE

Naujas požiūris į specialiųjų poreikių mokinių mokymą ir mokymąsi. Spartėjantys naujų technologijų kūrimo ir diegimo procesai skatina ugdyti asmens kompetencijas, kurios padėtų aktyviai veikti visuomenėje ir nuolat save tobulinant prisitaikyti prie kintančių socialinių, ekonominių sąlygų. Šiandien mokinys nėra „pasyvi erdvė“ su daugeliu „lentytėlių ir stalčių“, kuriuos mokytojas turi „teisingai“ užpildyti. Mokytojas turi ugdyti ir tobulinti mokinių kompetencijas, kurios padėtų ateityje savarankiškai gyventi, siekti tikslų, tapti visaverčiais piliečiais. Žmogui reikia nuolat mokytis, ieškoti žinių, kūrybiškai mąstyti, gebėti adaptuotis visuomenėje ir greitai kintančioje aplinkoje. Šiuos įgūdžius turime formuoti nuo pradinių ugdymo etapų.

Inovatyvūs mokymo (-si) metodai padeda mokytojui gerinti ne tik specialiųjų poreikių, bet ir visos klasės mokinių ugdymą, nes padeda pažinti kiekvieną mokinį ir pritaikyti ugdymo turinį, ugdymo metodus, pasiekimų vertinimą, pagal besimokančiųjų poreikius individualizuoti ugdymą.

Šiandien mokymas ir mokymasis grindžiamas konstruktyvistiniu požiūriu, todėl svarbu domėtis mokinio raidos ypatumais, jo mąstymo gebėjimais, įgyta patirtimi, mokymosi motyvacija. Konstruktyvistinio požiūrio šalininkų teigimu, mokymasis — tai darbas komandoje, kai mokomasi vienas iš kito, veikiama išvien ir padedama vienas kitam. Jei norime, kad mokiniai gautų kuo daugiau naudos, reikia rūpintis ne tik mokymu, bet ir mokinių mokymusi. Pabrėžiama, kad mokymasis — tai aktyvus dvipusis procesas, kurio tikslas — ne perduoti ir gauti informaciją, o tobulinti individualų mokinio supratimą per aktyvią praktinę jo veiklą.

Ne tik specialiųjų poreikių mokinių, bet ir visų klasės mokinių mokymosi proceso

veiksmingumas priklauso nuo to:

- ar mokinys gali užduoti klausimų ir kartu su mokytoju aptarti neaiškumus;
- ar mokytojas komentuoja mokinio darbą ir padeda jam geriau suvokti užduotį.

Grįžtamasis ryšys yra labai svarbus mokymo ir mokymosi procese, nes padeda mokytojui išsiaiškinti, ką ir kaip mokinys suprato ir išmoko. Priešingu atveju mokantis nereikėtų mokytojų — užtektų tik knygų ir įrašytos vaizdo medžiagos. Grįžtamasis ryšys ypač svarbus ugdant specialiųjų poreikių mokinius, nes, gavęs autentiškos informacijos iš mokinio apie tai, ką jis suprato, kokių įgūdžių ir gebėjimų įgijo, mokytojas galės tikslingai planuoti tolesnį mokinio ugdymą.

Konstruktyvistų teigimu, žinios nėra suteikiamos, jos yra sukuriamos paties mokinio aktyviai veikiant. Mokiniai ne įsimena, kas jiems pasakyta, bet patys kuria išgirstos informacijos prasmes pagal savo turimą patirtį. Tik suteikęs prasmę naujai informacijai mokinys pajėgia ją panaudoti ir pritaikyti praktikoje. Pvz., daugelis iš mūsų supranta, kas yra dalyba, ir gali ją paaiškinti, bet nedaugelis galėtų pasakyti tikslų dalybos apibrėžimą, kurio kartais reikalauja mokytojai. Mokinys neįsimena mokytojo pateikto dalybos apibrėžimo, jis sukuria savo paties apibrėžimą. Norint suprasti, reikia, kad naujos žinios papildytų jau turimas. Kai mokomasi aktyviai veikiant, patiems keliant klausimus ir kuriant prasmes, galima lengviau suvokti naujus dalykus ir juos taikyti praktikoje. Todėl mokymosi procese neužtenka, kad mokytojai ištaisytų klaidas — mokiniai turi patys atrasti ir ištaisyti savo klaidas, t. y. tikslinti savo suvokimą.

Mokytojo pasirinkti mokymo (-si) metodai — dialogas, interaktyvus mokymasis, darbas grupėmis, poromis, IKT taikymas, debatai, aktyvus klausinėjimas ir kt. — padeda kurti atvirą, bendradarbiavimą skatinančią mokymo (-si) aplinką, nuoširdžius mokinių santykius. Bendravimas ir bendradarbiavimas turi labai svarbią reikšmę mokymui ir mokymuisi inkliuzinėje aplinkoje, spartina specialiųjų poreikių mokinių individualų pažintinį vystymąsi, ugdo socialinius gebėjimus.

Pasiruošimas į bendrojo ugdymo klasę integruoti specialiųjų poreikių mokinių.

Rengiantis integruoti specialiųjų poreikių mokinius į bendrojo ugdymo klases, reikia paruošti klasės bendruomenę juos priimti, suteikti mokiniams daugiau informacijos, kalbėtis apie:

- individualius žmonių skirtumus;
- sutrikimus ir negalias;
- individualius mokinių poreikius;
- bendražmogiškąsias vertybes.

Pokalbį apie žmonių unikalumą ir skirtynes su pradinių klasių mokiniais galima pradėti pasiūlant mokiniams apmąstyti savo pačių privalumus ir trūkumus. Padėti mokiniams geriau suvokti, kad kiekvienas žmogus yra ypatingas, turi ir gebėjimų, ir trūkumų. Pradinių klasių mokiniams galima pateikti jiems aktualios ir suprantamos informacijos apie žmonių negalias, susieti jas su gyvenimiškomis situacijomis. Pavyzdžiui, pateikti užduočių, kurios padėtų suprasti, kaip jaučiasi nematantis, negirdintis arba negalintis judėti žmogus. Ypač svarbu, kad mokiniai kuo daugiau sužinotų apie konkretų vaiką, kuris mokysis kartu su jais: kuo jis ypatingas, kokios kitų mokinių pagalbos jam gali prireikti, kokių papildomų priemonių jam reikės, kad galėtų drauge mokytis. Pavyzdžiui, jeigu bus integruojamas klausos sutrikimą turintis vai-

kas, galima kalbėti apie klausos sutrikimus, apie klausos aparatus, apie kitus garsą stiprinančius prietaisus, paskaityti pasakojimų apie sutrikusios klausos žmones. Mokiniai galėtų papasakoti, kaip jie jautėsi susitikę su kurčiais, neprigirdinčiais žmonėmis, pasidalyti patirtimi apie bendravimą su tokiais žmonėmis šeimoje, giminėje ir kt. Mokinius galima supažindinti su sutrikusios klausos žmonėmis klasėje surengus susitikimą su suaugusiais ar vaikais. Jeigu naujam mokiniui bus reikalingas gestų kalbos vertėjas, rekomenduojama jį pakviesti į klasę, kad jis papasakotų apie savo vaidmenį — palengvinti konkreto mokinio bendravimą su mokytoju ir bendraklasiais. Jeigu klasės mokiniai supras šio ir kitų pagalbos specialistų pareigas pamokoje, jie laisviau jausis, o sutrikusios klausos mokinys nesijaus atskirtas nuo bendraamžių.

Ruošdamas klasės bendruomenę, mokytojas turėtų daug dėmesio skirti bendražmogiškosios vertybės — tolerancijos — ugdymui. Su pradinių klasių mokiniais reikėtų aptarti, ko sveikieji gali išmokti iš specialiųjų poreikių asmenų ir ko jie gali pasimokyti. Naudinga atkreipti pradinių klasių mokinių dėmesį į tai, kad specialiųjų poreikių mokiniams yra labai svarbu bendrauti, patirti teigiamų emocijų, tobulinti socialinius įgūdžius.

Mokytojas turi užtikrinti specialiųjų poreikių mokinių sąveiką su įprastai besivystančiais vaikais, bet neužkrauti jiems „globėjo“ vaidmens, skatinti būti „mokytojo pagalbininku“. Šis vaidmuo padės pradinį klasių mokiniams suprasti, kad kiekvienam kartais reikia mokytojo pagalbos, tik vieniems jos reikia daugiau, o kitiems mažiau. Mokytojas turėtų prisiminti, kad jo elgesį nuolat stebi klasės mokiniai, todėl, kuriant klasės bendruomenę, svarbu neišskirti nė vieno mokinio, parodyti kiekvieno privalumus. Pamokose ir nepamokinėje veikloje mokytojas turi kurti situacijas, kurios klasės mokiniams atskleistų, kokių gebėjimų turi specialiųjų poreikių mokiniai, ką jie geba gerai padaryti vieni, o ką tik padedami kitų. Organizuojant bendras veiklas, galima taikyti bendraamžių kuravimo, mokymosi bendradarbiaujant ir kitus metodus, parodydant, kad ir specialiųjų poreikių mokiniai gali padėti siekti bendro klasės tikslo. Nederėtų pabrėžti, kad mokinys turi negalią ar specialiųjų poreikių, nevadinti jo negaliu, tik prireikus paminėti tam tikrą problemą, pavyzdžiui, užuot sakius „ji kurčia“, geriau sakyti „Saulė negali girdėti“, „Petruči sunku skaityti“ ir pan.

Įtvirtinimo klausimai ir užduotys

1. Savo žodžiais paaiškinkite, kaip jūs suprantate, kas yra mokymas ir mokymasis.
2. Kokius specialiųjų poreikių mokinių mokymosi kartu su bendraamžiais ypatumus išskirtumėte?
3. Pagalvokite, kaip jūs ruoštumėte klasės bendruomenę specialiųjų poreikių mokinio atėjimui.

1.3.

MOKINIŲ IR MOKYTOJŲ VAIDMENYS

Kintant ugdymo paradigms, kinta ir švietimo sistemos pagrindinių dalyvių — mokinių ir mokytojų — vaidmenys. Mokinio, kaip „žinių kaupėjo“, vaidmenį keičia mokinys „tyrinėtojas“, aktyvus savo suvokimo tobulintojas. Kinta ir mokytojo vaidmuo: mokytoją, kaip ugdymo turinio „perteikėją“ ar „perpasakotoją“, „visa žinantį“ ekspertą, keičia mokytojas — mokinio „veiklos organizatorius“, „patarėjas... Mokytojas, gerai išmanydamas savo ir mokinių vaidmenis šiuolaikinio mokymo ir mokymosi kontekste, gali veiksmingai priderinti mokomąsias veiklas prie specialiųjų poreikių mokinių gebėjimų.

Šiuolaikinės ugdymo kryptys skatina mokytoją kurti tokią mokymo [-si] aplinką, kurioje mokiniai aktyviai veikia: dalyvauja, suvokia, tyrinėja, stebi, renka informaciją, atranda, kuria, analizuoja, formuojasi asmeninį supratimą, pritaiko taisykles, susikuria reikšmes, tikrina, aiškina, siūlo paaiškinimus, susitelkia, lygina savo mąstymą su kitų mąstymu, įvairiomis aplinkybėmis taiko tai, ko mokėsi, formuluoja naujas prielaidas. Daugelį minėtų dalykų gali atlikti ir specialiųjų poreikių mokiniai, dirbdami pagal savo gebėjimų lygį, savo tempu.

Dažnas pradinių klasių mokytojas, ugdydamas specialiųjų poreikių mokinius, turi išmolti naujos etgosenos, keisti savo požiūrį ir įsitikinimus. Ypatingą dėmesį jis turėtų skirti savo veiklai pamokoje, atliekamiems vaidmenims. Mokytojas, siekdamas tenkinti individualius mokinių poreikius ir puoselėti demokratijos idealus bei principus, turi skatinti mokinius išmolti kritiškai mąstyti, būti kūrybingus, išradingus, savarankiškus, atsakingus už savo sprendimus ir veiksmus, padėti vienas kitam. Mokytojas kuria mąstyti ir tyrinėti skatinančią aplinką, suteikia naujų galimybių mąstyti ir tirti, pristatydamas naujus objektus, įvykius, žmones, sudomina mokinius pateikdamas klausimų ar keldamas problemas, rea-

guoja į mokinio susidomėjimą, jo patyrimą, rodo entuziazmą, vadovauja, palaiko, skatina ir suteikia galimybių aktyviai mokinių veiklai, tyrinėjimui. Mokytojas moko per žaidimus, gerbia vaiko mąstymą ir taisykles, padeda vaikams tobulinti supratimą, nukreipia jų dėmesį į tinkamus objektus, padeda užmegzti ryšius, skatina bendrauti ir bendradarbiauti, kuria priemones, padedančias pritaikyti žinias, padeda prisitaikyti prie naujų aplinkybių, kuria mokymuisi reikšmingas situacijas. Taip mokytojas „priartina“ mokymo turinį prie mokinio galimybių ir tenkina kiekvieno besimokančiojo ugdymosi poreikius.

Svarbu, kad mokytojai plėtotų savo, kaip specialiųjų poreikių mokinių mokytojų, kompetencijas: mokinių pažinimo, jų ugdymo planavimo, modeliavimo, pasiekimų ir pažangos vertinimo, ieškotų vis naujų darbo su įvairių poreikių mokinių grupėmis metodų, pedagoginės veiklos organizavimo būdų.

Įtvirtinimo klausimai ir užduotys

1. Pagalvokite, kokius vaidmenis jūs dažniausiai atliekate savo pamokose? Kaip jums sekasi? Ką ketinate tobulinti?
2. Kaip jūsų vaidmenis keičia klasėje besimokantys specialiųjų poreikių mokiniai? Kodėl?

2

**SPECIALIŲJŲ
POREIKIŲ
MOKINIŲ
PAŽINIMAS IR
JŲ POREIKIŲ
TENKINIMAS**

2.1.

MOKINIŲ STEBĖJIMAS IR POREIKIŲ ĮVERTINIMAS

Mokytojo veiklos gairės. Pradinių klasių mokytojui, ugdančiam specialiųjų poreikių mokinius, svarbu:

- pažinti mokinius, jų gebėjimus, poreikius, pomėgius ir interesus;
- ugdymo tikslus ir uždavinius numatyti atsižvelgiant į toje pačioje klasėje besimokančių mokinių skirtingus individualius gebėjimus;
- ugdymo procese greta bendrųjų ugdymo priemonių naudoti papildomas, naujai parengtas arba specialiųjų poreikių mokiniams pritaikytas ugdymo priemones;
- diferencijuoti ugdymo turinį, atsižvelgiant į mokinių galimybes;
- kurti specialiųjų poreikių mokiniams tinkamą mokymo (-si) aplinką, kurioje jie galėtų dirbti individualiai ir dalyvauti bendroje klasės veikloje;
- lanksčiai organizuoti darbą klasėje;
- specialiųjų poreikių mokinių mokymosi pasiekimus vertinti atsižvelgiant į specialistų parengtas rekomendacijas.

Norint tinkamai organizuoti specialiųjų poreikių mokinių ugdymą, pritaikyti ugdymo programą, būtina juos pažinti, nustatyti individualius jų poreikius. Mokytojas, norėdamas gerai pažinti specialiųjų poreikių mokinius, pirmiausia turi turėti pakankamai žinių apie jų ugdymo ypatumus. Žinodamas specialiųjų poreikių mokinio galimybes, mokytojas gali parinkti tinkamus mokymo (-si) metodus, būdus ir priemones, padedančias siekti gerų rezultatų.

Mokomąją medžiagą reikėtų pateikti taip, kad ji sudomintų šiuos mokinius, palaikytų aukštą jų mokymosi motyvaciją. Mokiniai motyvuotai veikia pamokoje tada, kai jie sužino ar išmoksta ką nors nauja, kai jų veikla ir pastangos būna įvertintos.

Akivaizdu, kad tai įmanoma tik tada, kai ugdymo turinys, veiklos pobūdis ir tempo atitinka mokinių gebėjimus ir turimus įgūdžius.

Ne visada mokytojas iš anksto žino, kad jo klasėje mokysis specialiųjų poreikių mokinys, ir gali tam pasiruošti. Taikydamas įprastus ugdymo metodus pradinių klasių mokytojas gali pastebėti, jog konkretus mokinys turi tam tikrų mokymosi sunkumų. Numatydamas, kad mokinys gali turėti specialiųjų poreikių, mokytojas turi apie tai informuoti mokinio tėvus arba globėjus ir, gavęs raštišką jų sutikimą, kreiptis į mokyklos specialiojo ugdymo komisiją. Šiai komisijai mokytojas turi pateikti informaciją apie mokinio gebėjimus, pastebėtas mokymosi, elgesio problemas bei taikytus mokymo būdus ar kitą pagalbą siekiant įveikti mokinio mokymo ir mokymosi sunkumus. Mokyklos specialiojo ugdymo komisijos specialistai, išanalizavę pateiktą informaciją, įvertina mokinio specialiuosius poreikius, pateikia išvadą apie mokinio raidos sutrikimus ir specialiuosius poreikius, siūlo ugdymo programas. Esant didesniai sutrikimui, mokinys siunčiamas į pedagoginę psichologinę tarnybą, kur nuodugniai įvertinami specialieji mokinio poreikiai. Mokytojas kartu aptaria vertinimo rezultatus.

Mokytojo veiklos, pažįstant ir vertinant specialiųjų poreikių turinčius mokinius, etapai:

1. **Rinkite informaciją:** sužinokite visą jums reikalingą informaciją apie mokinį. Mokytojas turi apgalvoti, suplanuoti ir pasirinkti įvairius būdus, kurie padės kuo geriau pažinti mokinį (tai ir mokinio stebėjimas, rekomendacijos, interviu, anketos, testai ir t. t.).
2. **Planuokite:** nuspręskite, kokių žinių jums prireiks, kad padėtumėte mokiniui pasiekti gerus rezultatus ir galėtumėte jį veiksmingai mokyti; kokios paramos jums reikės iš specialistų, vadovų, kitų žinybų.
3. **Informuokite:** mokinių tėvams, specialistams, dalykų mokytojams, mokyklos vadovams suteikite tik būtiną informaciją, kad mokiniui būtų tinkamai pritaikyta ugdymo programa ir

teikiama reikalinga parama. Laikytės etikos ir konfidencialumo principų, informaciją pateikite taip, kad nebūtų įžeista mokinio asmenybė.

4. **Veikite:** pasinaudodami informacija apie mokinį, įvertinkite jo poreikius ir gebėjimus (jei reikia, pasitelkite specialistų), planuokite konkrečius veiksmus ir nuosekliai veikite.

Pirmieji mokytojo žingsniai, siekiant pažinti specialiųjų poreikių mokinį. Specialiųjų poreikių mokinio pažinimas iš pradinių klasių mokytojų reikalauja papildomų pastangų ir kompetencijų. Tokio mokinio, kaip ir kitų mokinių, pažinimas — tai pirmiausia kaupimas ir analizavimas formalios ir neformalios informacijos, kuri gali būti gaunama iš:

- savo stebėjimų ir aprašymų, formalių ir neformalių mokinio vertinimų;
- ikimokyklinio ugdymo įstaigos auklėtojų vertinimų (jei mokinys yra lankęs tokią įstaigą);
- ankstesnio mokinį mokiusio mokytojo pastebėjimų ir vertinimų (jei mokinys ne pirmokas);
- paties mokinio savo pasiekimų vertinimo (pagal jo galimybes ir gebėjimus);
- tėvų (globėjų) ar kitų šeimos narių; mokinio asmens bylos apie medicinius, fizinius, kitus jo poreikius;
- specialistų, pagalbos teikėjų pastebėjimų ir rekomendacijų;
- išsamių pedagoginio psichologinio mokinio vertinimo išvadų (atliktų pedagoginių psichologinių tarnybų ir kitų specialistų);
- mokyklos administracijos.

Specialiųjų poreikių mokinių įvertinimas skiriasi nuo įprastai besivystančių mokinių poreikių įvertinimo trimis aspektais:

1. **Įvairiapusiškumu** — būtina kompleksiskai vertinti visas mokinio raidos, gebėjimų ir sutrikimų sritis.
2. **Tikslingumu** — būtinas formalus įvairių sričių specialistų įsitraukimas.
3. **Tikslumu** — visa informacija apie mokinį turi būti tiksli, išsami ir tinkamai dokumentuota.

Mokytojas specialiųjų poreikių mokinius turi įvertinti įvairiapusiškai, kad susidarytų objektyvų vaizdą apie įvairias ugdytinio stipriąsias ir silpnąsias puses. Išsamiam esamų mokinių gebėjimų ir pasiekimų vaizdui susidaryti būtinas darnus specialistų komandos (specialiojo pedagogo, logopedo, psichologo, socialinio pedagogo, medicinos darbuotojo) darbas, todėl jų veikla turi būti ypač tiksliai suplanuota. Mokytojo ir visų specialistų veiksmai turi būti gerai apgalvoti, suderinti, nes unikalūs mokinio veiklos ir elgesio veiksnius (gebėjimus, įpročius, pomėgius, raidos sutrikimų ypatumus, specialiuosius ir ugdymosi poreikius) svarbu aprašyti mokinio individualaus vertinimo lape ar trumpoje ataskaitoje (charakteristikoje), kuri turi būti parengta baigus vertinimą.

Mokinio stebėjimo ir vertinimo ypatumai.

Pradinių klasių mokytojas mokinio poreikių įvertinimą turėtų pradėti nuo mokinio stebėjimo, kuris padeda atskleisti ugdytinio elgesio ypatumus, sėkmingos mokymosi patirties kaupimo įgūdžius, sudaro sąlygas įvertinti mokinio poreikius, įgūdžius bei jų tobulėjimo spartą, mokinio raidos pažangą bei mokymosi sunkumus. Stebėjimo tikslas — gauti mokinio mokymui (-si) reikšmingą informaciją, kuri leistų veiksmingai planuoti jo veiklą, individualizuoti ugdymą. Mokytojas informaciją apie specialiųjų poreikių mokinį gali rinkti nepastebimai, nesikišdamas į mokinio veiklą. Kryptingai stebint svarbu pasirinktu būdu aprašyti mokinio elgesį, mokymosi veiklą, jo pažintinės veiklos ypatumus, asmenines savybes. Geriausia mokinio stebėti realiose situacijose, kai jie bendrauja, žaidžia, mokosi ir kaupia patirtį. Sukaupta informacija gali būti naudojama esant įvairioms situacijoms, todėl rekomenduotina stebint fiksuoti objektyvius faktus bei savo nuomonę apie juos (įrašyti pastabas, komentarus, klausimus, tolesnio stebėjimo kryptis).

Siekiant vertinti objektyviai ir išsamiai, svarbu numatyti, kokia mokinio veikla ir kokiomis aplinkybėmis bus vertinama. Naudinga apmąstyti, kuriuo vertinimo etapu, kokiomis aplinkybėmis dalyvaus kiti klasės mokiniai ar specialiųjų poreikių mokinių šeimos nariai. Atsižvelgiant į mokinio amžių ir mokinio elgesį naujoje aplinkoje su nepažįstamais asmenimis parenkama mokinio veikla ir aplinka.

Mokinys vertinamas taikant įvairius metodus ir žymėjimo būdus. Mokinui vertinti galima naudoti mokymosi pasiekimų rezultatus, akademinį žinių, kalbos tyrimo ir kt. vertinimo testus (pagrindinių įgūdžių — rašymo, skaitymo, skaičiavimo testai; kurso ar dalyko anketos), interviu su mokiniu ar maža mokinių grupele, klasės, kurso baigimo rezultatus, mokinio veiklos aprašus, rekomendacijas, darbų aplankus ir pan.

Pradinių klasių mokytojas kuo anksčiau turi pastebėti ir įvertinti savo klasės mokinio galimybes bei poreikius ir prireikus kreiptis pagalbos į mokykloje dirbančius specialistus. Vėliau, pasitaręs su tėvais ir gavęs jų sutikimą, mokytojas gali kreiptis į mokyklos specialiojo ugdymo komisiją, Pedagoginę psichologinę tarnybą ar kitas žinybas. Jei buvo informuotas, kad mokinys turi specialiųjų poreikių, mokytojas tokio mokinio veiklą turi pradėti stebėti nuo pirmųjų pamokų, o stebėjimo rezultatus fiksuoti.

Norint visapusiškai pažinti specialiųjų poreikių mokinius, ypač kai mokiniai turi vidutinių, didelių ir labai didelių poreikių, reikia taikyti formalųjį mokinio įvertinimą, kuriame dalyvauja ir tėvai, ir specialistai. Tam naudojamos specialios užduotys ir įvertinimo metodikos. Formalusis įvertinimas — tai išsamus informacijos rinkimas apie kiekvieną mokinio raidos sritį, jo žinių, gebėjimų, įgūdžių įvairiose mokymosi srityse pobūdį ir lygį. Surinkus informaciją, sprendžiama, kokie mokinio gebėjimai išvystyti gerai, o kokių gebėjimų raidą reikia specialiai skatinti, koks yra mokymosi sunkumų pobūdis ir esamas konkrečių mokymosi sričių lygis. Informacija apie mokinio gerai išvystytus gebėjimus bus reikalinga planuojant jo ugdymą kartu su kitais klasės mokiniais, o silpniau išvystytų gebėjimų ugdymą mokytojas specialiai stiprins arba kompensuos, taip skatindamas mokinio vystymąsi. Remiantis mokinio raidos, žinių, gebėjimų, įgūdžių lygio įvertinimu planuojamas tokio mokinio tolesnis ugdymas.

Mokinio stebėjimo ir apibūdinimo metmenys. Pradinių klasių mokytojui dažnai trūksta informacijos, ką jis turėtų stebėti ir vertinti, siekdamas pažinti specialiųjų poreikių mokinį. Toliau aptarsime sritis,

kurios gali būti orientyras kiekvienam mokinui stebėti ir aprašyti. Išskiriami specifiniai mokinio pažinimo aspektai (pvz., 5, 6, 7 ir kt. punktai), apie kuriuos reikalingą informaciją mokytojas gali gauti tik bendraudamas ir bendradarbiaudamas su kitais asmenimis.

1. Mokymosi patirtis:

- ko mokinys buvo mokomas iki šiol, kas jam sekėsi ir kokių nesėkmių jis patirdavo;
- kaip mokinys buvo mokomas (formos, programos, būdai, metodai, užduočių pateikimo ir atlikimo ypatumai);
- kokiose ugdymo įstaigose jis buvo ugdomas iki šiol, kaip jam sekėsi (informacija iš anksčiau lankyto ugdymo įstaigų apie vaiko pasiekimus, įgūdžius ir gebėjimus padės įvertinti vaiko fizinius, socialinius, kalbos, komunikacijos ir pažintinius raidos ypatumus, jo pomėgius, specifinius elgesio modelius ir kitą reikšmingą informaciją);
- kaip mokinui sekasi atlikti įvairaus pobūdžio užduotis (mokinio darbų, piešinių ar kitų užduočių pavyzdžiai padės mokytojui susidaryti objektyvų vaizdą apie jo gebėjimus ir ugdymosi poreikius).

2. Socialiniai gebėjimai:

- kaip mokinys geba bendrauti ir bendradarbiauti su kitais mokiniais, suaugusiaisiais, tėvais;
- kaip mokinys elgiasi, kokias veiklos strategijas taiko įvairiomis aplinkybėmis (būdamas grupėje, žaisdamas, dirbdamas mažose / didelėse grupėse, per pertraukas);
- kaip mokinys geba tenkinti savo poreikius (orientacija, apsitarnavimas, valgymas).

3. Įgūdžiai, gebėjimai ir mokymosi ypatybės:

- mokinio rašymo, skaitymo, skaičiavimo gebėjimai (ką jis jau geba atlikti šiose srityse, kokio pobūdžio užduotys jam sekasi, ar patinka);
- kaip jam sekasi mokytis, kokius mokymosi tikslus pasiekė;
- kokią pažangą padarė, kokius indivi-

- dualius tikslus pasiekė;
- kaip mokinys dirba be mokytojo pagalbos;
- kaip mokinys dirba su mokytojo pagalba, ar sugeba ja pasinaudoti;
- kiek laiko (kaip ilgai) mokinys gali sukaupti dėmesį (susitelkti) į užduotį;
- kaip mokinys dirba su kitais mokiniais;
- kaip mokiniui sekasi atlikti įvairaus pobūdžio (apibrėžtas / laisvas) užduotis;
- kaip jis įsitraukia į mokymosi veiklą;
- kaip planuoja savo veiklą (ar nuosekliai atlieka užduotis, ar užbaigia pradėtus darbus);
- kaip atsako į klausimus.

4. Asmeninės savybės (šias mokinio savybes reikėtų vertinti įvairiose veiklose):

- pasitikėjimas savimi;
- savarankiškumas;
- atsakomybė;
- iniciatyva;
- gebėjimas bendradarbiauti;
- dėmesio sukaupimas;
- ištvermingumas / kantrybė;
- rėmimasis savo jėgomis, pastangos;
- komunikabilumas;
- kita.

5. Mokinio būseną:

- fizinė (motorinis išsivystymas);
- sensorinė (rega, klausia ir kt.);
- somatinė (įvairios ligos: širdies ydos, inkstų nepakankamumas, bronchinė astma ir kt.);

- neurologinė (įvairios neurologinės ligos — hidrocefalija, epilepsija ir kt.);
- emocinė;
- psichologinė.

6. Kalbos ir komunikacijos ypatumai:

- kaip mokinys bendrauja;
- kaip geba kalbėti;
- kaip geba suprasti kitų kalbą;
- kiek jo kalba yra suprantama kitiems.

7. Pažinimo procesų išsivystymo lygis:

- girdimojo suvokimo ypatumai;
- vizualinių procesų ypatumai;
- dėmesio ypatumai;
- sąvokinis mąstymas (sąvokų formavimo, supratingumo lygis);
- atminties ypatumai (trumpalaikė, ilgalaikė atmintis, darbinė atmintis ir kt.).

8. Laisvalaikis, interesai, pomėgiai:

- koks mokinio laisvalaikis, kuo jis domisi;
- kaip mokinys elgiasi laisvalaikiu;
- ar mokinys turi galimybių prasmingam laisvalaikiui.

Mokinio stebėjimo ir tyrinėjimo metu gautą informaciją mokytojas aprašo pasirinktu būdu. Pavyzdžiui, toliau siūloma lentelė padeda mokytojui apibendrinti gautą informaciją apie mokinio stipriąsias ir silpnąsias puses bei jo ugdymui aktualias išvadas. (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Informacijos apie mokinį apibendrinimas

Stiprybės	Silpnybės	Poreikiai
Pvz., geba nuoširdžiai bendrauti su bendraamžiais...	Pvz., nepasitiki savo jėgomis, stokoja valios...	Pvz., poreikiai gali būti susiję su jutimine ar judėjimo negalia, emocijų ir elgesio problemomis, fizinės sveikatos problemomis / sutrikimais ir pan.

Kiti informacijos šaltiniai. Mokytojai neturėtų remtis vien tik savo vertinimais ir stebėjimu, turėtų tartis su mokinio tėvais ar globėjais, geriausiai jį pažįstančiais asmenimis, specialistais. Jų suteikta informacija papildo mokytojo stebėjimų medžiagą ir leidžia tiksliau apibendrinti.

Užmegzti nuoširdžius, prasmingus ir atvirus santykius su mokiniu, kurio problemos rūpi mokytojui, yra vienas reikšmingiausių aspektų ugdymo procese. Atsižvelgdamas į mokinio amžių, išsivystymo lygį, mokytojas gali kalbėtis su mokiniu apie tai:

- ar jam patinka klasėje, mokykloje?
- kas labiausiai patinka?
- kuo labiausiai domisi?
- kaip jaučiasi įvairiose veiklose (žaisdamas, mokymasis)?
- kas jam nepatinka, ko nenorėtų, kad tai būtų, vyktų?
- ko siekia, ko norėtų išmokti?
- apie ką svajoja?
- kas kelia nerimą? Kodėl?
- kas sunku? Nuo ko tai priklauso?
- ar reikia pagalbos, kokios?
- ar aš galiu kaip nors tau padėti?
- ar mano veiksmai per pamoką kelia tau keblumą? (pvz., skaitymo problemų turintys vaikai nenorės skaityti prieš klasę ar rašyti ant lentos);
- kaip, tavo manymu, mes galėtume pasiekti... *(tokius ir tokius)* dalyko tikslus?

Nuoširdus ir atviras pokalbis su mokiniu padeda įžvelgti ir aptarti:

- mokinio galimybes;
- mokinio norus;
- mokytojo tikslus (tariamasi, kaip bus siekiama bendro tikslo mokant (-is) atskirų dalykų);
- mokinio motyvaciją ir interesus (kuo domisi mokinys).

Tai investicija į tinkamos programos parinimą ir jos įgyvendinimo galimybes, į nuoširdžius, atvirus santykius ir gerus mokymosi rezultatus. Mokinys labiau pasitiki mokytoju, įsitikina, kad mokytojas žino jo stipriąsias ir silpnąsias puses, kad mokytojui rūpi jo mokymasis, kad jis stengiasi jam padėti. Mokiniai tampa atsakingesni už savo veiklą, labiau rūpinasi savo mokymosi rezultatais, pagerėja jų motyvacija.

Mokinio pateikta informacija taip pat padeda mokytojui nustatyti jo specialiuosius poreikius, nes, ypač vyresnėse pradinės mokyklos klasėse, mokiniai puikiai žino, kas jiems sekasi, o kas sukelia sunkumų, žino savo problemas ir silpnąsias puses.

Mokytojui yra labai svarbi informacija, pateikta mokinio tėvų. Ypač informacija svarbi, kai mokinys dėl raidos sutrikimo ar dėl kitų priežasčių pats negali kalbėti. Mokytojai iš tėvų gali sužinoti:

- kokios vaiko teigiamos savybės;
- kokie trūkumai;
- kas yra artimiausi mokinio žmonės;
- kaip vaikas išreiškia savo poreikius;
- kaip mokinys elgiasi namuose, kokius užsiėmimus mėgsta, kaip jam sekasi;
- ką vaikas atlieka pats, o kada reikia kitų asmenų pagalbos (žaidžiant, valgant, mokantis);
- kokie vaiko pomėgiai;
- kaip vaikas parodo, ką jis žino arba sugeba (pvz., žodžiais, gestų kalba, judesiais, dainuodamas, paveikslėliais);

- kas tėvams labiausiai kelia nerimą;
- kada labiausiai reikalinga pagalba (bendraujant, žaidžiant, mokantis);
- kokių pokyčių pageidautų tėvai artimiausiu metu;
- kaip jiems atrodo, kokių įgūdžių jų vaikui trūksta ir pan.

Jeigu mokytojai nusprendžia, kad vertinant mokinį reikalinga specialistų pagalba ir kompleksinis įvertinimas, būtina gauti raštišką tėvų sutikimą. Pokalbiui su tėvais reikia iš anksto pasiruošti. Svarbu nuraminti ir įtikinti tėvus, kad įvertinant siekiama kuo geriau patenkinti jų vaiko poreikius. Tėvai dažnai mano, kad įvertinimas greičiau apribos jų vaiko mokymosi galimybes nei padės rasti geriausias jo ugdymo būdus. Todėl tėvai kartais vengia kalbėti apie savo vaiko mokymosi sunkumus arba net pateikia iškreiptą informaciją. Tad pirmiausia mokytojas turėtų pelnyti tėvų pasitikėjimą, prisiimti atsakomybę už geriausių jų vaikų ugdymo būdų paiešką. Svarbu skirti pakankamai laiko pokalbiams su tėvais, atskleisti jiems specialistų, dirbančių jų šeimos labui, veiklos tikslus, specifiką, atliekamas procedūras. Tėvai ne visada žino ar nedrįsta paklausti specialiojo pedagogo apie pagalbos jų vaikui galimybes (pavyzdžiui, nemokamas konsultacijas, specialiųjų priemonių kompensavimą). Dažnai mokytojui pakanka padrąsinti tėvus, pasidalyti patirtimi apie įveiktus panašius sunkumus ir problemas.

Kiti svarbūs informacijos šaltiniai gali būti:

- anksčiau mokinį mokę / ugdę mokytojai / auklėtojai;
- mokyklos specialiojo ugdymo komisijos nariai — specialistai, mokytojai, vadovai;
- Pedagoginės psichologinės tarnybos specialistai;
- kitos žinybos — medicinos, socialinės ir pan.

Išsami, iš įvairių šaltinių sukaupta medžiaga mokytojui leidžia spręsti apie specialiųjų poreikių mokinio tolesnio ugdymo perspektyvas ir tinkamai numatyti mokomąją paramą.

Įvertinimo klausimai ir užduotys

1. Kaip manote, kas pirmiausia galėtų kelti pradinių klasių mokytojui įtariamą, kad konkrečiam jo klasės mokinui kyla ypatingų mokymosi sunkumų?
2. Pagalvokite:
 - kaip jūs planotumėte tokį mokinį stebėti ir įvertinti, norėdami jį kuo geriau pažinti?
 - nuo ko pradėtumėte, kokius žingsnius išskirtumėte?
 - ar jums reikėtų paramos ir kojos?

2.2. MOKINIO ĮVERTINIMO REZULTATŲ NAUDOJIMAS

Mokinių poreikių vertinimas niekada nesibaigia. Kiekvienoje pamokoje mokytojai naudojami vertinimo informacija formuodami, koreguodami ir taikydami savo mokymą priklausomai nuo mokinių atsakymų ir reakcijų. Mokytojas, vertindamas mokinio poreikius ir analizuodamas surinktą apie jį informaciją, turi ieškoti atsakymų į klausimus:

- Kaip mokinys išmoksta geriausiai (vizualiai, klausia ar kinesteziniais pojūčiais)?
- Kokios mokinio turimos žinios? Ką jis žino (pvz., kaip supranta procentus)?
- Ko jis tikrai nežino ar nemoka daryti?
- Kokiais metodais jį galima išmokyti geriausiai?
- Ar jis turi reikiamų mokymosi įgūdžių (pvz., ar geba pasinaudoti turiniu ar rodykle, ieškodamas reikiamos medžiagos, ar moka naudotis internetu ir pan.)?
- Ko mokinys tikisi išmokti mokydamsis konkretaus dalyko?
- Ar šie mokiniai turi specialių fiziinių poreikių (ar dėl prasto regėjimo, klausos, judėjimo, padėties sutrikimų jiems reikės pritaikyti fizinę aplinką)?
- Ar mokinys turi emocinių ar elgesio problemų?
- Ar mokinys turi kokių sveikatos sutrikimų, kurie gali turėti įtakos jo pamokų lankymui ar mokymuisi; psichikos sutrikimų?
- Ar mokinys turi specifinių mokymosi poreikių (ar turi mokymosi negalių — disleksiją, disgrafiją, atminties sutrikimų ir pan.)?
- Kokie šio mokinio priežiūros poreikiai (ar reikės papildomos priežiūros pamokose, valgykloje, per pertraukas; jei taip, kokios)?
- Ar mokinys turi kitų specialių poreikių (ar mokinys bus ugdomas namuose ir t. t.)?

Dažniausiai mokinių poreikiai būna įvairūs ir sudėtingi. Mokytojui vertėtų pasikalbėti su kolegomis ir specialistais, kurie turi patirties šioje srityje, paklausti, ką jie daro, kokią medžiagą naudoja, kaip taiko mokyimo (-si) metodus.

Remdamasis sukaupta ir apibendrinta informacija apie esamą konkretaus mokinio mokymosi padėtį ir kilusias problemas, pradinį klasių mokytojas informuoja mokinio tėvus, mokyklos specialiojo ugdymo komisiją, mokyklos vadovus, specialistus, kitus mokytojus.

2.3. MOKYKLOS KO- MANDOS PARAMA MOKYTOJUI IR MOKINIUI

Kiekvienam konkrečiam specialiųjų poreikių mokiniui turi būti kuriama komanda iš visų mokinio ugdymu suinteresuotų asmenų. Į ją būtina įtraukti ir mokinio tėvus. Šios komandos nariai kiekvienu konkrečiu atveju išsirenka komandos vadovą, dažniausiai klasės mokytoją. Komandos vadovas rengia susirinkimų planus, skiria jų laiką ir vietą, informuoja visus narius, suteikia jiems reikiamą informaciją apie mokinį ir pateikia būtinus dokumentus, derina ir skatina visų komandos narių pastangas per susirinkimus ir įgyvendinant ugdymo programą.

Komandos nariai aiškiai įvardija esamą padėtį ir problemą, kurią norima išspręsti. Apsisprendžiama, kokių asmenų pagalbos reikės, jie įtraukiami į komandinį darbą su aiškiomis funkcijomis ir atsakomybės sritimis, kaip bus bendradarbiuojama ir kokių rezultatų gali tikėtis mokinio šeima (žr. 2 lentelę). Pravartu sudaryti komandos narių sąrašą su jų kontaktiniais adresais ir telefonais. Visa ugdytojų komanda siūlo ir ieško tinkamų mokiniui ugdymo formų, būdų, metodų, kompensacinių ugdymo priemonių, tinkamų informacinių ir komunikacinių technologijų, reikalingų materialinių ir žmogiškųjų išteklių. Kartu kuriamas pagalbos mokiniui ir mokytojui planas, kad būtų galima pasiekti kuo geresnius mokymo (-si) rezultatus. Parama apima pagalbą mokiniui mokymosi procese, atliekant mokymosi užduotis (pvz., pagalba parašyti projektinę užduotį), specialistų konsultacijas mokytojui ir mokiniui bei papildomą mokytojo padėjėjo ir kitų specialistų pagalbą pamokoje.

Komandos vadovas nuolat analizuoja, ar tai, kas buvo nuspręsta, duoda laukiamų rezultatų ir, esant būtinybei, keičia pasirinktas priemones. Labai svarbu, kad nuolat būtų analizuojamas pagalbos mokiniui planas ir pasitikrinama, ar tai, kas daroma, yra naudinga mokinio mokymuisi. Grįžtamasis ryšys čia itin svarbus, nes, remiantis įvertinimu, gali būti laiku koreguojama ir pagalbos grupės sudėtis, pagalbos

intensyvumas, bendradarbiavimas, atliekamos veiklos ir pasirinktos priemonės. Pagalba turi būti racionali, atitikti mokinio problemą, ji turi neslopinti mokinio savarankiškumo ir turėti teigiamas pasekmes.

Siūlome tokį pagalbos teikimo planą, į kurį įtraukiami visi mokinio ugdymu suinteresuoti asmenys mokykloje.

Aptardama konkretaus vaiko padėtį klasėje ir mokykloje (ugdymo ir / ar elgesio problemas, ugdymo pasiekimus, pagalbos planą ir kt.), specialiojo ugdymo komisija, pagalbos komandos nariai turėtų užrašyti planą raštu. Matydami „vaizdą“ apie vaiką ir esamą padėtį, mokytojai galės pasirinkti tikslą (tolimiausią ar artimiausią) bei uždavinius, atsižvelgdami į tris lygiaverčius ir lygiagrečius dėmenis: 1) ugdymo organizavimą; 2) mokytojų kompetenciją; 3) ugdomosios aplinkos pritaikymą, priemones ir išteklius. Pvz., jeigu nusprendžiama individualizuoti mokinio ugdymą, svarbu ne tik pritaikyti programą, metodus, bet būtina tobulinti ir mokytojų kompetencijas darbui su tam tikrų poreikių turinčiu mokiniu (pvz., sudaryti sąlygas mokytojui įgyti specialaus ugdymo kompetenciją darbui su autizmo požymių turinčiu vaiku). Nejmanoma pasiekti gerų rezultatų nekeičiant ugdymo aplinkos, todėl partartina pažymėti mokinio darbo vietą tam tikra spalva, struktūruoti pamoką, pritaikyti alternatyviąją komunikaciją, diferencijuoti ugdymą, naudoti specialiąsias mokymo priemones ir kt.

Pagalbos mokiniui planas — specialiųjų poreikių mokiniui pritaikytos ugdymo programos įgyvendinimo ir mokinių specialiųjų poreikių tenkinimo pagrindas. Remdamiesi plane numatyta pagalba ir apibrėžtais tikslais, teikiama papildomais išteklių, mokytojai turės daugiau galimybių tinkamai parengti ir pritaikyti individualias dalykų programas, sudaryti mokiniams galimybes aktyviai ir produktyviai dalyvauti bendroje klasės ir mokyklos veikloje.

Specialiųjų poreikių mokinių sėkmingą ugdymą (-si) drauge su bendraklasiais dažniausiai lemia veiksmingas ugdymo komandos narių bendradarbiavimas. Komandos nariai gali bendrauti naudodamiesi informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis (kurti elektroninius dienoraščius, rašyti laiškus ir pan.). Tai padidina komandos narių galimybes būti pasiekiamiems reikiamu metu ir laiku keistis informacija, konsultuotis, gauti ir teikti paramą.

2 lentelė. Pagalbos mokiniui planas

Vardas, pavardė klasė	Tiksiai (ką daryti, ko siekti?) Pvz., sudaryti sąlygas dalyvauti klasės veikloje ugdant bendruosius gebėjimus (skaitymo, rašymo, skaičiavimo, bendravimo, saviraiškos įgūdžius ir pan.)	Uždaviniai (ką, kiek ir kam daryti)			Priemonės — KAIP? (metodai, būdai, formos)	Terminai	Tikslių vertinimo kriterijai
		Ugdymo organizavimas (programos pritaikymas, mo- komoji medžiaga, priemonės, individualizavimas)	Mokytojų kompetencija	Ugdymo aplinkos pritaikymas (mokymo priemonės, kompen- sacinė technika ir kt.)			
Mokinio situacijos analizė (kokia ji ir kodėl?)							
Į pagalbos mokiniui komandą įtraukti asmenys:							
Specialusis peda- gogas							
Logopedas							
Socialinis pedagogas							
Psichologas							
Matematikos, lietuvių kalbos, užsienio kalbų mo- kytojas							
Tėvai							
Mokyklos vadovai (direktorius, pavadootojai)							
Kita: (galima įvardyti para- mos tarnybas, centrus, žinybas ir kt.). Čia galima įvardyti ir reika- lingus materialiuosius išteklius							

3

SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ RAIDOS DĖSNINGUMAI IR UGDYMO YPATUMAI

3.1. RAIDOS YPATUMŲ IR SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ SANTYKIS

Specialieji ugdymo (-si) poreikiai skirstomi į nedidelius, vidutinius, didelius ir labai didelius. Asmenis specialiųjų ugdymo (-si) poreikių grupei priskiria mokyklos Specialiojo ugdymo komisija ar Pedagoginė psichologinė tarnyba pagal šiuos kriterijus:

- 1. Ugdymo turinio ir būdų pritaikymą:**
 - programos lygį;
 - programos pakeitimų taikymo trukmę;
 - ugdymo būdus, metodus, mokymosi tempą;
 - pagal tai, kas pritaiko programą.
- 2. Ugdymo aplinkos pritaikymą:**
 - ugdymo vietos parinkimą ir ugdymo aplinkos bei patalpų pritaikymą;
 - ugdomosios kompensacinės techni-

kos ir įrangos poreikį;

- specialiosios, specialiosios pedagoginės, psichologinės pagalbos intensyvumą ir įvairumą.

3. Specialiųjų mokymo priemonių poreikį.

4. Pagalbą šeimai:

- pedagoginės psichologinės pagalbos šeimai poreikį;
- socialinės pagalbos šeimai poreikį.

Iš viso orientuojamasi į 10 nurodytų specialiųjų ugdymo (-si) poreikių vertinimo kriterijų. Kiekvienam iš specialiųjų poreikių lygių (nedideli, vidutiniai, dideli, labai dideli) pritaikomas kiekvienas iš 10 kriterijų. Specialieji poreikiai fiksuojami ir apskaičiuojami specialiųjų poreikių apskaičiavimo protokole. Protokole vertintojų komandos nubrėžtas grafikas parodo specialiųjų poreikių individualų pobūdį, jų struktūrą ir padeda numatyti konkrečią pagalbą ugdytiniui.

Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. liepos 12 d. įsakymas Nr. 1329/368/98

„Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei tvarka“.

Lietuvoje skiriama 10 specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų grupių:

1. Intelektos sutrikimai.
2. Specifiniai pažinimo sutrikimai arba pažinimo procesų neišlavėjimas.
3. Emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimai.
4. Kalbos ir kiti komunikacijos sutrikimai.
5. Klausos sutrikimai.
6. Regos sutrikimai.
7. Judesio ir padėties sutrikimai.
8. Lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai.
9. Kompleksiniai sutrikimai.
10. Kiti raidos sutrikimai.

Kiekviena klasifikacija yra sąlygiška, todėl negali aprėpti visų raidos ypatumų ir jų derinių įvairovės. Teigiama tai, kad klasifikacija padeda susiorientuoti raidos sutrikimų įvairovėje, leidžia ją modeliuoti, teikti asmeniui tikslingą pagalbą, padeda susikalbėti ir suprasti vieniems kitus.

Asmenų sutrikimus nustato specialistai, tačiau pradinių klasių mokytojai privalo turėti tam tikrų būtinų mokėjimų ir įgūdžių:

- mokėti atpažinti vaikų vystymosi ypatumus, dažniausiai pasitaikančius bendrojo lavinimo mokyklose;
- mokėti modeliuoti specialiuosius poreikius, vaikų patiriamus mokymosi sunkumus ir negalias;
- mokėti tiksliai ir konkrečiai apibūdinti vaiko problemą, jo mokymosi sunkumų ar negalių sritį ir pobūdį;
- mokėti tinkamai užpildyti vaiko mokymosi sunkumų pirminio įvertinimo dokumentus;
- gebėti pakeisti dėstomo dalyko mokymo programą, atsižvelgiant į mokinio realių pasiekimų lygį ir bendruosius jo gebėjimus bei pritaikant modifikuotas ar adaptuotas programos sudarymo bendruosius principus;
- mokėti sudaryti pagalbos specialiųjų mokymosi poreikių vaikui planą, kuriame atsispindėtų:
- vaiko teigiamos mokymosi motyvaci-

jos palaikymas (ar ugdymas);

- sutrikusių funkcijų kompensavimo būdai ir vaiko negalios palengvinimas, taikant specialiuosius mokymo būdus ir metodus;
- mokymo turinio (programos) pritaikymas vaiko galimybės ir reikmėms;
- individualizuotas mokymosi pasiekimų vertinimas;
- vaiko, tėvų, pedagogo ir kitų specialistų (logopedo, specialiojo pedagogo, psichologo ir kt.) bendradarbiavimas ir funkcijų pasiskirstymas.

3.2. SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ RAIDOS IR UGDY- MO YPATUMAI

Sutrikusios klausos vaikų raidos ir ugdymo ypatumai. Sutrikusios klausos vaikams būdinga vėluojanti kalbos raida ar jos sutrikimai. Jų kalbos raidą lemia tai, ar šie vaikai, negalėdami naudotis kalbos simboliais, turi patirties naudotis kita simbolių sistema. Kad suvoktų informaciją apie aplinką ir save, šiems vaikams reikia daug daugiau pastangų nei girdintiesiems. Aplinkoje jie orientuojasi dažniausiai remdamiesi tuo, ką mato, todėl su jais bendraujant svarbi ne tik kalba, bet ir įvairūs gestai, veido išraiška, kūno judesiai. Daugumai kurčiųjų, kurių klausos sutrikimas įgimtas ar kurie apkurto ikikalbiniu laikotarpiu, reikalinga gestų kalba — rankomis rodomų ženklų sistema. Tokie vaikai negali išmokti sakytinės kalbos taip, kad galėtų laisvai bendrauti su girdinčiaisiais. Klausos sutrikimas riboja ugdymo galimybes, todėl bendravimo problema šiems vaikams yra pati svarbiausia.

Klausos sutrikimų turintys mokiniai įgyja patirties ir geriau supranta mokymo medžiagą, kai ugdymo procese naudojama kuo daugiau veiklos pavyzdžių, rengiami parodomieji seansai, daromi eksperimentai, imituojama veikla, nurodymai duodami trumpais, aiškiais sakiniais, paveikslėliais, iliustruojami veiksmai arba žodžiais paaiškinama tai, kas vaikams demonstruojama, įtraukiama į diskusijas, teikiama bendraamžių parama, kai pritaikoma fizinė aplinka.

Sutrikusios regos vaikų raidos ir ugdymo ypatumai. Regos sutrikimų turintys vaikai negauna iš aplinkos tokių pačių vaizdinių įspūdžių, kaip regintys vaikai. Tai gali lemti jų pažinimo raidos atsilikimą. Ypač svarbu, kada vaikas apako, ir ar prieš apakdamas jis turėjo galimybių tyrinėti aplinką ir priimti informaciją per vizualinį jutimą. Dauguma aklųjų turi labai mažą regėjimo likutį: vieni mato kaip per miglą, kiti neturi centrinio regėjimo, bet mato iš šonų/turi periferinį,

dar kiti turi vadinamąjį „tunelinį matymą“. Regėjimo jutimas yra glaudžiai susijęs su kitais jutimais — klausa, lietim, judėjimu — ir buvusių įvykių atsiminimu. Jeigu regėjimo sutrikimų turintiems vaikams tiriant aplinką ir mokantis sudaromos sąlygos pasitelkti kitus jutimus, regėjimo sutrikimai neriboja jų abstraktaus mąstymo raidos.

Pagrindinis silpnaregių ir aklųjų mokinių skirtumas svarbus juos ugdant yra gebėjimas skaityti spausdintą tekstą. Silpnaregiams reikia didinamųjų prietaisų arba stambaus šrifto teksto, o akliesiems naudoti Brailio raštu parašytus tekstus bei klausymo metodus, taip pat įrašus, garsajuostes bei kompaktines plokšteles. Garsiai kalbėti aplinkoje yra viena iš sąlygų, kad sutrikusios regos vaikas vystytųsi optimaliai.

Mokymosi negalių dėl vieno ar kelių specifinių pažinimo procesų sutrikimų turintys mokiniai. Šie mokiniai dažniausiai patiria įvairių problemų įgydami ir naudodami skaitymo, rašymo ir / ar matematikos įgūdžius. Daugelis ekspertų vaikus su mokymosi negalioomis apibūdina kaip turinčius centrinės nervų sistemos disfunkciją, t. y. sutrikusi jų smegenų veikla, o ne pažeistos smegenys. Daugelis iš šių vaikų turi emocinių ir socialinių problemų, jiems sunku atgaminti medžiagą praėjus trumpam laikui, sunku mintyse išlaikyti informaciją atliekant kognityvines operacijas. Šie mokiniai nemoka spręsti problemų ir taikyti strategijas.

Mokymosi negalių turinčių mokinių mąstymui būdingi sutrikimai, susiję su:

- suvokimu, kokių įgūdžių, strategijų, priemonių reikia, norint atlikti užduotį;
- gebėjimu naudoti savireguliacijos mechanizmus — planuoti veiksmus, vertinti savo veiklos veiksmingumą, kontroliuoti sprendimo eigą, įveikti kylančius sunkumus. Šie gebėjimai labai susiję su supratimo kontrole. Dažniausiai šie vaikai nėra įvaldę daugelio mokymosi strategijų (pavyzdžiui, jie nemoka dirbti su tekstu, organizuoti žinių, savęs kontroliuoti mokydami).

Mokiniai, turintys mokymosi negalių, yra pasyvūs, nemoka taikyti mokymosi strategijų, nepasitiki savo gebėjimais (tai vadinama išmoktu beįgėgiškumu), gerai nesuvokia, kokios strategijos taikytinos sprendžiant problemas ir nemoka taikyti mokymosi strategijų. Pasyviai mokydami ir nemo-kėdami savarankiškai dirbti, mokiniai labai sunkiai atlieka užduotis, kurioms reikia naujų įgūdžių. Todėl mokytojo teikiamos savarankiškos ar namų darbų užduotys turėtų skatinti tobulinti mokinių jau turimus įgūdžius. Šiems mokiniams sunku dirbti savarankiškai, todėl įveikiant problemas jiems būtina mokytojo parama. Ypač veiksmingi galėtų būti šie mokymo būdai:

- pažinimo lavinimas;
- tiesioginis mokymas.

Pažinimo lavinimas apima tris dėmenis: 1) mąstymo procesų keitimą, 2) mokymosi strategijų mokymą, 3) iniciatyvumo ugdymą. Mąstymo procesų keitimas — tai pagalba mokiniui, padedanti jam rasti teisingą galvo-jimo būdą. Taip mokiniui padedama iš-mokti organizuoti savo mintis ir suvokti, ko-kių strategijų reikia, kad būtų galima įveikti užduotis ir sunkumus (pvz., kaip kontroliuoti skaitomo teksto suvokimą ir pan.). Mokinių pažinimas gali būti lavinamas taikant daug specialiąjų technikų. Naudingiausias mo-kymosi negalių turintiems mokiniams yra saviinstrukcija, pagrindinio žodžio metodas, pakopinis mokymas.

Sutrikusio intelekto vaikų raidos ir ugdy-mo ypatumai. Intelekto sutrikimas susijęs su asmens funkcionalumu. Sutrikusio intelekto asmuo yra tas, kurio žemas intelekto funkcionalumo lygis ir silpni adaptacijos įgūdžiai (komunikavimo, savęs priežiūros, gyvenimo šeimoje, socialiniai, bendruo-meninio gyvenimo, kryptingumo, sveikatos priežiūros ir saugumo, funkcinių mokomų-jų dalykų, laisvalaikio ir darbo įgūdžiai). Svarbu įvertinti tokių vaikų intelekto funk-cionavimą — gebėjimą spręsti su mokymu-si susijusias problemas (dažniausiai įver-tinama IQ testais) ir prisitaikymo įgūdžius — tai yra asmens gebėjimą gyventi kon-krečioje aplinkoje (įvertinama adaptyvaus elgesio tyrimu). Galima pagerinti iš esmės visų sutrikusio intelekto žmonių funkciona-lumą. Tai susiję su pagalba, kurią jie gauna iš aplinkos. Jei pagalbos pakanka, asmens būklė gali pagerėti.

Šiems mokiniams gali būti teikiama skir-tingo intensyvumo pagalba: 1) „pagal po-reikius“, epizodiškai, ji gali būti būtina tik tam tikrą laiką; 2) intensyvesnė, reguliari, tačiau ne nuolatinė pagalba; jai teikti reikia mažiau specialistų ir išlaidų nei intensyves-nėms pagalbos formoms; 3) ilgalaikė pa-galba, teikiama įvairiomis sąlygomis (pvz., mokykloje ir namuose); tai labai reguliari, laike neapibrėžta pagalba; 4) nuolatinė, labai intensyvi pagalba, taikoma įvairiomis sąlygomis; šią pagalbą teikia daugiau per-sonalo narių ir ji reikalauja daugiau pastan-gų negu kitos pagalbos formos.

Kai yra nežymus protinis atsilikimas, dau-giau dėmesio turi būti skiriama mokymosi įgūdžiams; kuo sunkesnis intelekto sutri-kimas, tuo daugiau turi būti akcentuojami pagalbos sau, gyvenimo bendruomenėje ir profesiniai įgūdžiai.

Sutrikusio intelekto vaikai funkcinių mo-komųjų dalykų (pvz., skaityti) mokomi tam, kad galėtų savarankiškai gyventi (pvz., skaityti laikraščius, telefonų knygą, per-skaityti prekių etiketes parduotuvėse, iš-keisti pinigus, užpildyti priėmimo į darbą prašymo formą ir pan.).

Mokslininkai nustatė, kad sėkmingas su-trikusio intelekto asmenų gyvenimas ben-druomenėje priklauso nuo gebėjimo tvar-kyti pinigus, gaminti maistą, palaikyti švarą namuose ir prižiūrėti savo drabužius bei patį save. Jiems reikia labai daug laiko, kad įgytų bendruomeninio gyvenimo ir darbo įgūdžių, todėl šie įgūdžiai pradedami for-muoti jau pradinėse klasėse.

Viena svarbiausių sąlygų, leidžiančių su-trikusio intelekto žmonėms gyventi ben-druomenėje, yra užtikrinti, kad jos nariai būtų pasirengę priimti intelekto sutrikimus turinčius asmenis. Sutrikusio intelekto mokinio priėmimas klasėje ir mokyklos bendruomenėje priklauso nuo mokytojo, mokyklos personalo nuostatų. Vengdami atrankos ir gerbdami skirtingų gebėjimų asmenis, mes skatinsime tobulėti kiekvie-ną klasės mokinį.

3.3. UGDYMO REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos ugdantiems nežymų intelekto sutrikimą turinčius (mažiau pagalbos reikalaujančius) mokinius. Ankstyvasis pradinis ugdymas turi būti orientuotas į tai, kad šie mokiniai pasirengtų mokytis. Svarbu:

- mokyti ramiai sėdėti ir klausytis mokytojo;
- išmokyti sekti mokytojo nurodymus;
- mokyti skirti garsinius ir vaizdinius stimulus;

- ugdyti kalbos įgūdžius;
- gerinti stambiosios ir smulkiosios motorikos koordinaciją (pvz., laikyti pieštuką, kirpti žirkklėmis);
- formuoti pagalbos sau įgūdžius (pvz., užsirišti batų raištelius, užsegti, atsegti sagas, užtraukti ir atitraukti užtrauktukus, naudotis tualetu);
- mokyti bendrauti su savo bendraamžiais; pradėti formuoti bendruomeninio gyvenimo ir darbo įgūdžius;
- taikyti mokytojo vadovavimą pabrėžiančius būdus: užduočių analizę, modeliavimą ir pakopinį mokymą.

Ugdymo rekomendacijos ugdantiems žymų intelekto sutrikimą turinčius (daugiau pagalbos reikalaujančius) vaikus (pagal D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman, 2003):

Ugdymo programos ir priemonės turi atitikti vaiko amžių

Mokiniai turi būti ugdomi su savo bendraamžiais, skatinant savarankišką vaiko elgesį.

Programose turi būti numatyta funkcinė veikla

Veikla turi būti kuo praktiškesnė, skatinanti išbandyti (pvz., mokant apsirengti, veiksmingiau naudoti ne lėlę, bet siūlyti apsirengti pačiam vaikui). Mokant matematikos ir skaitymo pagrindų, svarbu mokyti tik to, ko jiems labiausiai reikės ir ką jie realiai gali išmokyti.

Mokymas turi būti grindžiamas bendruomeniniu gyvenimu

Programos turi būti įgyvendinamos bendruomenėje, nes daugelio įgūdžių jiems prireikia už mokyklos ribų (pvz., naudotis viešuoju transportu, tinkamai elgtis maisto prekių parduotuvėje). Formuojant tokius įgūdžius, svarbu imituoti natūralią aplinką klasėje dar prieš einant, pavyzdžiui, į parduotuvę. Svarbu, kad paskui viskas vyktų natūralioje aplinkoje.

Būtina integruota terapija

Šie vaikai turi kompleksinių negalių, todėl jiems būtina įvairių specialistų pagalba (logopedo, judesio korekcijos specialisto, ergoterapeuto, užimtumo terapeuto). Geriau, jei šių specialistų veikla būtų įtraukta į bendrąją ugdymo programą (pvz., jei vaikus reikia išmokyti lipti laiptais, geriau tai praktikuoti ant mokyklos laiptų nei individualiame kabinete).

Turi būti sudarytos galimybės bendrauti su įprastai besimokančiais mokiniais

Toks bendravimas yra naudingas visiems mokiniams. Mokytojas turėtų galvoti, kaip skatinti sąveiką tarp įvairių gebėjimų mokinių. Vieni mano, kad negalią turintys mokiniai turi būti kartu su bendraamžiais visą buvimo mokykloje laiką, kiti — kad sąveiką reikėtų apriboti. Pvz., galima siūlyti, kad įprastai besimokantys mokiniai būtų neįgalių mokinių kuratoriais arba pagalbininkais.

Svarbus mokinio šeimos dalyvavimas

Šeimos dalyvavimas turi didelę reikšmę siekiant sėkmingai įgyvendinti bet kokią įvairaus sunkumo negalią turinčių mokinių ugdymo programą, nes daugelio įgūdžių, kurių jie yra mokomi, reikia ir namie. Tėvai prisidėti gali įvairiai: informuoti apie vaiko daromą pažangą, būti mokytojo pagalbininkais.

1 pav. Žymų intelekto sutrikimą turinčių vaikų ugdymo rekomendacijos

Mokinių, turinčių emocijų ir elgesio sutrikimų, ugdymas. Svarbu:

- nekelti per daug reikalavimų;
- naudoti kuo įvairesnes ugdymo priemones, veiklas;
- mokyti kontroliuoti savo emocijas bei elgesį.

Emocijų ir elgesio sutrikimų turinčių mokinių ugdymas yra pagrįstas trimis principais: *struktūros, aplinkos stimuliacijos mažinimo, mokomosios medžiagos išryškavimo*. Tai reiškia, kad mokytojas numato didžiąją mokinio veiklos dalį, nes emocijų ir elgesio problemų turintys mokiniai negali patys spręsti apie savo veiklą, kol nėra to gerai išmokyti. *Ugdymo programos struktūravimo sąvoka* pabrėžiamas mokytojo, kaip vadovo, vaidmuo struktūruojant savireguliacijos sutrikimų turinčių (išsiblaškiusių, hiperaktyvių) mokinių aplinką ir jų veiklą. Mokytojas, struktūruodamas programą, turi:

- parinkti konkrečią, ne per didelės apimties mokymo medžiagą, pateikti tikslią atraminę medžiagą;
- ilgesnes užduotis skaidyti dalimis, stengtis, kad užduotys būtų įdomios;
- labai apgalvotai suplanuoti pamokas, o jose pabrėžti esminius dalykus;
- mokymo medžiagą pritaikyti pagal vaiko suvokimo ir gebėjimų lygį;
- išmokyti vaikus mokytis. Visų pirma išmokyti klausytis;
- netrukdyti mokiniui, netikrinti, kai jis atlieka užduotį. Tai blaško jo dėmesį;
- naudoti susitartus neverbalinės komunikacijos ženklus, pavyzdžiui, kai mokinys baigia užduotį arba kai jam reikia pagalbos (tai gali būti tam tikros spalvos kortelės, veideliai, rankų ženklai, ir pan.);
- organizuoti klasės darbą mažomis mokinių grupelėmis, skirti bendrą užduotį, tam tikrą vaidmenį;
- teikti trumpus, tikslus, tiesioginius nurodymus (instrukcijas);
- įsitikinti, ar mokinys suprato nurodymus (galima paprašyti pakartoti juos savais žodžiais);
- dažniau pakartoti užduotis, nes emocijų ir elgesio sutrikimų turintys mokiniai dažnai neišgirsta, kas sakoma. Aktyvų mokinio dėmesį palaikyti padeda tiesio-

ginis akių kontaktas;

- organizuoti žaidimus per pertraukas.

Kadangi šie vaikai labai lengvai išsiblaško, reikia sumažinti nereikšmingų stimulų kiekį aplinkoje. *Stimuliacijos mažinimas* — tai išsiblaškiusių ir hiperaktyvių mokinių mokymo būdas, kuriuo siekiama sumažinti šalutinės (nesvarbios mokymosi požiūriu) medžiagos apimtį.

Stimuliacija mažinama pritaikius aplinką:

- įrengus garsui nepralaidžias sienas ir lubas;
- patiesus kilimus;
- įstačius nepermatomus langus;
- padarius uždaromas spintas ir knygų lentynas (atitraukiančius vaiko dėmesį objektus reikėtų pašalinti iš klasės arba jų skaičių gerokai sumažinti);
- retai naudoti spalvotas skelbimų lentas;
- naudoti kabinas ir iš trijų pusių aptveriant mokinių darbo vietas.

Elgesio modifikavimas — tai būdas kontroliuoti nedėmesingą elgesį. Rekomenduojama už tinkamą elgesį taikyti paskatinimus. Tai (pavyzdžiui, žodžiu, leidimas ilgiau žaisti su kompiuteriu) skatina dėmesingą elgesį, o bausmės jį slopina, t. y. turi neigiamų pasekmių. Dėl įvairių elgesio modifikavimo būdų rekomenduojama konsultuotis su mokyklos psichologu.

Dar keletas patarimų pradinių klasių mokytojams:

- ypatingą dėmesį skirkite elgesio klasėje taisyklėms. Elgesio taisyklės turi būti tikslios, aiškios ir pateikiamos vaizdinėmis priemonėmis;
- priminkite taisykles prieš kiekvieną užduotį ir per pertraukas. Raskite ir nežodinių būdų, kaip priminti taisykles;
- vadovaukite dėmesio ir hiperaktyvumo sutrikimų turintiems mokiniams, nes jie geriau sutelkia dėmesį į užduotį, kai jiems vadovauja mokytojas, ir blogiau, kai turi dirbti vieni.

Pažinimo lavinimo būdai. Vienas pagrindinių būdų — savikontrolė ir savireguliacija. Apie tai skaitykite skyriuje „Inovatyvių mokymo (-si) metodų taikymas“.

4

**UGDYMO
PROGRAMOS
PRITAIKYMAS
SPECIALIŲJŲ
POREIKIŲ
MOKINIAMS**

Mokytojas, įvertinęs mokinį ir aptaręs jo mokymosi sunkumus Specialiojo ugdymo komisijoje, planuoja ir rengia konkretaus mokinio individualią tam tikros srities ugdymo programą. Specialiųjų poreikių mokiniai yra ugdomi pagal teisiniuose dokumentuose apibrėžtas programas: adaptuotas ar modifikuotas bendrojo lavinimo programas, individualias bei specialiąsias ugdymo programas.

Parengtame Švietimo įstatymo pakeitimo projekte rekomenduojama specialiųjų poreikių mokinius ugdyti pagal bendrąsias pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas, kurias prireikus galima bus pritaikyti prie konkretaus specialiųjų poreikių mokinio poreikių ir galimybių. Švietimo ir mokslo ministerija 2009 m. išleido „Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijas specialiųjų poreikių mokinių, turinčių vidutinį, žymų ir labai žymų intelekto sutrikimą, ugdymui“ ir „Pradinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijas specialiųjų poreikių mokinių kalbiniam, matematiniam ir socialiniam bei gamtamoksliniam ugdymui“. Rekomendacijos pagelbės mokytojams pritaikyti ugdymo programas riboto intelekto ir nežymiai sutrikusio intelekto, vidutiniškai ir žymiai sutrikusio intelekto mokinių ugdymui. Programų pritaikymo galimybės skatinis ugdyti specialiųjų poreikių mokinius vadovaujantis bendrosiomis pradinėmis, pagrindinėmis ir vidurinėmis ugdymo programomis, užtikrinant inkluzinio ugdymo įgyvendinimą ir ugdymo individualizavimą bei diferencijavimą visiems klasės mokiniams, nepriklausomai nuo jų protinių ar fizinių gebėjimų, kultūros, rasės, kalbos skirtumų ar socialinės padėties. Todėl šiame leidinyje bus aptarti bendri programų sudarymo dėmenys, struktūra ir principai, ugdymo diferencijavimo ir individualizavimo būdai. Šiame leidinyje ugdymo programos pritaikymas konkrečiam vaikui, remiantis užsienio patirtimi ir sąvokomis, vadinamas individualia arba specialiųjų poreikių mokiniams pritaikyta ugdymo programa. Kol kas nėra teisiškai reglamentuotos individualių programų rengimo technologijos (principų, būdų, struktūros ir pan.), todėl programų formas gali pasirinkti mokyklos taryba ar Specialiojo ugdymo komisija savo nuožiūra. Šiame leidinyje pateiksime esminius programos sudarymo dėmenis ir pagrindinius principus, kuriais remdamosi mokyklos gali pritaikyti ugdymo programas specialiųjų poreikių mokiniams.

Pagrindinis individualios ugdymo programos principas — kiekvienas mokinytis turėtų būti aktyvus mokymosi proceso dalyvis. Ugdymo programos struktūra ir turinys turi suteikti galimybę įtraukti mokinį į įvairiausias mokymosi patirtis ir skatinti jį tinkamai įsivirti ugdymo turinį bei mokymo ir mokymosi strategijas. Naujiems būdams ir metodams pritaikyti reikia laiko ir atidaus planavimo. Programa, orientuota į mokinio kompetencijų ugdymą, apima įvairias sritis:

- pabrėžia aktyvų mokymą (-si) ir skatina vaiko aktyvaus dalyvavimo ir bendradarbiavimo pamokoje galimybes;
- išskiria mokinio mąstymo gebėjimus;
- skatina rėmimąsi artimiausia aplinka;
- pabrėžia kalbos galimybių bei diskusijų svarbą;
- inicijuoja mokymąsi bendradarbiaujant grupėmis, poromis;
- į mokymo procesą įtraukia socialinius ir asmeninius aspektus;
- skatina mokymosi įgūdžių bei savarankiško mokymosi strategijų formavimąsi.

Įvairių darbo būdų ir metodų paieška gali būti labai veiksminga siekiant įgyvendinti tikslus, susijusius su mokinių individualių poreikių tenkinimu.

Programoje — formaliame rašytiniame dokumente — užrašoma, kaip mokinytis bus ugdomas toliau, kokia pagalba jam bus teikiama, kokios paramos jam reikės, kad mokinį lydėtų sėkmė. Dažniausiai mokyklose nustatomas terminas, iki kada programa turėtų būti parengta.

4.1. SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKI- NIAMS PRITAIKY- TOS UGDYMO PRO- GRAMOS DĖMENYS IR STRUKTŪRA

Ugdymo programoje turėtų būti įtraukti ir aprašyti šie programos sudarymo dėmenys:

- duomenys apie mokinį;
- informacija apie jo esamą pasiekimų lygį;
- tikslai ir uždaviniai;
- specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba, psichologinė, socialinė pedagoginė pagalba ir kitos mokiniui reikalingos paslaugos (pvz., mokytojo padėjėjo);
- bendrosios programos pritaikymas ir pakeitimai;
- ugdymo aplinkos parinkimas, pritaikymas (darbo vietos parinkimas ir t. t.);
- programos įvykdymo terminai.

Duomenys apie mokinį. Duomenų apie mokinį skiltyje nurodomas mokinio vardas, pavardė, klasė, amžius, adresai, telefono numeriai, tėvų vardai ir pavardės.

Informacija apie mokinio esamą pasiekimų lygį. Prieš rengiant programą, mokytojas kartu su mokinio tėvais, specialistais ir visais mokinį ugdančiais mokytojais bei kitais asmenimis (mokytojo padėjėju ir kt.) turi aptarti ir aprašyti mokinio įvertinimo rezultatus. Remiantis surinktais duomenimis, aprašomas mokinio esamas pasiekimų lygis.

Remiantis komandos narių informacija, svarbu užrašyti bendrą mokinio būseną ir veikimo (veiksenos) lygį, t. y. mokslumą, pažinimo gebėjimų lygį, pagrindinius / pradinčius įgūdžius (turimas kompetencijas), mokymosi stilių ir mokymosi įgūdžius (kaip mokins mokosi), mokinio mokymosi porei-

kius (pagalbos ir paslaugų reikmę mokantis), mokinio požiūrį į mokymąsi (motyvaciją), fizinės raidos (viso kūno judesių, pirštų bei riešo judesių), socialinės (bendravimo, elgesio) raidos, kalbos ir kalbėjimo raidos lygį. Svarbu pažymėti ir tai, kas kelia tėvų susirūpinimą.

Reikia užrašyti visą reikšmingą informaciją apie mokinį pagal anksčiau pateiktus klausimynus, tačiau jeigu klausimynus su atsakymais ir komentarais pridėsite prie programos, perrašinėti nereikės, tik svarbu atrinkti ir užrašyti:

- ką mokinsys gali atlikti;
- kokie jo gebėjimai išvystyti geriausiai;
- koks jo mokymosi, patirties kaupimo stilius.

Aprašęs gerai išvystytus gebėjimus, mokytojas išdėsto, ko mokinsys, palyginti su bendraamžiais, neatlieka, kokios paramos mokiniui reikėtų, kad jis tai atliktų.

Mokinio esamo pasiekimų ir raidos lygio aprašas turi būti kuo išsamesnis, nes tai yra pagrindas, kuriuo remiantis bus numatomi tolesnio ugdymo tikslai ir uždaviniai.

Informacija apie mokinį gali būti aprašyta pagal pateiktą 3 lentelę.

3 lentelė. Informacija apie mokinį

Surinktos informacijos santrauka:

(kas svarbiausia iš to, ką turime surinkę — mokytojo, tėvų / globėjų, psichologo, logopedo ir kt. vertinimo rezultatai, sveikatos problemos, rega, klausa, komunikavimo smulkiosios ir stambiosios motorikos, elgesio ypatumai, pamokų lankomumas ir kt.)

Mokinio gebėjimai, esami mokymosi pasiekimai:

Mokymosi sunkumai:

Mokymosi poreikiai

(kokios pagalbos ir paramos reikėtų, kodėl): pvz., poreikiai gali būti susiję su judėjimo negalia, emocijų ir elgesio sutrikimais, fizinės ir protinės sveikatos sutrikimais ir pan.

Išsamiai aprašius mokinį, mokytojas, tėvai, specialistai, kiti ugdytojai susidaro aiškų mokinio gebėjimų, galimybių ir poreikių vaizdą. Kaip, turint šį vaizdą, bus siejamas mokinio ugdymas su klasės programa ir ugdymo būdais? Ką būtų galima pakeisti, kad pagerėtų mokinio mokymo (-si) galimybės — turi savęs klausti ir siūlyti kiekvienas mokinio ugdytojas, specialistas, pagalbininkas, tėvai ir pats mokinys.

Išnagrinėjęs bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus, mokytojas įvertina, kokių kompetencijų turi turėti tam tikros klasės mokiniai ir kokias konkrečias specialiųjų poreikių mokinio kompetencijas galima ugdyti, atsižvelgiant į jo gebėjimus ir specialiuosius poreikius.

Individualioje ugdymo programoje svarbu:

- numatyti mokinio mokymosi tempą, atsižvelgiant į specialiuosius poreikius;
- numatyti paprastesnius (įgyvendinamus) tikslus ir siekius;
- siekti nuoseklaus programų įgyvendinimo;
- numatyti tinkamas mokymo strategijas;
- numatyti tinkamas mokiniui mokymosi strategijas;

- numatyti mokinio specialiųjų poreikių įgyvendinimo galimybes, t. y. pritaikyti mokymo priemones, mokymo užduotis, veiklas, naudoti kompensacinę techniką, pritaikyti fizinę aplinką prie mokinio poreikių, taikyti informacines technologijas;
- užduotis, veiklas pamokoje planuoti skatinant mokinių bendravimą ir įvairiapusį bendradarbiavimą;
- planuojant atsižvelgti į visų asmenų, suinteresuotų vaiko ugdymu, nuomones (paties vaiko, tėvų, mokytojų, mokytojų padėjėjų, specialiųjų pedagogų ir kt.);
- numatyti susitikimus su ugdymo proceso dalyviais, kad būtų įvertintos mokinio galimybės ir lūkesčiai;
- mokinio pažangą dokumentuoti;
- diferencijuoti vertinimą;
- atsižvelgti į mokymo ir saugios aplinkos dermę.

Mokytojas kuria kiekvieno mokomojo dalyko programą ir planuoja nuoseklų tam tikrų įgūdžių formavimą per konkrečias veiklas bei numatytą laiką.

4.2. SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIAMS PRITAIKYTŲ UGDYMO PROGRAMŲ PAVYZDŽIAI

**Individualios arba specialiųjų poreikių mokiniui
pritaikytos ugdymo programos struktūros pavyzdys**

Mokykla:

Mokinio vardas, pavardė, kiti duomenys:

.....

Programos įgyvendinimo terminas:

Ugdymo programos sritis:

Esami mokinio tam tikros mokymosi srities (skaičiavimo, rašymo, skaitymo) ar dalyko (matematikos, lietuvių kalbos, gamtos pažinimo ir kt.) pasiekimai, turimi gebėjimai:

.....

.....

Bendras klasės (metų, mėnesio, savaitės) tikslas: *(kokio tikslo sieks visa klasė?)*

.....

.....

Individualus (metų, mėnesio, savaitės) tikslas:

(kokio tikslo bus siekiama konkretaus mokinio atžvilgiu?)

Kaip priartinti, suderinti individualų tikslą su visos klasės tikslu? Ar įmanoma?

.....

.....

.....

.....

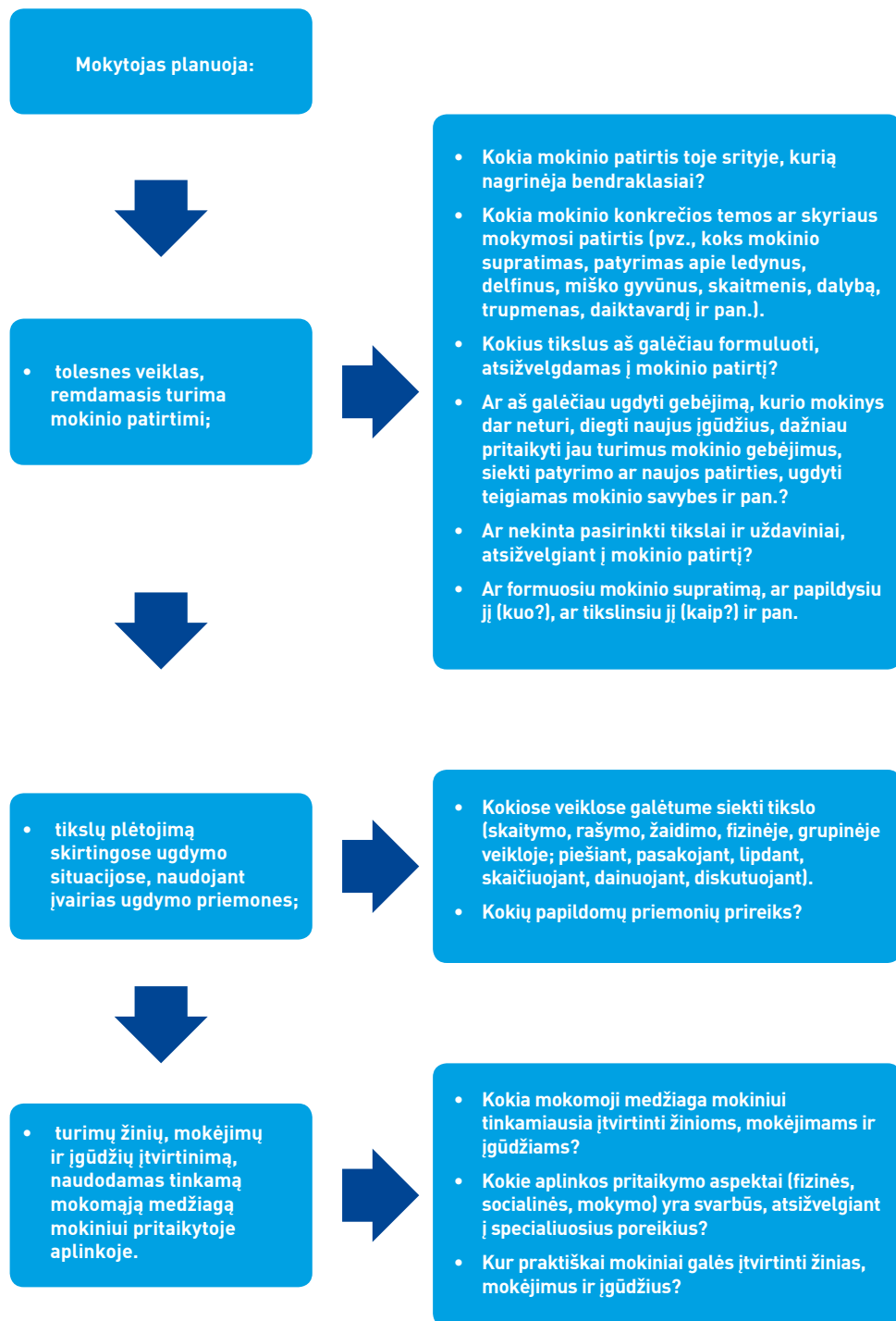
<p>Uždaviniai: Kiekvienas mokinys tikslą pasieks skirtingai. Kaip konkretus mokinys sieks tikslo? Koks bus nuoseklumas, kokie „laipteliai“?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3. 4. 	<p>Mokymo (-si) metodai ir strategijos (kaip?): Kokius metodus taikysite? Kokias užduotis? Per kokias ugdymo veiklas, kokiose situacijose sudarysite mokiniams galimybę bendrauti ir bendradarbiauti? Kaip organizuosite darbą klasėje? Kokius vaidmenis atliks mokytojas? Kokius vaidmenis atliks mokinys? Kas talkins mokytojui pamokoje?</p>	<p>Įvykdymo data ir įvertinimas: Data, kada planuojama pasiekti ilgalaikį ar trumpalaikį tikslą. Pvz., gal mokytojas formuos mokiniui dalybos supratimą daug ilgiau negu kitiems mokiniams. Kiek tai tęsis, kaip bus derinamas klasės mokymas su individualiu mokymu?</p>
		<p>Įvertinimas, grįžtamasis ryšys: Kokią įvertinimo formą mokytojas pasirinko: mokinio tikslų korteles? darbų, užduočių pavyzdžius? stebėjimą? veiklos ir elgesio aprašus? kriterinį vertinimą? normatyvinį vertinimą? ir t. t.</p>

Specialistų ir tėvų / globėjų pagalba:

Planavimas ir mokinio kompetencijų tobulinimas negali apsiriboti vien programos parengimu mokslo metams. Mokytojas planuoja savaitinius ar mėnesio planus, tobulina juos, atsižvelgdamas į mokinio patyrimą tam tikra nagrinėjama tema ar problema. Mokinys vertinamas nuolat, todėl informaciją būtina papildyti naujesne, surinkta, sakykim, klausinėjant arba kuriant sąvokų žemėlapius. Mokytojai turėtų atkreipti dė-

mesį į tai, kaip mokiniai reaguoja į tam tikrą veiklos etapą, ir atitinkamai pakoreguoti programas. Kiekvienos pamokos pabaigoje savo planuose ar užrašuose mokytojai turėtų pasižymėti, į ką būtina atkreipti dėmesį. Mokymo etapo pabaigai (pvz., skyriaus, temos) mokytojas gali sugalvoti vertinimą, orientuotą į pagrindinius to etapo mokymosi uždavinius ir sutelkti dėmesį į juos — patikslinti arba išplėsti numatytus uždavinius.

4 lentelė. Planavimo procesas

Mokytojai turi stengtis įtraukti mokinius į aktyvias veiklas, skatinti bendrauti su bendraamžiais ir kartu atlikti užduotis, atitinkančias tikslus.

Pradinėje ugdymo pakopoje mokinių kompetencijos plėtojamos integruotose dalykų pamokose. Šiuo atveju labai svarbu, kad mokinio raidos sritys (socialinė, fizinė, emocinė, pažinimo, kalbos ir kalbėjimo) būtų nuosekliai vystomos įvairiose ugdymo veiklose (skaitymo, skaičiavimo, rašymo, muzikos, gamtos pažinimo, kūno kultūros, bendravimo ir bendradarbiavimo ir pan.).

Programos rengimo dažnumas priklauso nuo to, kokiam laikotarpiui ji rengiama. Tokia pati forma galėtų būti ir metų planui, ir mėnesio, savaitės ar dienos planams. Įgyvendinus numatytus uždavinius programa rengiama toliau. Visas šias programas susegus į vieną aplanką, bus aiškiai matomas visų lygių planavimo (metų, trimestro, mėnesio ar savaitės) nuoseklumas. Tai labai palengvins mokinio pasiekimų ir pažangos vertinimą.

Tikslai ir uždaviniai. Tikslai — tai tarsi „kompaso rodyklės“, rodančios pagrindinę kryptį, kuria mokytojas turi eiti. Tikslai ir uždaviniai turi padėti mokiniui išlavinti įgūdį arba išstbulinti kokį nors elgesio modelį, ugdyti gebėjimą, kurio mokyns dar neturi, diegti naujus įgūdžius; dažniau naudotis jau turimais gebėjimais, siekti patyrimo ar naujos patirties ir pan. Tikslai — tai siektini rezultatai arba laukiami pasiekimai, jie yra būtini rengiant individualias ugdymo programas.

Specialiųjų poreikių mokiniams reikia nubrėžti pasiekiamus, bet pastangų reikalaujančius tikslus. Kad tikslai galėtų būti pasiekti, būtina remtis mokinio patirtimi ir aktyvia, „įtraukiančia“ praktine veikla su stipriai grįžtamoju ryšiu. Tikslai, remiantis mokinių turimais įgūdžiais ir gebėjimais, turi būti nukreipti į mokymąsi to, ko tikrai jiems gyvenime prireiks. Mokymas turi vykti labai apgalvotai ir intensyviai, dėmesį skiriant labai aiškiems tikslams.

Planuojant specialiųjų poreikių mokinių mokymąsi kartu su bendraklasiais reikia stengtis, kad kiekvienas vaikas būtų įtrauktas į klasės darbą siekiant bendro tikslo, kad individualios ugdymo programos turinys būtų kiek galima arčiau bendrojo ugdymo turinio (klasėje nagrinėjama tema ar problema visiškai arba bent iš dalies sutaptų). Bendro tikslo būtų

galima siekti skirtingais uždaviniais ir skirtingais problemos ar temos nagrinėjimo lygiais. Mokinių atliekamos veiklos bus skirtingos, bet sintezuosis į tą pačią klasės nagrinėjamą problemą. Ne visi vaikai mokysis to paties ir tokiu pačiu tempu, individualus mokymas čia būtinas. Tikslai nurodys, ko bus siekiama konkrečioje pamokoje, pavyzdžiui, ar kad mokyns būtų mobilus, įsiliėtų tam tikru lygiu į bendrą klasės veiklą, bendradarbiautų su draugais tobulindamas savo suvokimą, ar kad turėtų galimybę ugdyti savo gebėjimus ir teigiamas savybes, ar bus formuojami nauji įgūdžiai, patyrimas, ar įtvirtinami turimi įgūdžiai.

Tačiau ne visada galima įtraukti kiekvieną mokinį į klasės veiklą, siekiant bendro tikslo. Todėl svarbu tikslus atrinkti, pavyzdžiui, vieniems mokiniams labiau reikės tikslus susieti su jų pažintinių gebėjimų vystymu, kitiems, kurie negali atitikti klasės lygio, gali tekti siekti žemesnės klasės tikslų (pavyzdžiui, visi mokiniai gali mokyti tą pačią temą — kas yra daiktavardis, suvokti trupmenas ir atlikti su jomis veiksmus — tik skirtingu lygiu, taikant skirtingus reikalavimus).

Mokiniai, kurie pajėgūs siekti tų pačių tikslų, kaip ir jų klasės draugai, gali susidurti su mokymosi sunkumais. Šiuo atveju labai svarbu, kad būtų skiriamas dėmesys šiems sunkumams įveikti. Sunkumus įveikti galima tada, kai ugdymo programos tikslai formuluojami atsižvelgiant į skirtingus mokinių patyrimus ir atitinka mokinių negalios ypatumus („ap-eiti“, kompensuoti nepakankamai išvystytus gebėjimus). Klasės lygmeniu mokytojams gali reikėti planuoti specifines „priėjimo“ prie mokinių ar „įėjimo“ strategijas, parinkti mokymo stilius, atsižvelgiant į tai, kaip mokyns mokosi, pvz., mokymosi sunkumų ar negalių turintiems vaikams ar autistams gali reikėti daugiau uždarytų klausimų, dirbant su vaikais, turinčiais dvikalbystės problemų, svarbu įtraukti į gimtąją kalbą kalbančių mokinių diskusijas ir pan.

Jeigu mokytojui sunku formuluoti tikslus, galima pradėti nuo to, kas yra daroma, norint pasiekti tikslą, kitaip sakant, nuo metodų, kurie taikomi. Jeigu mokytojas galės atsakyti į klausimą, kodėl jis tai daro ir ką tu nori pasiekti, jis galės suformuluoti ir konkrečius tikslus. Pavyzdžiui, atsakyti sau į panašius klausimus: kodėl pateikiu uždavinio sprendimo pavyzdžius — kad išmokyti spręsti analogiškas užduotis; kodėl pasakojant leidžiu naudotis

planu — kad įvaldytų pasakojimo strategijas ir pasakotų nuosekliau.

Reikalavimai tikslams:

- tikslų teiginiais nurodomas mokinio įgūdis, elgesys ar pokyčiai, kurie atsirastų įgyvendinant individualią ugdymo programą;
- tikslų teiginiais gali būti nurodomos sąlygos, kuriomis tikslas bus pasiektas (pvz., naudodamasis planu įvaldys pasakojimo strategijas, nuosekliau pasakos ir pan.);
- tikslai turi konkrečiai nusakyti, ką ir per kiek laiko mokiniai išmoks daryti;
- tikslus formuluoti taip, kad būtų galima patikrinti, ar pasiektas rezultatas, t. y. kas vyksta, kai tikslas pasiektas (mokinys pažįsta visas abėcėlės raides, moka sudėti, dalyti ir kt.). Tikslus patogiau rašyti esamuoju laiku, nes tai palengvina vertinimą;
- tikslai turi atitikti turimus mokymo šaltinius, mokinių patirtį ir poreikius.

Tikslai nurodo kryptį, bet nepaaiškina, kaip tikslą pasiekti, tą nusako mokymosi uždaviniai. Tikslus galima pasiekti teisingai pasirinkus uždavinius. Svarbu planuoti „laiptelių“ principu (tik įveikus vieną pakopą, pereiti prie kitos). Uždavinių tikslui pasiekti neturėtų būti pernelyg daug, nes tai trukdo sutelkti dėmesį į tai, kas mokantis svarbiausia ir ko mokytojas iš mokinių tikisi. Uždaviniai išreiškia gebėjimus, įgūdžius, žinias ir supratimą — tai, ko norime mokinius išmokyti. Pavyzdžiui, mokinys turi gebėti skirti medžių pavadinimus pagal lapus; žinoti pagrindines medžių dalis; suprasti, kodėl medžiai yra reikalingi. Vienas mokymosi uždavinys gali būti susijęs su keliomis veiklomis. Veiklos yra tai, ką mokiniai turės daryti ar veikti, kad uždaviniai būtų įgyvendinti — ar ką nors naujo išmokti, ar kartoti žinomas idėjas, ar žinomą medžiagą ir idėjas pritaikyti svarstant problemas naujais būdais, ar esamas idėjas pritaikyti naujoms aplinkybėms, ar patikslinamos turimos žinios ir sąvokos. Pavyzdžiui, mokinių žinios apie medžius, jų pavadinimus bus skirtingos, tad ir veiklas uždaviniams pasiekti mokytojas turėtų diferencijuoti nevienodų gebėjimų mokiniams ar jų grupėms.

Norint, kad mokymasis būtų teigiamas ir garantuotas, būtinos visų rūšių veiklos. Moky-

tojai turi stebėti ir kontroliuoti veiklas, stengtis rasti pusiausvyrą tarp pernelyg lengvų užduočių, kurios gali kelti nuobodulį mokiniams, ir pernelyg sunkių, keliančių frustraciją. Veiklos subalansavimas labai svarbus skatinant mokinius mokytis.

Įvertinimo klausimai ir užduotys

1. Kaip skatinate bendrą klasės veiklą? Kokius bendros mokinių veiklos privatumus ypač vertinate?
2. Kaip sudarote galimybes mokiniams mokytis bendradarbiaujant?
3. Kokios jūsų siūlomos veiklos didina mokinių entuziazmą ir motyvaciją? Pasvarstykite, kokias veiklas pakeistumėte, kuo ir kodėl?
4. Parenkite savo klasės mokinio individualią ugdymo programą.

4.3. SPECIALIOJI PEDAGOGINĖ, PSICHOLOGINĖ, SOCIALINĖ PEDAGOGINĖ PAGALBA IR KITOS PASLAUGOS

Mokiniams gali būti teikiama įvairi pagalba:

- specialiojo pedagogo;
- logopedo;
- psichologo;
- socialinio pedagogo;
- mokytojų padėjėjų, gestų kalbos vertėjų, konspektuotojų, skaitovų, palydovų, judesio ir padėties specialistų paslaugos;
- ergoterapeuto paslaugos (veiklos terapeuto).

Kaip minėta, visi šie pagalbą ir paslaugas teikiantys asmenys tarpusavyje ir kartu su mokytoju suderina, kaip, kada ir kur bus teikiama pagalba, kas už ką bus atsakingas.

Daugiau skaitykite skyriuje „Pagalbos specialistų vaidmuo, padedant mokytojui tenkinti specialiuosius mokinių poreikius“.

Bendrosios programos pritaikymai ir pakeitimai. Siekiant įgyvendinti specialiųjų poreikių mokinių ugdymą (-si) kartu su bendraamžiais, skatinama juos mokyti bendrųjų ugdymo programų pagrindu, tinkamai jas pritaikant prie specialiųjų mokinio poreikių.

Rengiant individualią ugdymo programą specialiųjų poreikių mokiniui, reikia numatyti:

- aplinką;
- ugdymą;
- paaiškinimus, nurodymus, mokymosi medžiagos pateikimą (kaip bus pateikiamos užduotys žodžiu, raštu, parodant, modeliuojant, patraukiant dėmesį

- ir pan.);
- elgesį;
- priemones;
- organizacinius klausimus;
- kompensuojamąją techniką.

Taikykite kasdienesius ugdymo metodus:

- modeliavimą — kai suaugusysis padeda mokiniui plėsti veikimo su daiktu, žaislu, ar užduotimi patirtį. Pasakykite tik keletą žodžių arba veiksmu parodykite, ką būtų galima daryti toliau;
- orientuokitės į artimiausią mokinio vystymosi zoną — tai ugdymo būdas, kai mokytoja, įvertinusi, ką mokinys gali atlikti ir ko negali atlikti be suaugusiųjų pagalbos, modeliuoja veiklą aukštesniam negu mokinio gebėjimai lygiui, tačiau padeda mokiniui atlikti užduotį pasiūlytu lygiu. Svarbu nepamiršti mokinio galimybių lygio;
- išplėtimas — pateikite papildomos informacijos apie tai, ką mokinys daro arba sako. Komentuodamas veiklą arba naudodamas lygiagretų kalbėjimą — kitą išplėtimo formą, mokytojas pasako tai, ką mokinys tuo metu daro, pvz., „Tu ieškai trikampi“;
- stebėkite — kokios priemonės žadina mokinių susižavėjimą, kuo mokinys domisi, kokie jo pomėgiai, pvz., jeigu mokinys mėgsta kolekcionuoti automobilių modeliukus, sugalvokite įvairių užduočių: rašyti, skaityti, skaičiuoti, tai gali būti žaidimas ir kita veikla;
- skatinkite bendrauti, įtraukite į diskusijas;
- skatinkite mokinius įvairiai grupuotis, skirkite jiems įveikiamų vaidmenų;
- nustatykite nuolatinę ir aiškią pamokos, dienos darbotvarkę;
- planuokite perėjimą nuo vienos veiklos prie kitos.

Ugdymo vietos ir būdo parinkimas. Atsižvelgdama į numatomus mokinio ugdymo programos tikslus ir uždavinius, pagalbos komanda turi priimti sprendimą, kokioje aplinkoje — specialiojo ugdymo klasėje, grupėje, bendrojoje klasėje mokinys bus ugdomas. Komanda apsvarsto, kuriuo laiku ir kaip — mažoje grupėje tam tikrą laiką, nuolat bendroje klasėje ir pan. — geriausia įgyvendinti individualios ugdymo programos tikslus ir uždavinius. Tinkama programa yra ta, kuri numato individualų ugdymą, mokiniui prieinamą specialistų pa-

galbą ir sudaro galimybes mokiniui dalyvauti ugdymo veiklose kartu su bendraamžiais.

Programos įvykdymo terminai. Individuali ugdymo programa paprastai rengiama vieniems metams. Tačiau mokytojas arba bet kuris iš pagalbos komandos narių gali bet kuriuo metu sušaukti susirinkimą ir parengti naują programą arba papildyti esamą dėl kelių priežasčių:

- įgyvendinti numatyti tikslai;
- tikslai per sudėtingi, nepavyksta pasiekti;
- reikalinga didesnė specialistų pagalba;
- iškilę abejonių dėl ugdymo vietos parinkimo;
- vaiko elgesys kelia susirūpinimą;
- kitos mokytojų ir komandos narių lūkesčių neatitinkančios priežastys.

Pažangos fiksavimas ir programos veiksmingumo vertinimas. Neatskiriama individualios ugdymo programos dalis yra tęstinis mokinio vertinimas ir pažangos fiksavimas. Visų vertinimo rezultatų fiksuoti nebūtina, be to, tai ir neįmanoma. Todėl reikia nuspręsti, *ką ir kaip* fiksuoti.

Klausimas, *ką fiksuoti*, turi būti susijęs su individualiais kiekvieno mokinio kiekvieno dalyko mokymosi pasiekimų duomenimis. Mokinio pasiekimams fiksuoti yra būtini įvairūs aprašai ir dokumentai, kurių kiekvienas turi konkretų tikslą, kad:

- padėtų mokytojui planuoti tolesnį mokymą ir mokymąsi;
- parodytų, *ką* mokinys žino, supranta, geba padaryti;
- padėtų mokiniams pamatyti ir suprasti savo pažangą;
- suteiktų informacijos keliant tikslus visais lygmenimis — atskirų mokinių, grupės ir klasės;
- suteiktų informacijos, kaip keisti vidutinės trukmės ir darbo planus, ugdymo programas;
- suteiktų tikslios informacijos apie mokinio mokymosi pasiekimus, pažangą ir mokymosi poreikius, kad ją būtų galima perduoti kitiems mokytojams ar kitai mokyklai;
- suteiktų medžiagos pokalbiams su tėvais;
- padėtų atlikti tam tikros mokymo pakopos (skyriaus, dalyko, klasės) vertinimą;

- įvertintų mokymo veiksmingumą ir įvairių klausimus, kuriuos reikia svarstyti planuojant klasės ir individualaus mokinio tobulinimą.

Antroasis klausimas — *kaip* informaciją registruoti? Tai daugiausia susiję su mokėjimu fiksuoti duomenis ir jais naudotis.

Dažniausiai pasiekimų fiksavimo sistemą pasirenka pati mokykla, tačiau kiekvienas mokytojas gali pasirinkti sau priimtina fiksavimo būdą, įvairius asmeninius įrašus, kurie papildo mokyklos vertinimo sistemą ir su kuriais gali susipažinti kiti mokytojai ir specialistai, tėvai. Galimybė susipažinti su vertinimo informacija kitiems asmenims padeda mokytojams išsiugdyti įprotį rašyti teigiamas pastabas (Pvz.: „Petras atliko tyrimą kartu su draugu gamtos pažinimo pamokoje“, o ne „Petras nedirbo per gamtos pažinimo pamoką“). Toliau pateikiamos specialiųjų poreikių mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo strategijos.

5

**SPECIALIŲJŲ
POREIKIŲ
MOKINIŲ
PASIEKIMŲ IR
PAŽANGOS
VERTINIMO
STRATEGIJOS**

Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimas.

Ugdymo kaita, siekiant mokymo kokybės, leidžia tobulinti vertinimo sistemą visais lygmenimis: individualių mokinio pažangos ir pasiekimų, švietimo institucijos veiksmingumo, švietimo būklės regione ir šalyje. Gerinant ugdymą viena iš aktualių tampa vertinimo ugdymo procese tobulinimo svarba.

Vertinimo pradinėse klasėse kaitos reikalauja naujos ugdymo idėjos ir jų įgyvendinimo praktika. Skatinant vaiko asmenybės raidą, reikia sudaryti sąlygas, kad vertinimas padėtų vaikui mokytis (numatyti konkrečius žingsnelius įveikiant sunkumus), gerai numatyti konkretūs žingsneliai padėtų mokiniui įgauti pasitikėjimą savo jėgomis, norą mokytis, įsivertinti mokymąsi ir jo rezultatus. Mūsų šalies pradiniam ugdyme įvestas individualios pažangos idiografinis vertinimas leidžia objektyviai įvertinti mokinio pasiekimus pagal mokinio daromą individualią pažangą (lyginami dabartiniai mokinio pasiekimai su ankstesniaisiais), tačiau ši vertinimo sistema susilaukia nemažai kritikos, nes reikalauja visų ugdymo proceso dalyvių nuolatinio dėmesio individualiai mokinio pažangai, dažnai tai yra neįprasta kai kuriems tėvams, net mokytojams. Ši vertinimo sistema dar nėra taip suprantama tėvams, kaip vertinimas pažymiu, tačiau jos pranašumai yra šie:

- vengiama lyginti mokinius tarpusavyje;
- vertinimas taikomas mokiniams pagal jų poreikius ir galias, pasiekimus ir daromą pažangą;
- vertinama padedant mokiniui mokytis — mokinys, laiku gaudamas informaciją apie savo pasiekimus ir pažangą, gali siekti geresnių rezultatų;
- mokinys mokosi įsivertinti.

Šie pranašumai yra ypač reikšmingi mokiniams, kurie turi specialiųjų poreikių. Būtina sukurti šiems mokiniams palankų klasės klimatą, nes mokinio psichologinis saugumas yra svarbiausia sąlyga geriems mokymosi rezultatams pasiekti. Individualizuojant ugdymą ir mokymąsi mokinys turėtų būti nusiteikęs mokytis pagal savo išgales, nebijoti suklysti, turėti galimybę tobulinti savo darbus pats arba padedamas kitų mokinių, mokytojo. Kiekvienas mokinys turi teisę turėti savo nuomonę, nors ji ir skirtąsi nuo kitų nuomonių. Planuojant spe-

cialiųjų poreikių mokinių mokymą ir kartu vertinimą, reikia aiškiai suformuluoti tikslą, laukiamus rezultatus ir sėkmės kriterijus, o šiame procese aktyviai turėtų dalyvauti patys mokiniai.

Kad vertinimas būtų veiksmingas, mokytojas turi:

- pasirinkdamas įvairias strategijas, stebėti ir įvertinti mokinio pažangą suplanuotų tikslų atžvilgiu;
- remdamasis mokinio pažangos įvertinimu, planuoti tolesnį mokymą;
- sudaryti galimybes kiekvienam mokiniui apmąstyti, įsivertinti ir tobulinti savo mokymąsi;
- stebėti ir vertinti savo darbą — mokymą ir siekti, kad vertinimo informacija mokinius pasiektų nedelsiant ir būtų konstruktyvi, padedanti koreguoti mokymąsi;
- fiksuoti mokinių pasiekimus ir pažangą sistemingai, siekiant gauti duomenų apie įvairią jų veiklą, laikui bėgant įgytas žinias, gebėjimus.

Mokinių žinių, gebėjimų, pasiekimų vertinimas — neatsiejama mokymo ir mokymosi dalis. Vertinimas teikia mokytojui vertingos informacijos apie mokinio daromą pažangą (ar patiriamos mokymosi nesėkmės) ir leidžia spręsti apie ugdymo programos veiksmingumą. Vertinimas padeda mokytojui priimti esminius sprendimus apie programos turinio diferencijavimą ir metodologiją specialiųjų poreikių turintiems vaikams. Kadangi mokinių gebėjimai ir mokymosi stiliai yra labai skirtingi, svarbu rasti tinkamą pusiausvyrą tarp individualiųjų poreikių ir keliamų reikalavimų. Šiuo atžvilgiu vertinimas gali atlikti svarbų vaidmenį tiek atpažįstant mokinio potencialias galimybes, tiek fiksuojant jo padarytą (ar daromą) pažangą. Taigi vertinimas yra svarbiausias dalykas, padedantis suderinti mokinio mokymąsi ir ugdymo programą.

Vertinimas suteikia daug esminės informacijos, kurios pagrindu galima stengtis į ugdymo proceso planavimą įtraukti ir vaiko tėvus (globėjus). Tai savo ruožtu padidina tikimybę, kad vaiko patirtis mokykloje ir namuose derės tarpusavyje, o kartu skatins optimalią vaiko brandą.

Svarbu į vertinimo procesą įtraukti ir mokinį. Sistemingas ir nuoseklus pasiekimų ana-

lizavimas, problemų aptarimas drauge su mokiniais skatina mokymosi motyvaciją. Diskusijos apie individualius tikslus ir siekiamą (ar daromą) pažangą suteikia galimybę mokiniui aktyviai įsitraukti į mokymosi procesą.

Mokytojai ir kiti vaikų ugdantys asmenys (pagalbos specialistai) turėtų *reguliariai vertinti mokinių pasiekimus bei pažangą ir periodiškai apie tai informuoti tėvus.*

Mokinio, kaip aktyvaus ugdymo proceso dalyvio, įtraukimas praplečia vertinimo galimybes ir yra grindžiamas grįžtamoju ryšiu. Be pažymių, kokybinio darbų apibūdinimo šis procesas gali įgauti ir geranoriško dialogo tarp mokinio ir mokytojo formą. Siekiant įtraukti mokinį į vertinimo procesą, galima naudoti ir konkrečią medžiagą bei taikyti aktyvaus mokymo metodus. Grupinis darbas ir interaktyvus mokymasis yra svarbiausi dalykai, skatinantys specialiųjų poreikių turinčių mokinių mokymosi įgūdžių formavimąsi.

Pasiekimų ir pažangos vertinimo strategijos, dirbant su specialiųjų poreikių mokiniais. Taikytinos šios vertinimo strategijos:

1. *Įrašai, paaiškinimai ugdymo programoje (jos tikslai ir uždaviniai).* Individualią ugdymo programą galima paversti darbinio dokumentu, fiksuojant, ko iš tikrųjų buvo mokoma, kaip sekė-

si, numatant tolesnius veiksmus, kas bus daroma, kokios medžiagos reikės kitos pamokos ar savaitės programoje. Individuali ugdymo programa fiksuoja kiekvieno mokinio tikslus ir pažangą. Remiantis programoje nusakytais uždaviniais galima pasirinkti, kas bus vertinimo kriterijus — mokinio darbai, jo veiklos ir elgesio aprašymas, kriterinis vertinimas, normatyvinis vertinimas ir pan. (žr. „Ugdymo programos specialiųjų poreikių mokiniams pritaikymas“).

2. *Darbų pavyzdžiai.* Reguliariai renkami darbų pavyzdžiai parodo atlikto darbo pobūdį ir lygį. Specialiųjų poreikių mokinių darbuose pravartu pažymėti, ar darbas atliktas savarankiškai, ar padedant mokytojui, draugui.
3. *Mokinių tikslų kortelės.* Galima paruošti mokiniams individualias tikslų korteles, kuriose būtų galima fiksuoti mokinių poreikius — kokios pagalbos ir paslaugų, priemonių, kitų reikmių jiems reikėjo siekiant tikslų. Vertėtų užrašyti, kada tikslai pasiekti, tai rodyt išmokimą ir pažangą.
4. *Mokinių darbai, pratybos, sąsiuviniai.* Įrašai juose vertingi, ypač tada, kai į mokytojo pastabas įterpiamas ir mo-

kymosi uždavinys. Tai rodo konkrečių dalykų pasiekimus ir pažangą.

5. *Mokytojo įrašų aplankas.* Tai pažymių knygelės arba įrašų aplankai, pritaikomi prie mokomojo dalyko ir konkretaus mokinio mokymo. Jeigu juose fiksuojami konkretūs mokymosi uždaviniai, jų nauda didėja (pavyzdžiui, tikslas — suprasti dviženklį skaičiaus sandarą). Kokie bus uždaviniai tikslui pasiekti (kokiu nuoseklumu, etapais bus mokomas mokinys)? Kiekvieno etapo fiksavimas bus veiksminga priemonė mokinių pasiekimams fiksuoti ir tolesniems veiksams planuoti. Taip pat stebima, kaip mokinys bendrauja, bendradarbiauja, dirba savarankiškai, užduoda klausimus, įsitraukia į tikslų išskyrimą, kaip jis geba perprasti sąvokas / koncepcijas, kaip jis kaupia žinias ir įgūdžius, kaip geba naudotis pagalbine medžiaga ir priemonėmis, ar mokinys aktyviai įsitraukia į užduoties atlikimą. Šis neformalus stebėjimas yra labai svarbus planuojant mokinių individualių poreikių tenkinimą.

6. *Mokytojo pateikiamos užduotys.* Mokytojo pateikiamos užduotys labiau nei stebėjimas naudojamos struktūruotai vertinimo formai. Užduotys planuojamos siekiant įvertinti mokinio žinių lygį bei įgyjamus įgūdžius. Prieš vertinant apgalvojama:

- kokia mokymosi sritis bus vertinama;
- kokie mokinio poreikiai ir gebėjimai;
- kiek įtakos tam gali turėti praktiniai ir organizaciniai veiksniai.

7. *Atskirų mokinių aplankai.* Šiems aplankams sudaryti reikia daug laiko, bet tai gera pasiekimų ir pažangos fiksavimo forma, ypač specialiųjų poreikių mokiniams. Aplankus gerai vertina tėvai. Juos reikia naudoti kryptingai, darbus, užduotis, pažangą fiksuoti nuosekliai, pamažu. Nuoseklus, sistemingas informacijos apie mokinį fiksavimas padeda padaryti tikslesnes išvadas apie jo galimybes ir pasiekimus. Tam, kad duomenys apie mokinį būtų kuo išsamesni, tikslinga kaupti ir paties mokinio darbus (atliktus savaran-

kiškai). Tam tikslui užvedamas specialiųjų poreikių mokinio aplankas. Tad jis gali turėti akivaizdžius savo pasiekimų įrodymus (patvirtinimus), kuriuos galima periodiškai peržiūrėti, aptarti drauge su tėvais (globėjais), tai gali padėti gerinti savęs vertinimą. Toks aplankas gali būti naudingas įvairiais požiūriais:

- jame kaupiami mokinio daromos pažangos įrodymai;
- analizuojant kaupiamą medžiagą, galima planuoti individualių poreikių tenkinimo kryptis;
- remiantis turima informacija, lengviau diferencijuoti paskatinių sistemą;
- galima akivaizdžiai stebėti ir įvertinti grįžtamąjį ryšį;
- jis gali tapti svarbiu mokinio savęs vertinimo galimybių ugdymo pagrindu;
- ši medžiaga padės mokyklos Specialiojo ugdymo komisijoje aptarti vaiko ugdymo perspektyvą;
- sukaupta medžiaga padės pateikti tėvams (globėjams) objektyvią informaciją apie jų vaiko ugdymo galimybes;
- jis gali tapti ryšio tarp mokyklos ir vaiko namų pagrindu.

Tokio aplanko sudarymas leidžia mokiniui aktyviai įsitraukti į mokymo procesą ir patirti tam tikrus laimėjimus. Jame saugoma svarbi informacija apie tai, kiek ir ko mokinys išmoko. Aplanke kaupiama medžiaga turėtų būti aptariama per susitikimus su tėvais (globėjais).

8. *Mokymo etapų fiksavimas.* Kai mokoma etapais (taip, kaip nurodyta ugdymo programose) galima fiksuoti mokymosi uždavinius, kuriuos turi įvykdyti visi, dauguma, kai kurie mokiniai. Specialiųjų poreikių mokinių ugdymo pasiekimų fiksavimas etapais yra labai svarbus, nes parodo įgūdžių formavimo nuoseklumą (pvz., kokiais etapais mokiniai mokomi sudėti ir atimti trupmenas. Kaip įvertinamas kiekvienas mokinio atliekamas etapas?).

9. *Informacinės ir komunikacinės technologijos.* Tai veiksminga priemonė, padedanti laikyti, parodyti, perduoti

daug vertinimo duomenų. Svarbu, kad duomenys būtų susiję su mokymu ir mokymusi, o vertinti bei duomenims fiksuoti skirtos sistemos būtų naudingos ir įvykdomos.

10. *Mokytojo dienoraštis ir asmeninės pastabos.* Mokytojui svarbu stebėti mokinį, jo veiklos ir elgesio ypatumus ir visa tai fiksuoti. Nelengva susiformuoti įprotį užsirašinėti pastabas, tačiau reikia susiplanuoti laiką, kada stebėsite savo mokinius. Vesti dienoraštį labai svarbu žemesniųjų klasių mokytojams, nes mokinių pasiekimų duomenys būna trumpalaikiai.

11. *Kriterinis vertinimas* parodo, kokio lygio yra mokinio pasiekimai. Šie testai apibūdina tai, ką mokinys žino, kokius įgūdžius įgijo (pavyzdžiui, ar mokinys įgijo ugdymo programos turinys ir tiksluose numatytų įgūdžių). Kriterijumi pagrįsti testai padeda mokytojui tiksliau stebėti ir nustatyti individualius mokinio poreikius. Svarbu, kad šie testai būtų taikomi visose ugdymo programos srityse — tam, kad būtų galima susidaryti išsamų vaizdą apie mokinio gebėjimus įvairiose srityse.

12. *Normatyviniai testai.* Norma pagrįsti testai suteikia informacijos apie tai, kokie yra mokinio pasiekimai, palyginti su kitais to paties amžiaus ir toje pačioje klasėje besimokančiais mokiniais. Šie testai padeda įvertinti mokinio žinias, jo galimybes, įgūdžius, pasiekimus. Jie vertingi ir tuomet, kai reikia nuspręsti, kokia pagalba yra reikalinga konkrečiam vaikui. Svarbu suprasti testavimo ribas ir tinkamai naudoti gautą informaciją.

13. *Įsivertinimas.* Tai svarbus vertinimo dėmuo. Įsivertinimas, remiantis aiškiai apibrėžtais tikslais ir kriterijais, gali padėti mokiniui atpažinti savo galias ir sunkumus, įvertinti padarytą pažangą, numatyti tolesnius tobulėjimo žingsnius. Daugumai mokinių įsivertinimo veikla gali tapti mokymosi motyvacijos šaltiniu ir skatinti mokymosi savarankiškumą. Mokytojui svarbu parengti savikontrolės ir savęs vertinimo lapus pagal konkrečią užduotį.

14. *Bendraamžių vertinimas.* Veikla, kai vienas mokinys vertina kito pasiekimus, gali būti ne tik smagi, bet ir naudinga. Mokiniais, turintiems specialiųjų poreikių, svarbu dalyvauti bendraamžių vertinime, taigi jiems suteikiama pozityvi galimybė pamatyti savo mokymosi pasiekimus.

Bendraamžių vertinimas galėtų būti, kai:

- vienas mokinys vertina kitą;
- vyksta abipusis mokinių, įsitraukusių į bendrą grupinę veiklą, vertinimas.

Kai mokiniai dirba grupėmis, jų veikla gali būti vertinama bendrai. Tokia vertinimo forma mokiniams, turintiems specialiųjų poreikių, suteikia galimybę patirti sėkmę ir užmegzti gerus santykius su bendraamžiais. Mokinys turėtų suprasti, kokiais kriterijais remdamasis mokytojas vertina jo darbą. Taip pat mokiniams galėtų būti leista patiems rašyti sau pažymius pagal aptartus kriterijus.

Specialiųjų poreikių mokinių pažangos ir pasiekimų fiksavimo būdus galima perkelti į individualios ugdymo programos skiltį, kurioje mokytoja ties kiekvienu tikslu ir / ar uždaviniu iš anksto gali užrašyti pasirinktą pasiekimų ir pažangos fiksavimo būdą.

Įtvirtinimo klausimai ir užduotys

1. Apmąstykite, kokia informacija apie mokinio pasiekimus ir pažangą jums, kaip mokytojui, būtina? Kaip ją fiksuojate?
2. Kaip sistematizate duomenis apie klasės mokinių pasiekimus ir pažangą? Kuo pasirinktas duomenų sisteminimo būdas jums naudingas? Persvarstykite savo fiksuotą informaciją, įvertinkite, ar ji būtina mokant, ar ji neprieštarauja mokyklos politikai, ar ji pozityvi?

6

PAGALBOS
SPECIALISTŲ
VAIDMUO
PADEDANT
MOKYTOJUI
UGDYTI
SPECIALIŲJŲ
POREIKIŲ
MOKINIUS

Kompleksinio specialistų įvertinimo reikšmė mokytojui ir mokiniui.

Kompleksinis mokinių įvertinimas turi būti ilgalaikio kolegialaus specialistų stebėjimo ir duomenų analizės rezultatas. Specialistai — specialieji pedagogai, logopedai, surdopedagogai, tiflopedagogai, psichologai, socialiniai pedagogai, judesio ir padėties specialistai, ergoterapeutai (veiklos specialistai), neurologai, psichiatrai renka informaciją, pateikia mokiniui specialių užduočių, kad būtų galima nuspręsti, kaip mokinį ugdyti toliau. Specialistai pateikia mokytojui duomenų apie esamus vaiko pasiekimus ir reikmes. Toks kompleksinis įvertinimas orientuotas į „viso vaiko“ įvertinimą, o ne tik kurios nors vienos jo raidos sritį. Specialistai vertina jiems artimą sritį, tačiau suvokia visų raidos sričių poveikį bendram raidos lygiui, todėl bendrauja kaip viena komanda, kad nustatytų, kokios specialiosios pagalbos reikia vaikui ir kaip ją reikėtų teikti.

Skatinant mokytojų, specialistų ir mokinio tėvų partnerystę didinamos mokinių ugdymo ir jų pažinimo galimybės, o mokytojui lengviau ugdyti mokinį. Ugdantys vaikas asmenys turi pasikalbėti su tėvais ir laiduoti, kad vaiko įvertinimu siekiama atrasti ugdymui (–si) svarbius gerai susiformavusius jo gebėjimus ir galimybes (ką mokinsys galėtų atlikti).

Įvertinimas turi būti grindžiamas ne kuo ir kiek vaikas atsilieka nuo savo bendraamžių, ne „etikečių klįjavimu“ ketinant surūšiuoti vaikus, ne tuo, ar vaikas „atliko“, ar „neatliko“ testo, užduoties reikalavimus. Vertinant svarbu, ką mokinsys gali padaryti, kaip tai daro, kokias užduotis atlieka savarankiškai, kurioms reikia pagalbos, kokių įgūdžių trūksta atlikti tam tikrai užduočiai, kokie mąstymo gebėjimai išugdyti geriau, kaip jis priima žo-

dinę, nežodinę informaciją, kaip jis mokosi, kokias mokymosi strategijas taiko ir pan.

Pagalbą teikiančių specialistų ir mokytojų padėjėjų veikla.

Pradinių klasių mokytojas, ugdydamas specialiųjų poreikių mokinį, turi nepamiršti, kad į pagalbą gali pasitelkti įvairius specialistus.

Specialusis pedagogas atlieka pedagoginį vertinimą, nustato specialiųjų poreikių mokinių žinių, įgūdžių, gebėjimų lygį ir ar jie atitinka ugdymo programas, įvertina mokinio pažangą mokykloje ar namuose, kai mokinsys dėl ligos ar kitų problemų negali lankyti mokyklos, padeda įsisavinti mokiniams mokomąją medžiagą (specialiojo pedagogo kabinete ar grupėje / klasėje). Dirbdami tiesiogiai su vaikais, jie taiko įvairius ugdymo metodus, stengdamiesi maksimaliai padidinti individualias vaiko išmokimo galimybes, lavina jų sutrikusias funkcijas, padeda plėtoti mokinių pažinimo gebėjimus, socialinės, emocinės ir fizinės veiklos gebėjimus, prisitaikymo ir bendravimo patirtį su bendraamžiais. Specialieji pedagogai teikia informaciją mokytojui apie tinkamus mokinio mokymo metodus, pataria, kaip pritaikyti specialiųjų poreikių mokiniams mokomąją medžiagą ir mokymo priemones, rengti ugdymo programas, padeda modifikuoti ir adaptuoti bendrąsias programas, teikia metodinę pagalbą mokytojams, specialiųjų poreikių mokinių tėvams ir kitiems asmenims, tiesiogiai dalyvaujantiems ugdymo procese.

Logopedas — įvertina kalbos raidos ypatumus, lavina ir koreguoja mokinių kalbos bei komunikacijos įgūdžius. Logopedas, bendradarbiaudamas su mokytoju, specialiuoju pedagogu, psichologu, socialiniu pedagogu

ir kitais su mokiniu dirbančiais specialistais, numato ugdymo tikslų ir uždavinių pasiekimo būdus ir metodus, atitinkančius mokinio galimybes ir poreikius, padeda mokytojams pritaikyti mokomąją medžiagą ir mokyimo priemones. Dirbdamas su vaikais logopedas padeda jiems ugdyti kalbą (plėsti žodyną, rišliąją kalbą), lavinti artikuliaciją ir foneminių suvokimą, tobulinti kalbėjimo įgūdžius, skatina kalbos sklandumą (gebėjimą kalbėti aiškiai, lengvai ir raiškiai). Logopedas konsultuoja mokytojus dėl papildomos ir alternatyvios komunikacijos sistemos, kuri reikalinga mokiniams, turintiems nepakankamą gebėjimą kalbėti, todėl jiems gali prireikti kompensuojamųjų priemonių, metodų ir įgūdžių. Logopedas pataria, kokias priemones ir jų derinius naudoti ugdant mokinius — bendravimą gestais, mimika, ženklais, akimis, grafiniiais simboliais (paveikslėliai — simboliai), elektroninių pultų jungikliais, vairalazdėmis, šviesos signalais ir kt. Logopedas ne tik parenka tinkamiausią alternatyviosios komunikacijos būdą, bet ir moko mokinį ir mokytoją jį taikyti, kad būtų patenkinti mokinio poreikiai ir norai. Logopedas dirba ir su mokinio šeima, užtikrindamas, kad bendravimo sistema būtų išlaikyta, reikalingos pratybos būtų atliekamos kasdien.

Mokyklos psichologas, bendradarbiaudamas su mokytoju, specialiuoju pedagogu, logopedu, socialiniu pedagogu ir kitais su mokiniu dirbančiais specialistais ir mokyklos administracija, padeda numatyti ugdymo tikslų ir uždavinių pasiekimo būdus, rūpinasi mokinio psichinės sveikatos ir ugdymo psichologijos klausimais, bendraamžių paruošimu priimti „kitokį“ asmenį, padeda spręsti įvairias mokiniams, tėvams, mokytojams ir įstaigos administracijai kylančias problemas (tarp jų sveikatos, ugdymo sunkumų, elgesio problemų). Specialiųjų poreikių mokiniams, jų šeimoms, mokytojams padeda įveikti stresus, sprendžia įvairias kitas ugdymosi problemas. Psichologai atlieka tyrimus, padedančius planuoti ugdymą, renka duomenis programoms rengti, šviečia tėvus ir darbuotojus juos dominančiomis temomis, konsultuoja mokinius individualiai ir grupėmis, veda pratybas, kuriose plėtojami socialiniai ir bendravimo įgūdžiai, modifikuojamas mokinio elgesys. Psichologai pataria mokytojui, tėvams apie konkretaus mokinio gerai ir menkliau susiformavusius gebėjimus, išsiaiškina, kurie svarbiausi veiksniai daro įtaką mokinio gebėjimui išmokti ir tinkamai elgtis.

Socialiniai pedagogai padeda konsultuoti šeimas, kurios sunkiai susitvarko su joms tenkančia atsakomybe, rūpinasi, kad mokiniai pasinaudotų teikiamomis paslaugomis ir pagalba.

Mokytojo padėjėjas padeda ribotų galimybių mokiniams, turintiems didelių ir labai didelių specialiųjų poreikių, savarankiškai dalyvauti ugdyme ir nepamokinėje veikloje. Mokytojo padėjėjas, bendradarbiaudamas su mokytoju, auklėtoju, specialiuoju pedagogu ir kitais specialistais, padeda mokiniui ar mokinių grupei produktyviau panaudoti potencines galias ugdymo procese ar nepamokinėje veikloje. Mokytojo padėjėjo darbas pamokoje priklauso nuo vaikų, turinčių specialiųjų gebėjimų ir poreikių, pvz., jeigu mokinys pats nerašo arba labai lėtai rašo — jam padeda užsirašyti, kad jis suspėtų dalyvauti pamokoje, suprastų mokytojo aiškinimą. Kitu atveju — gali padėti perskaityti tekstus, skirtus mokyti, paaiškinti mokytojo skirtas užduotis ir talkinti jas atliekant, gali padėti naudotis kompensacine technika ir mokyimo bei kompensacinėmis priemonėmis, padėti dalyvauti grupės veikloje, padėti mokytojui parengti ir / ar pritaikyti mokiniui (mokinių grupei) reikalingą mokomąją medžiagą ir kt. Bendradarbiaujant su mokytojais, specialistais, tėvais aptariama pagalbos vaikui teikimo dažnumas, kokybė, rezultatai ir kilusios problemos. Kai pedagogai kartu su mokytojų padėjėjais aptaria mokinio ugdymo programos tikslus, bendradarbiavimo formas ir priima konkrečius sprendimus dėl pagalbos vaikui teikimo pamokoje principų, labiau tikėtina, kad šis darbas duos laukiamus rezultatus ir galimybę įgyvendinti ugdymo programą.

Visi specialistai dalyvauja mokyklos Specialiojo ugdymo komisijos veikloje.

Įvertinimo klausimai ir užduotys

1. Kokie specialistai, teikiantys pagalbą specialiųjų poreikių mokiniams, dirba jūsų mokykloje?
2. Kokią pagalbą jie gali jums suteikti?

7

INOVATYVIŲ
MOKYMO (-SI)
METODŲ
TAIKYMAS

7.1. INOVATYVŪS MOKYMO (-SI) METODAI. SAMPRATA

Mokymo procese svarbią vietą užima mokymo metodai. Mokymo metodas — mokytojo „įrankis“, kurį reikia parinkti ir gebėti panaudoti pagal paskirtį taip, kad būtų įgyvendintas konkretus mokymo tikslas — pasiektas norimas mokymo (-si) rezultatas.

Šiame leidinyje *mokymo metodo sąvoka* pateikiama kaip *mokymo tikslui pasiekti taikomų būdų ir veiksmų visuma*. *Inovatyvūs mokymo metodai* suprantami kaip mokymo veiksmas, būdai, kuriais skatinamas pats svarbiausias tikslas — savarankiškas mokinio mokymasis. Inovatyvus mokymo (-si) metodas — tai visuma pedagoginės veiklos būdų, kuriais siekiama kokio nors konkretaus šiuolaikinį mokymą realizuojančio mokymo (-si) tikslo, šis gali būti įgyvendinamas tik tuomet, kai ir mokinys mokosi pats, taikydamas žinias įprastomis ar naujomis sąlygomis, savarankiškai ir kritiškai mąstydamas, aktyviai ir sąmoningai veikdamas. Inovacija — naujovė kūrybiniame mokymo (-si) procese, suprantama kaip tam tikras reiškinys, aktyvinantis patį svarbiausią mokymosi subjektą — mokinį. *Mokymasis — tikslinga ir motyvuota mokinio veikla*, kurios metu mokinys susipažįsta su tuo, kas dar buvo nežinoma (žinių lygis), pabando atlikti tai, kas dar nebuvo daryta (įgūdžių ir gebėjimų lygis), ko mokinys nemokėjo, bei tobulinami jau turimi įgūdžiai ir gebėjimai.

Kodėl tai, kas buvo daroma ir ligi šiol mokyklose, šiame leidinyje vadinsime inovacija? Atsakymas būtų labai paprastas: jeigu mokytojo taikomi mokymo (-si) metodai skatina, aktyvina mokinį ir sudaro prielaidas tolesnei jo savarankiškai veiklai, tai toks mokytojas veikia inovatyviai, nes ieškodamas būdų aktyvinti mokinį, jo mąstymą, neišvengiamai ieško naujų metodų, kūrybiškai taiko jau žinomus. Itin vertinga yra kūrybiškai ir veiksmingai dirbančių mokytojų patirtis, tačiau ne mažiau svarbu, kad

mokytojai dalytųsi negatyvia patirtimi, jos analizė, refleksija (ir savirefleksija) būtina siekiant gerinti mokymo (-si) kokybę.

Inovatyvus mokytojas pripažįsta šiandienos mokymą (-si), grindžiamą konstruktyvistinėmis pažinimo teorijomis. Įgyvendinant konstruktyvizmo idėjas yra svarbu siekti, kad:

- mokinys, aktyviai veikdamas, kurtų (konstruotų) savo žinių sistemą;
- teigiama ir neigiama mokinio patirtis taptų pagrindu formuojantis mokinio žinių sistemai (konstruktam);
- mokinio žinių sistema (konstruktus) lemtų ir mokinio sąveika bei dialogas su kitais.

Šiame kontekste ypatingo mokytojo dėmesio ir mokymo (-si) individualizavimo reikalauja darbas su specialiujų poreikių mokiniais, kurie integruoti į bendrojo lavinimo mokyklos pradinės klases. Siekiant individualiai dirbti su visais pradinėjų klasių mokiniais, ypač daug dėmesio turėtų būti skiriama mokinio mokymosi motyvacijai. Mokytojas turėtų žinoti apie mokinių skirtingus mokymo (-si) lygius, organizuodamas mokymąsi atsižvelgtų į skirtingus vaikų mokymosi stilius, temperamentą ir poreikius. Tenkinant mokinių poreikius ypač daug problemų mokytojui tenka spręsti, kai klasėje yra specialiujų poreikių mokinių. Nepakanka tik mokytojo valios, pastangų ir gebėjimų, mokant tenka pasitelkti į pagalbą specialiuosius pedagogus, ieškoti galimybių kurti mokiniui pritaikytą mokymosi aplinką, taikyti kompensacines priemones. Sprendžiant problemas, svarbu pasitelkti visą mokyklos bendruomenę.

7.2. TIKSLINGAS MOKYMO (-SI) METODŲ PASIRINKIMAS

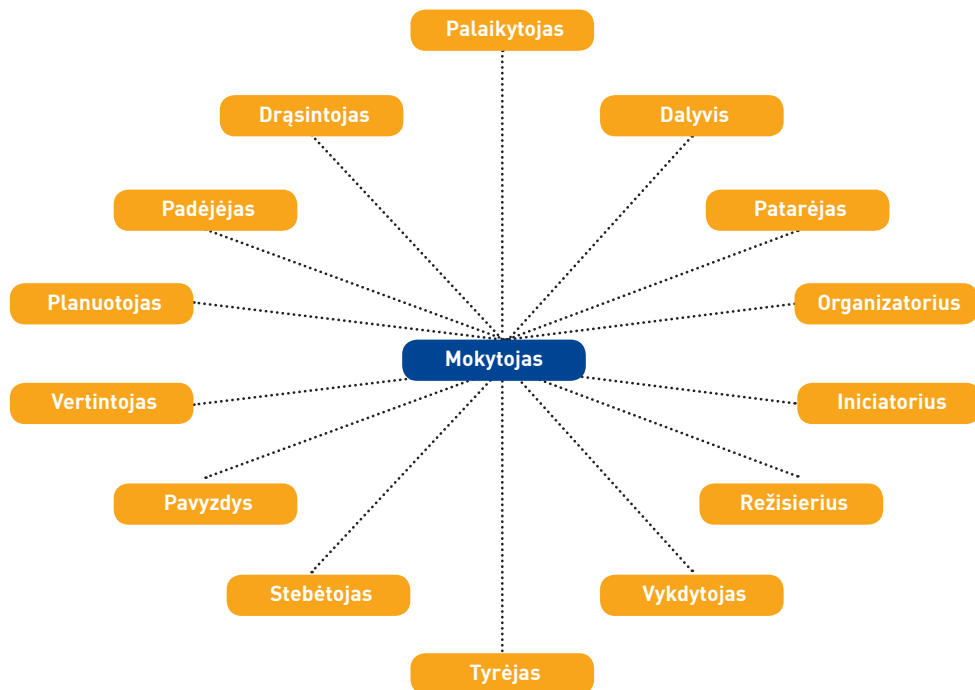
Mokymo (-si) metodų pasirinkimą dažnai lemia mokytojo valia. Todėl pasirinkimo kriterijumi turėtų būti išsikeltos mokymo (-si) tikslo įgyvendinimo veiksmingumo kriterijus. Pasirenkančiam mokymo (-si) metodus mokytoji svarbu galvoti ir apie tai, kaip suderinti daugybę įvairių mokymo (-si) metodų ir savo mokinių skirtingas (kultūrų, lyčių, bei unikalias) savybes. N. L. Gage ir D. C. Berliner teigimu, skirtingų kultūrų derinimo klasėje būdai — tai mokymasis bendradarbiaujant, tėvų įtraukimas į mokymą ir mokymas dviem kalbomis. O taikant mokymo (-si) metodus išskirtiniams (specialiųjų poreikių) mokiniams, reikia planuoti jų taikymą atsižvelgiant į jų protinius, fizinius ar emocinius poreikius.

Parinkti tinkamus mokymo (-si) metodus specialiųjų poreikių mokiniui mokytojas gali tik tada, kai žino mokinio stipriąsias ir silpnąsias ypatybes bei tinkamai jas vertina. Tik tuomet gali padėti jas įtvirtinti ar pakeisti. Ir nors specialiųjų poreikių mokinių mokymas — tai mokymas, kai kiekvienam vaikui turėtų būti parenkamas metodas, atitinkantis unikalias jo savybes, reikia ieškoti ne tik išskirtiniam, bet ir kiekvienam kitam klasės mokiniui tinkamiausių mokymo (-si) būdų.

Vis dažniau mokytojai, taikydami vienokius ar kitokius mokymo (-si) metodus, kuria strategijas, kurios skirtos dirbti su atskirais mokiniais (individualios), su visa klase (frontalios) ir su atskiromis mokinių grupėmis (grupinės).

Pasirenkant mokymo (-si) metodus, svarbu, kad mokymo (-si) metodai:

- skatintų mokinius savarankiškai mokytis ir išlaikytų juos užsiėmusius tikslinga veikla;
- žadintų intelektualinį mokinių smalsumą, entuziazmą ir skatintų, palaikytų jų motyvaciją;

2 pav. Mokytojo vaidmenys (pagal M. Teresevičienę, G. Gedvilienę, 1999)

- struktūruotą informaciją, bendrais bruožais nusakytų tikslus, turinį, pokyčius ir apibūdintų tai, kas pamokoje svarbiausia;
- leistų apklausti mokinius ir įvertinti, kaip jie suprato tikslą bei naujus dalykus, nustatytų, ar pasiekti pamokos tikslai;
- sudarytų sąlygas ir leistų mokiniams išklausti, analizuoti mokinių nuomones ir atsakymus, konstruktyviai reaguoti, kad mokinys pasiektų pažangą.

Mokytojas, pasirinkdamas metodus ir kurdamas mokymo (-si) strategiją, įvertina savo klasės bei individualius vaikų tikslus, mokymosi motyvaciją, sociokultūrinę

aplinką, mokinių poreikių įvairovę ir organizuoja mokymą (-si), atlikdamas įvairius vaidmenis (žr. pav. 2).

Skirtingi vaidmenys mokytojui sudaro galimybes taikyti įvairius metodus, kuriuos mokytojas turėtų išmanyti. Reikėtų ne tik žinoti teorinius pagrindus, metodų įvairovę ir paskirtį, bet gebėti pasirinkti vieną ar kitą metodą, atsižvelgiant ir į turimas priemones ar savo gebėjimus tas mokymo (-si) priemones sukurti. Rinkdamasis mokymo (-si) metodus mokytojas turėtų atsižvelgti ir į mokomojo dalyko ypatybes, derinti su mokymo (-si) medžiagos turiniu, mokinių amžiaus, atskiros klasės ypatumais, mokyklos aplinka.

7.3.

INOVATYVIŲ MOKYMO (-SI) METODŲ TAIKY- MAS SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIAMS

Kadangi ribos tarp įvairių raidos ypatumų yra sąlyginės, įvairių raidos sutrikimų (nežymų protinį atsilikimą, kalbos ir komunikacijos sutrikimus, klausos sutrikimus ir kt.) turinčių vaikų ugdymo turinys, būdai taip pat nėra visiškai skirtingi. Todėl renkant alternatyvias mokymo (-si) priemones, mokomąją medžiagą, parenkant mokymo (-si) metodus ir kt. racionalu taikyti juos platesnei vartotojų (specialiųjų poreikių vaikų) grupei.

Specialiųjų poreikių mokiniams taikomi įprastiniai mokymo (-si) metodai arba alternatyvūs mokymo (-si) metodai. Šiame leidinyje daugiau aptariami įprasti mokymo (-si) metodai, kuriuos mokytojas gali pritaikyti specialiųjų poreikių mokiniams, ugdydamas juos kartu su bendraamžiais.

Tiesioginis mokymas (-sis) — tai labai nuosekliai išdėstytas, sparčiu tempu vykstantis įvairių dalykų pamokos (skaitymo, matematikos) pagal gerai parengtas programas, kuriose ypač pabrėžiamas kartojimas, praktika ir grįžtamasis ryšys. Ugdant mokymosi negalių turinčius mokinius, labai svarbu atsižvelgti į jų mokymosi tempą ir įgūdžius, gebėjimų ir suvokimų lygį, todėl mokymas (-sis) individualizuojamas. Ypač svarbu griežtai laikytis tam tikro mokymo (-si) nuoseklumo, kad mokiniui susiformuotų žinios, įgūdžiai ir gebėjimai.

Pristatymas arba informacijos pateikimas — tai toks metodas, kai mokytojas apibūdina, informuoja, nurodo arba tiesiogiai aiškina. Kiekvienoje pamokoje yra dėstoma ir aiškinama tiesiogiai. Mokytojams, kurių klasėje yra specialiųjų poreikių mokinių,

labai svarbu informaciją pateikiant:

- atkreipti mokinių dėmesį (vaizdais, garsais, gestais) — ypač tai aktualu savireguliacijos, klausos, regos, intelekto sutrikimų, girdimojo suvokimo sutrikimų turintiems mokiniams;
- sužadinti jų mokymosi motyvaciją, pateikiant realias situacijas atitinkančius faktus ir pan.;
- paaiškinti jiems, ko tikimasi iš pamokos (pristatyti klasės ir individualius tikslus) — kas mokantis svarbiausia ir ko mokytojas iš mokinių tikisi, aptariant su mokiniais individualius mokymosi uždavinius;
- pateikti pamokos struktūrą — ką ir kaip, kokių nuoseklumu darysime (savireguliacijos, klausos sutrikimų turintiems mokiniams pateikti raštu kortelėse ar ant lapų, intelekto sutrikimų, autizmo požymių turintiems mokiniams — paveikslėliais, nuotraukomis ir pan.);
- iliustruoti pagrindines mintis tinkamais pavyzdžiais, piešiniais, daiktais, paveikslėliais. Pateikti rašytinį ar iliustruotą pagrindinių minčių sąrašą;
- mokyti mokinius fiksuoti svarbiausią informaciją, pateikiant įvairias grafines schemas, į kurias reikia įrašyti nurodytą esminę informaciją klausiant mokytojo ar skaitant tekstą (pavyzdžiui, „Kur gyvena drambLIAI? Kuo jie minta? Kaip veda vaikus?“ ir pan.);
- leisti mokiniams pamokas įsirašyti į diktofoną (tai aktualu klausos, regos sutrikimų, mokymosi negalių turintiems mokiniams).

Pagrindinio žodžio metodas — tai pažinimo strategija, kaip teigia D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman, padedanti įsiminti turinį, ypač vaikams, turintiems atminties problemų. Tai strategija, kai mokytojas pakeičia abstrakčią informaciją konkrečiu vaizdu. Taip mokomoji medžiaga tampa prasmingesnė. Todėl mokytojas turėtų sutelkti dėmesį į pagrindines frazes: pabrėžti jas, gestikuoti, kartoti, daryti pauzes prieš ir po, užrašyti ant lentos, kortelių, dalijamojoje medžiagoje regėjimo sutrikimų turintiems mokiniams užrašyti didesniu šriftu, savireguliacijos, klausos sutrikimų, mokymosi negalių turintiems mokiniams užrašyti ant kortelių, pateikti ribotą informacijos kiekį, jeigu galima, pagrindinius žodžius

pavaizduoti paveikslėliais, asocijuoti su mokiniais žinomais žodžiais, pavyzdžiui, mokantis sąvokos *ledynai*, pagrindiniai žodžiai bus *vanduo* ir *šąla*, asocijuoti galima su valgomaisiais ledais ir pan. Mokytojas turėtų lyginti naujas sąvokas su jau žinomomis, pavyzdžiui, kolonija ir šeima, priklausymas ir gyvenimas atskirai, skatinti mokinius kurti užuominas žodžiams prisiminti, pavyzdžiui, žodžio *legenda* užuomina — Gedimino kalnas.

Pateikdamas sąvokas specialiųjų poreikių mokiniais, mokytojas turėtų naudoti sąvokų mokymo strategijas:

- sąvokų žodynėlius — tegul mokiniai sąvokas apibūdina savais žodžiais, asocijuoja su jiems žinomais, kuria asmeninius žodynėlius piešiniais, grafiniais vaizdais, žodžiais;
- pateiktų sąvokų kortelės, kuriose sąvokos pavaizduotos schemomis, piešinėliais, nuotraukomis ir pan.;
- skatintų pačius mokinius sudarinėti sąvokas, pateikiant sąvokų schemas, kortelės su užrašytais svarbiais žodžiais, klausimus, kurie padėtų atskleisti sąvoką (požymiai, taikymo būdas, sąvokai atskleisti tinkami pavyzdžiai ir pan.).

Tokiu būdu nagrinėdami sąvokas, mokiniai turi galimybę įrašyti savo patyrimą, parinkti tinkamą žodį ar paveikslėlį ir pan. Mokiniai braižo sąvokų schemas arba užpildo mokytojo pateiktą schemą, paskui aptariamą mokinių sąvokos, ką jie suprato, ko ne, remiantis visų mokinių pateikta informacija pildoma bendra klasės sąvokų schema. Bet kurio amžiaus mokiniams idealus abstrakčios informacijos pateikimas — konkretus pavyzdys iš jų pačių patirties. Reikėtų iliustruoti įvairius sąvokų modelius, maketus sutrikusios regos mokiniams, skatinti mokinius juos liesti rankomis.

Klausimų metodas. Tai labai svarbus mokymo ir mokymosi metodas padėti mokiniams suprasti ir pagerinti jų mokymąsi, mąstymo kokybę, sustiprinti aktyvų mokinių dalyvavimą pamokoje. Tai yra komunikacijos priemonė, tiesioginė grįžtamoji informacija apie tai, kaip mokiniai mąsto, ką žino ir supranta. Klausimų ir atsakymų metodas yra būtina priemonė, padedanti suprasti mokymosi procesus. Specialiųjų

poreikių mokiniams, kaip ir visiems mokiniams, klausimais galima *paaiškinti*, sudaryti galimybę *panaudoti* išmoktas žinias, *tikrinti* ir *taisyti*, *įvertinti* jų mokymąsi. Klausimų metodas taip pat padeda *kartojantis* anksčiau išmoktus dalykus. Mokytojas turi atsižvelgti į klausimus pagal tai, kokio specialiųjų poreikių mokinių mąstymo jie reikalauja. Nesudėtingi klausimai nereikalauja iš mokinių daugiau negu prisiminti tai, ko buvo mokomi anksčiau ar ką jau žino. Sudėtingi klausimai reikalauja pritaikyti, pertvarkyti, išplėsti, įvertinti, išanalizuoti informaciją. Svarbu atsižvelgti į tai, kokio mąstymo lygio yra specialiųjų poreikių mokinių atsakymai, ir pritaikyti klausimus.

Klausimų pritaikymas. Specialiųjų poreikių mokiniai dažnai vangiai atsakinėja į klausimus. Užduodamus klausimus reikėtų pateikti ir vaizdine forma — užrašyti ant lentos, kortelės (tai labai svarbu neprisigirdintiems, savireguliacijos sutrikimų turintiems mokiniams) ar pavaizduoti piešinėliais (kalbos ir komunikacijos problemų, autizmo požymių, skaitymo sutrikimų turintiems mokiniams). Atsakymus į klausimus specialiųjų poreikių mokiniai tegul pirmiau išmėgina dirbdami poromis, nes tokiu būdu jie turi laiko pagalvoti ir pasitikrinti savo atsakymus su suolo draugu.

Tinkamo klausimo parinkimas. Klausimai gali būti uždarieji ir atvirieji. Kaip juos pritaikyti specialiųjų poreikių mokiniams?

Uždarieji klausimai — taip / ne, turi tik vieną atsakymą, pavyzdžiui: „Ar turi brolių?“, „Ar pavojinga neprisisegti saugos diržų?“ Šie klausimai kelia nedidelius pažintinius reikalavimus. Jie gali padėti prisiminti informaciją (pavyzdžiui: „Kur įteka Nemunas?“), nedelsiant pateikti sprendimą, pritaikyti žinomą taisyklę naujoms aplinkybėms (pavyzdžiui: „Kiek bus 32 padalijus iš 4?“), jie gali skatinti analizuoti, apibūdinti, lyginti arba klasifikuoti (pavyzdžiui: „Didelis tai ar mažas?“, „Paprastoji trupmena ar mišrioji?“, „Daiktavardis tai ar būdvardis?“ ir pan.). Uždarieji klausimai ypač tinka dirbant su mokiniais, kurie dėl paralyžiaus ar kitų priežasčių negali kalbėti. Mokytoja, pateikdama klausimus klausos, savireguliacijos, girdimojo suvokimo sutrikimų turintiems mokiniams, turi įsitikinti, ar mokiniai išgirdo klausimą, pateikti vienos

dalies, neilgų sakinių klausimus.

Atvirieji klausimai reikalauja išsamesnio atsakymo: „Kodėl jūra sūri?“, „Kodėl kalnuose daugiau lyja?“, „Kodėl kylant temperatūrai tirpsta ledynai?“, „Kodėl augalams reikia oro?“ ir pan. Šio tipo klausimai reikalauja sudėtingos pažintinės veiklos: aiškintis informaciją ir idėjas nesant nusakyto atsakymo (samprotavimas ar interpretavimas, hipotezių kūrimas ar spėliojimas, įsivaizdavimas ar sugalvojimas, pavyzdžiui: „Kaip, jūsų manymu, turėtų jaustis veikėjas?“); skatinti susieti informaciją ir idėjas, sutelkiant dėmesį į prieštaravimus, neatitikimus, įvairius duomenų šaltinius (pavyzdžiui: „Kas, jūsų manymu, iš tikrųjų atsitiko?“); skatinti įvertinti, priimti sprendimą (pavyzdžiui: „Ar būtų teisinga...?“); skatinti kelti idėjas ir pritaikyti žinias (pavyzdžiui: „Kokia nauda iš to, ką sužinojome? Iš to, ką aiškinomės?“).

Atvirieji klausimai verčia mokinius mąstyti ir mokytojui daug pasako apie tai, ką mokinys išmoko. Atsižvelgiant į mokinių specialiųjų poreikius, diskusijų metu reikėtų parinkti tinkamus klausimus, pavyzdžiui: mokiniui, turinčiam autizmo sindromą, ar nekalbančiam vaikui dėl cerebrinio paralyžiaus gali tekti pateikti uždarojo tipo klausimus. Tačiau vien sutrikimo pobūdis neparodo, kokius klausimus ar jų tipus galima pateikti mokiniams. Klausimus padeda numatyti mokinių atsakymai, kuriais

tikriname jų supratimą. Šiuo atveju mokytojams būtina dalytis patirtimi, dirbant su konkrečiais mokymosi problemų turinčiais mokiniais.

Užduodant klausimus specialiųjų poreikių mokiniams reikėtų:

- vartoti paprastus, gerai jiems žinamus žodžius;
- kalbėti trumpais, aiškiais sakiniais;
- pateikti juos lėtai;
- perklausti įsitikinant, ar mokiniai suprato klausimą (ypač turintieji klausos, girdimojo suvokimo, savireguliacijos sutrikimų);
- skirti pakankamai laiko pagalvoti;
- išlaukti atsakymo;
- paskatinti ir padrauginti;
- pastūmėti teisingo atsakymo link papildomais piešiniais, ženklais, gestais;
- skatinti tartis su draugais — sudaryti galimybes atsakymus aptarti poromis.

Klausimų pateikimas specialiųjų poreikių mokiniams labai svarbus, nes tai tobulina jų suvokimą ir ugdo aukštesniųjų mąstymo gebėjimų įgūdžius. Tokiu būdu mokiniai turi galimybę praktiškai vartoti išmoktas sąvokas ir dėsnius, o mokytojas — patikrinti, kaip mokiniai juos suprato ir ar teisingai taiko.

Atsižvelgdami į klasės mokinių poreikius, mokytojai turi ieškoti būdų, kaip galėtų iš mokinių „išgauti“ atsakymus į klausimus.

Specialiųjų poreikių mokinių dėmesio, įsitraukimo skatinimas. Kad klasėje vykstanti mokymo (-si) veikla būtų patraukli ir priimtina specialiųjų poreikių mokiniams, mokytojams rekomenduojama:

- Nustatyti tinkamą tempą — užduoti konkrečius klausimus ir nurodyti konkretų laiką, per kurį reikės pateikti atsakymus. Klausinėjant mažiau vertinti atsakymus, apgalvoti, kaip elgtis gavus neteisingą atsakymą. Mokytojas turi išlaukti atsakymo, neskubinti, neatsakyti pats.
- Pateikti užuominų — supaprastinti klausimą, patikslinti, grąžinti prie žinomos medžiagos, priminti, užuominas pateikti schemomis, iliustracijomis, grafiniais vaizdais, paveikslėliais, nuotraukomis, žodžiais, naudoti alternatyviąją komunikaciją (mokinys atsakymą gali sudėti iš grafinių piešinių), taikyti pradėtų sakinių metodą ir kt.
- „Išgauti“ — pateikti pagalbinių klausimų, pritari ti tam, kas teisinga, ir paraginti atsakyti išsamiau: „Ar galėtum tai pasakyti savais žodžiais?“, „Gal gali šiek tiek daugiau apie tai papasakoti?“, „Gal galėtum pateikti kokį pavyzdį?“, „O kodėl taip manai?“, „Ar visada taip būna?“, „Ar tau tai nieko neprimena...“, „Prisimink, ką mes sužinojome mokydami...?“
- Peradresuoti — kai neatsako, įtraukti kitus mokinius: „Gal kas nors galėtų padėti?“, „Ar pritariate šiam atsakymui?“, „Kaip manai tu, Jolanta?“, „Pagalvokite, kaip tai pasakyti tiksliau?“
- Užrašyti atsakymus kortelėse, lentoje, projektoriuje, taikyti „už“ ir „prieš“ metodą, sudėti iš atsakymų seką, norint paaiškinti reiškinį, išspręsti uždavinį ir pan. Specialiųjų poreikių mokiniams galima iš anksto paruošti tam tikrų klausimų atsakymus ir pasiūlyti sudėti juos nuosekliai (pavyzdžiui: „Kaip iškviešti greitąją pagalbą?“, „Kaip sudėti trupmenas su vienodais vardikliais?“ ir pan.). Svarbu diferencijuoti atsakymų pateikimo būdus — kai kurie mokiniai juos gali

parašyti raštu, kai kuriems gali būti pateikiami keli atsakymai, kur reikia pažymėti iš jų teisingą arba iš duotų ant atskirų lapelių atsakymų surasti teisingą (tai ypač tinka klausos, savireguliacijos, kalbos ir komunikacijos sutrikimų turintiems mokiniams).

Mokytojui dera pagalvoti, kokia tinkama kalba ir kokia tvarka pateikti klausimus mokiniams, kad būtų skatinamas jų mąstymas, leidžiantis įgyti supratimo ar žinių. Mokytojas gali suplanuoti kelias klausimų sekas, bet labai svarbūs yra klausimai, kurie kyla atidžiai klausantis mokinių atsakymų. Mokytojų klausinėjimo gebėjimai labiau susiję su atspėjimu, ką jis nori išgirsti, o ne su siekimu geriau suprasti mokinio suvokimą išgirstant jo atsakymą.

Diskusijų metodas. Inkluzinėje aplinkoje diskusijos yra vienas svarbiausių metodų, siekiant įtraukti mokinius į bendrą ugdymą. Diskusijos ypač svarbios norint suteikti mokiniams progų plėsti ir tobulinti savo asmenines prasmes, aktyviai dalyvauti kartu su klasės draugais. Tai ypač svarbu specialiųjų poreikių mokinių socializacijai, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiams. Diskusijos pamokoje turi prasidėti konkrečiomis mokytojų pastangomis išgauti iš specialiųjų poreikių mokinių nuomones ir žinias, rimtai šiuos požiūrius traktuoti ir išsiaiškinti jų rezultatus. Produktivu, kad tokios veiklos paskirtis specialiųjų poreikių mokiniams paaiškėtų iš mokymo (-si) uždavinių. Diskusijų turinys gali būti labai įvairus ir apimti įvairias faktines žinias, spėliones, nuomones, hipotezes ir pan. Būtent būdas, kuriuo turinys nagrinėjamas, o ne pats turinys yra informacijos išgavimą ir tyrimą skiriantis veiksnys. Todėl mokytojui labai svarbu struktūruoti mokomąją diskusijos veiklą. Gerai struktūruotos diskusijos — kritiškai tiriami faktai, įsiminimai ir vertybės, kuriomis remdamiesi mokiniai vėliau turi suformuoti savo nuomonę. Pradinėje ugdymo pakopoje komunikacija yra ypač veiksminga mokinių suvokimo formavimo priemonė. Diskusijų metu ugdomi atitinkami gebėjimai, nuo kurių priklauso proceso veiksmingumas.

Svarbu specialiųjų poreikių mokinius įtraukti į diskusijas. Šie mokiniai diskusijų metu gali pasisakyti tam tikros temos aspektais, pateikti detalių apie įvykius, žmo-

nes, reiškinius, gali išsakyti savo nuomone, nustatyti priežastis, paaiškinti, pateikti pavyzdžius. Specialiųjų poreikių mokiniams gali reikėti pagalbos plėtojant idėjas, reikalaujančias konkrečios informacijos, keliant hipotezes ir pan.

Specialiųjų poreikių mokiniams diskusijų metu reikės neverbalinės komunikacijos:

- Pasitelkti akių kontaktą, pritariamai linktelėti, uždavus klausimą laikyti akių kontaktą, kol mokinys atsakys; kalbėti tvirtu balsu, parodyant susidomėjimą; dažniau sakyti mokiniams: „Tai, ką tu sakai, įdomu“; šypsotis.
- Naudoti mikrofoną, ypač jeigu grupėje yra neprisigirdintis mokinys, tada jis matys, kuris mokinys kalba ir greičiau nukreips dėmesį į kalbantįjį. Naudotis gestų kalbos vertėjų, mokytojo padėjėjų paslaugomis.
- Sutrikusios klausos, savireguliacijos, girdimojo suvokimo sutrikimų turintiems mokiniams pakartoti savo ar kitų mokinių diskusijų ar pokalbių metu pateiktus klausimus ir atsakymus, pastabas, nuorodas; parodyti, kad pasikeitė pamokos ar diskusijos tema; pasakyti kalbančiųjų vardus neprisigirdintiems mokiniams, kad jie negaištų laiko mėgindami nustatyti, kas kalba.
- Pateikti pamokos ar diskusijos santrauką; naudoti nekalbines užuominas veido išraiška, gestais, judesiais.

Diskusijų metu mokytojas turi pasitelkti *bendraamžių (draugų pagalbininkų, kuruatorių)*, kurie:

- sutrikusios regos mokiniams padės judėti klasėje, duos ženklą kalbėti, padės atlikti užduotis, susirasti informacijos reikalinga tema ir pan.;
- sutrikusios klausos mokiniams draugai pagalbininkai gali:
- pateikti papildomų pavyzdžių, praktinių patarimų;
- prireikus paaiškinti neaiškius klausimus;
- padėti pasiruošti pokalbiui, pamokyti atsakyti;
- padėti užsirašyti svarbią informaciją, kylančius klausimus;
- prireikus rūpintis gestų kalbos vertėjų paslaugomis.

Dalomosios medžiagos, užrašų mokiniams rengimas ir pritaikymas — labai svarbus paramos mokiniams būdas, siekiant pritaikyti jiems ugdymo programą. Tai ypač svarbu mokiniams, turintiems skaitymo ir rašymo problemų, klausos ir regos sutrikimų. Dalomąją medžiagą ir užrašus derėtų taikyti prie mokinių poreikių:

- informaciją užrašuose pateikti kuo trumpiau. Medžiagą paruošti glaustai, aiškiai ir struktūruotai, pažymėti naudingas antraštes ir paantraštes;
- jeigu mokiniai konspektuoja patys, patikrinti, ar jie perskaito savo užrašus;
- paaiškinti naujus žodžius. Užrašyti juos ant lentos ar lapelių pateikiant konkrečių pavyzdžių;
- užrašus ant lentos palikti kiek galima ilgiau arba pateikti juos individualiai ant lapelių;
- padalyti mokiniams (ar padėti jiems pasiręngti) sąvokų žodynelį;
- dalomojoje medžiagoje pateikti svarbiausių faktų santrauką su tam tikru žodinės informacijos kiekiu, schemomis, diagramomis, grafikais. Skaitymo, klausos sutrikimų turintiems — kaip *minčių žemėlapių*, geriausia pamokos pradžioje, regėjimo sutrikimų turintiems — didesniu šriftu ar Brailio raštu, kalbos ir komunikacijos, intelekto sutrikimų turintiems — paveikslėliais, nuotraukomis ir pan. Mokytojas turėtų iš anksto išdalyti užduočių užrašus ir konspektus, kad mokiniai turėtų daugiau laiko pasiruošti ir perskaityti informaciją. Jeigu naudojamas sieninis projektorius, turėtų būti sudaryta galimybė regėjimo sutrikimų turintiems mokiniams sėdėti arčiau jo;
- jei dalomosios medžiagos daug, atskiras temas reikėtų pažymėti skirtingomis spalvomis.

Informacinių ir komunikacinių technologijų metodas. Informacinės komunikacinės technologijos gali būti naudojamos kaip naujos informacijos pateikimo būdas ir mokytojo aiškinimų papildymas. Toks mokymas suteikia mokiniams galimybę papildomai lavintis bei užsiimti praktine veikla, atitinkančia mokinių poreikius. Mokytojas turėtų tartis su mokykloje dirbančiu specialistu pedagogu, Specialiojo ugdymo

komisijos nariais, kurios informacinės komunikacinės technologijos labiausiai tinka mokinių poreikiams. Specialiųjų poreikių mokiniai rašto darbus gali atlikti kompiuteriu, kad būtų patikrinta rašyba, skyryba ir kad būtų lengviau perskaityti. Tai aktualu skaitymo, rašymo, savireguliacijos sutrikimų turintiems mokiniams.

Užduoties analizės metodas. Užduoties analizė ypač svarbi mokant specialiųjų poreikių mokinius, ji reikalinga tam, kad mokytojas nustatytų, kokiems mokinio gebėjimams reikės skirti ypatingą dėmesį, siekiant išmokyti mokinius pagrindinių ir sudėtinių įgūdžių, kurių reikės užduočiai atlikti. Tai ypač aktualu, mokant nežymiai sutrikusio intelekto mokinius. Imdamasis užduoties analizės mokytojas stebi, kaip mokiniai atlieka užduotį, ir fiksuoja kiekvieną jų veiksmą. Peržiūri užfiksuotą užduoties atlikimo tvarką ir įvertina, kokių įgūdžių mokiniams trūksta, kad jie teisingai atliktų užduotį. Užduotis mokytojas turėtų pateikti taip, kad mokinių veikla atskleistų, ką jie žino, ką gali padaryti ir ką supranta.

Pakopinis mokymas — tai pažinimo lavinimo būdas, kurį taikydamas mokytojas mokiniams sudaro laikiną struktūrą ar teikia pagalbą, kol jie mokosi atlikti užduotį. Vėliau mokytojas tokią pagalbą teikia vis rečiau ir galiausiai, kai mokiniai išmoksta atlikti užduotį savarankiškai, išvis nustoja ją teikęs. Tokiu būdu mokiniai mokomi etapais, sudarant pakopinį mokymosi užduočių įveikimo „kelią“ — pavyzdžiui, kaip parašyti rašinį (kokia pirmoji pakopa ir kaip ją atlikti, kas po to, ir pan.; kaip apibūdinti daiktą, reiškinį; kaip papasakoti istorinį įvykį ir t. t.). Šis metodas taikomas tam, kad mokiniai aktyviai dalyvautų ugdomojoje veikloje ir mokytojo paramos pamažu reikėtų vis mažiau.

Pakopinį mokymą mokytojai gali teikti įvairiomis sąlygomis ir naudodami įvairias technikas. Pavyzdžiui, kaip pakopomis mokytojas pateikia klausimus, kad mokiniai suprastų tekstą ar pasakojimą?

- I. pirmiausia mokytojas pateikia klausimą, nukreiptą į atsakymą, pvz.: „Onutė nusipirko naują kuprinę.“ Mokytojas klausia: „Ką nusipirko Onutė?“
- II. pateikia klausimus reikalaujančius „taip“ ir „ne“ atsakymo: „Ar nusipirko

Onutė naują kuprinę?“

III. pateikia ribotų pasirinkimų klausimą: „Onutė nežiūrėjo televizoriaus ir nėjo į baseiną. Ką veikė Onutė?“

IV. pateikia klausimą su pasirenkamaisiais atsakymais: „Ką veikė Onutė — žiūrėjo televizorių, ėjo į baseiną ar pirko naują kuprinę?“

V. mokytojas užduoda atvirąjį klausimą: „Ką veikė Onutė?“ Mokytojas gali iš karto pateikti ir atvirąjį klausimą, jo parama turi atitikti mokinio poreikius, kartais mokiniui reikia didelės pagalbos ar užuominų, o vėliau, ėmus atsakinėti į klausimus, jos reikia vis mažiau.

Pakopinis klausinėjimas ypač tinka sutrikusio intelekto mokiniams.

Modeliavimas — tai yra metodas, kuriuo mokytojas demonstruoja atitinkamą elgesį arba pasikviečia šiam tikslui žmogų (specialųjį pedagogą, mokytojo padėjėją), kuris aktyviai imituotų mokomąjį elgesį. Mokymas pavyzdžiu — veiksmingiausias ir patraukliausias būdas išsamiai parodyti, ką mokiniai turi mokėti ir kaip reikia tai gerai padaryti. Mokiniai turi mėgdžioti pavyzdinį elgesį. Tam, kad jį perprastų, reikia mokiniams leisti kartoti mėgdžiojamuosius veiksmus daug kartų. Šis metodas labai svarbus mokiniams įgyjant kalbėjimo, pažintinius įgūdžius. Mokytojas modeliuoja ne tik matomą elgesį. Reikšdamas savo mintis arba mąstydamas balsu apie atliekamą užduotį, mokytojas modeliuoja mokinių mąstymą (metakognicija). Taikant šį metodą labai svarbu mokymosi vaizdumas ir aiškios, žodžiais neperkrautos instrukcijos ir nurodymai. Kiekvieną instrukciją turi lydėti veiksmai. Parodykite mokiniams, kaip teisingai reikia atlikti užduotį, kad jie galėtų šį pavyzdį pakartoti. Lavinant įgūdžius, mokiniams būtina parodyti, kaip atlikti užduotį, kokio rezultato pasiekama, kaip sužinoti, ar užduotis atlikta teisingai, pavyzdžiui, kaip užpildyti lentelę, kaip patiekti patiekalą, kaip užrašyti adresą ant voko, kaip rasti nežinomąjį lygtyje, kaip atlikti eksperimentą ir t. t. Vien parodyti pavyzdį neužtenka, mokiniai turi būti skatinami mėgdžioti mokytoją, atkartoti, atlikti tai, ką matė. Mokiniui turi būti aišku, kaip buvo atlikta užduotis, jis turi suprasti, kodėl pateiktas pavyzdys yra geras. Tokius dalykus galima išsiaiškinti diskutuojant ar klausinėjant, bet jeigu nepavyksta, turi pa-

aiškinti mokytojas. Reikėtų atkreipti dėmesį į mėgdžiojimą — tai nepaprastai veiksminga ugdant specialiųjų poreikių mokinius. Modeliavimas ir pakopinis mokymas padeda pereiti nuo mokytojo vadovaujamo mokymo prie mokinio paties valdomo mokymosi proceso.

Žodinės saviinstrukcijos ir savireguliacijos metodas. Daugumos specialiųjų poreikių mokinių savireguliacijos ir saviinstrukcijos gebėjimai yra nepakankami. Todėl svarbu formuoti šių mokinių savikontrolės gebėjimus, tai — mokinių savęs valdymo būdai, skatinantys jų savarankiškumą ir saviinstrukcijos gebėjimus, tai — paties mokinio verbaliniai teiginiai apie savo elgesį. Tai yra veiksmingas būdas tobulinti sutrikusio intelekto mokinių, mokymosi negalių turinčių mokinių ir savireguliacijos sutrikimų turinčių mokinių įgūdžius.

Saviinstrukcija reikalinga tam, kad mokinys, atlikdamas problemų sprendimo užduotis, aiškiai suvoktų visus sprendimo etapus ir žodžiais kontroliuotų savo elgesį, t. y. iš pradžių užduoties atlikimo etapus įvardytų garsiai, paskui pašnibždomis, vėliau vidine kalba. Ši strategija tinka daugeliui mokinių, kurių mokymosi įgūdžiai silpni, bet ypač tinka mokymosi negalių turintiems ir emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimų turintiems mokiniams.

Žodinės saviinstrukcijos ir savireguliacijos gebėjimų formavimo etapai:

- suaugusysis nuosekliai atlieka užduotį garsiai komentuodamas atliekamus veiksmus (*kognityvinis modeliavimas*);
- mokinys atlieka tą pačią užduotį klausydamasis suaugusiojo nurodymų (*išorinis veiklos valdymas*);
- vaikas atlieka tą pačią užduotį sau šnibždėdamas nurodymus (*netiesioginis išorinis veiklos valdymas*);
- mokinys atlieka tą pačią užduotį vadovaudamasis vidine kalba (*vidinė saviinstrukcija*).

Tai daroma pamažu. Dažniausiai mokytojas pirmas parodo pavyzdį, kaip verbalizuoti problemos sprendimą. D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman siūlo naudotis tokiomis saviinstrukcijomis:

1. Apibrėžti problemą: „Ką aš turiu daryti?“
2. Planuoti: „Kaip aš galiu išspręsti šią problemą?“
3. Taikyti strategijas: „Penkių pakopų strategija padės man rasti reikiamus žodžius.“
4. Vertinti save: „Kaip man sekasi?“
5. Paskatinti save: „Gerai. Padariau viską teisingai.“

Trečioji pakopa moko vaikus įvardyti užduoties atlikimo etapus (t. y. duoti sau instrukciją, kaip reikės galvoti), kaip, kokių nuoseklumu bus atliekama užduotis, pvz., *spręsdamas žodinius matematikos uždavinius*, mokinys turi išmokti naudoti 5-ių pakopų strategiją:

1. Garsiai įvardyti problemą.
2. Rasti ir apibrėžti svarbiausius žodžius.
3. Piešti paveikslėlius, padedančius aiškiau įsivaizduoti, kas vyksta.
4. Užsirašyti matematikos sąlygą.
5. Užrašyti atsakymą.

Saviinstrukcija per garsinės analizės pratimus:

1. Mokinys garsiai ištaria žodį.
2. Ištaria pirmąjį žodžio skiemenį.
3. Tris kartus įvardija skiemens garsus.
4. Ištaria kiekvieną užrašytą skiemens raidę.
5. Daro tuos pačius žingsnius (nuo 2 iki 4) analizuodamas kiekvieną skiemenį.

Saviinstrukcija per kitus užsiėmimus: pateikiamos veiksmų sekos schemos (pvz., „Uždavinių sprendimo eiga“, „Rašinio rašymo etapai“); *užduočių atlikimo kortelės* (pvz., „Diktanto pasitikrinimo eiga“), *taisyklių kortelės* (schemiškas taikymo variantų pateikimas), *namų užduočių sąsiuvinis* ir kt.

Aktyvaus mokymo (-si) metodai. Mokytojams, kurių klasėse mokosi specialiųjų poreikių mokiniai, ypač naudingi aktyvaus mokymo (-si) metodai.

Darbas grupėmis ir mokinių pašnekesiai — grupuokite mokinius, paskirstykite vaidmenimis, kad kiekvieno vaidmuo atitiktų poreikius ir galimybes, pavyzdžiui, prižiūrėtojas (dalija medžiagą), raštininkas, laikrodininkas, pristatytojas (kalbėtojas). Tegul moki-

niai vaidmenimis keičiasi, kad kiekvienas turėtų progą atlikti skirtingus vaidmenis. Parinkite mokiniams poreikius ir mokymosi uždavinius atitinkančias veiklas.

Užduotys kiekvienai grupei gali būti skiriamos skirtingos, tačiau susietos su bendrais klasės uždaviniais. Specialiųjų poreikių mokiniams grupėse gali būti skiriamos specialiai parinktos, skirtingos ar vienodos užduotys, susijusios su klasėje nagrinėjama tema. Tai gerai iliustruoja „Durstinio“ metodas. Taikykite mokymosi bendradarbiaujant metodus, kai įvairių gebėjimų mokiniai dirba mažomis grupėmis siekdami bendro tikslo.

Metodas „sprendimai, sprendimai“ labai tinka specialiųjų poreikių mokiniams. Tai įvairios kortelės, kuriose parašyti žodžiai, sakiniai, trumpi situacijos apibūdinimai, brėžiniai, paveikslėliai, nuotraukos ir pan. Skiriama užduotis — sudėti, sugrupuoti, išlygiuoti tas korteles arba jomis pasinaudoti kaip pavadinimais ir sudėti į schemas, žemėlapij, minčių žemėlapij, kompiuterio programą, sugalvotą pavyzdį, nuotrauką ir pan. Mokiniam galima duoti sujungti klausimus su atsakymais, žodžius su jų apibūdinimais, nuotraukas su pavadinimais, įrankius ir jų funkcijas, kalbos dalis su tinkamais klausimais, sąvokas su jas iliustruojančiais pavyzdžiais, lygtis su teisingais sprendimais ir t. t.

Dėlionės pagal seką — įvairios kortelės, kurios pateikiamos mokiniams, kad jie suskirstų jas pagal tai, kokių būdu reikėtų spręsti (pvz., įvairių tipų lygčių sprendimai, rašinio rašymo, augalo augimo, sulčių gamybos, daikto apibūdinimo, arbatos ruošimo etapai ir t. t.). Šis metodas ypač tinka vidutinių ir didelių poreikių turintiems mokiniams. Kortelėse gali būti žodžiai, paveikslėliai, nuotraukos. Mokytoja tokių kortelių gali pasirengti kompiuteriu.

Bendraamžių parama — draugai pagalbininkai ir kuratoriai. Šis metodas jau buvo paminėtas anksčiau. Tai labai reikšmingas metodas inkluzinėje aplinkoje. Bendraamžiai kuratoriai, kuriems gerai sekasi mokytis, gali padėti mokiniams, kuriems reikia papildomo mokymo ir praktinių užsiėmimų. Specialiųjų poreikių mokiniams būtinas draugų palaikymas ir parama, todėl mokytojas, planuodamas veiklas klasėje, turėtų apgalvoti, kaip, kur ir kada silpnesniems mokiniams galės padėti draugai.

Taigi bendraamžiai tarpininkaudami papildoma praktinę veiklą ir suteikia individualią pagalbą. Mokymosi, elgesio ir socialiniu požiūriu tai naudinga ir kuratoriui, ir kuriojamam mokiniui.

Kuratoriai gali būti atsakingi už:

- pamokų patikrinimą;
- vadovavimą grupei;
- veiklos, taikant naujus įgūdžius, kontrolę;
- užrašų priežiūrą;
- jie gali teikti grįžtamąjį ryšį ir pastiprinimą.

Apibendrinant galima teigti, kad specialiųjų poreikių mokinių ugdymas bendrojoje klasėje siejamas su visos klasės programa ir ugdymo metodais, tinkamai juos pritaikant prie mokinio poreikių. Toks ugdymo procesas neskatina mokinių atskirties, o priešingai — kuria bendravimu ir bendradarbiavimu grįstą klasės komandą, kuri aktyviai veikdama leidžia visiems mokiniams pasisakyti bei veikti pagal individualius gebėjimus ir žadina visų mokinių intelektualinį smalsumą, entuziazmą, kūrybiškumą ir savarankiškumą.

Įtvirtinimo klausimai ir užduotys

1. Pasitikrinkite, ar gerai klausinėjate specialiųjų poreikių mokinius. Ar užduodate klausimų silpnesniems mokiniams? Ar į jūsų pateiktus klausimus mokiniai pajėgia atsakyti? Ar suteikiate laiko pagalvoti? Ar skiriate klausimų aptarti mokinių porai, įtraukdami klasės draugus? Ar naudojate kūno kalbą (gestus, rankų ženklus, mimiką) skatindami atsakymus?
2. Kaip sudarote galimybes specialiųjų poreikių mokiniams kalbėti? Kaip ir kokią pagalbą teikiate jiems diskusijų metu?
3. Kaip gebate patikrinti, ar mokiniai viską suprato?

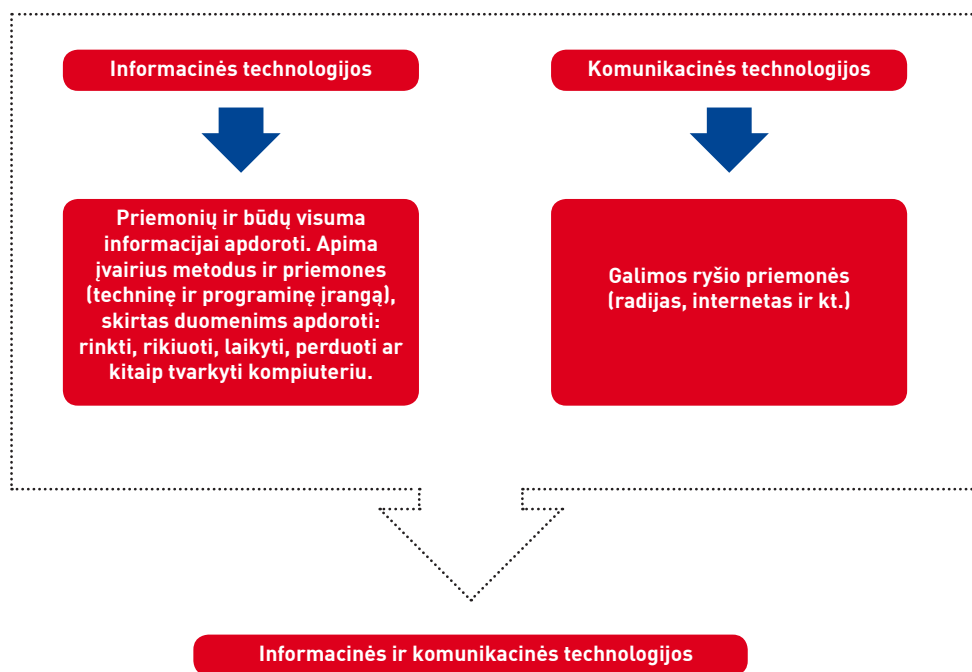
8

INFORMACINIŲ IR KOMUNIKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ (IKT) TAIKYMAS

8.1. INFORMACINIŲ IR KOMUNIKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ SAMPRATA

Šiandienis pasaulis neįsivaizduojamas be kompiuterio, be interneto ir kitų įrankių bei technologijų. Jas naudoja kiekvienas informacinės visuomenės pilietis, tik įvairiai. Mokytojas — ne išimtis. Priklausomai nuo mokytojo entuziazmo, kūrybiškumo, nuo galimybių ir noro mokytis, informacinės ir komunikacinės technologijos (IKT)

gali tapti puikiu pagalbininku daugelyje veiklų. Apibendrinant galima sakyti, kad vienu iš svarbiausių informacinių ir komunikacinių tikslų siekiama palengvinti žmonių darbą, mokymąsi, suteikti kasdieniam gyvenimui daugiau džiaugsmo, praplėsti žmogaus galimybes. Jos teikia plačių galimybių vaikams ir suaugusiems bendradarbiauti, bendrauti, jos praturtina pedagoginį procesą, padaro mokymą ir mokymąsi patrauklesnius. Tačiau prieš kalbėdami apie konkrečių IKT naudojimą ugdymo procese, apibrėžkime pamatinę sąvoką. Paanalizuokite žemiau pateiktą paveikslą, kuriame apibrėžiama informacinių ir komunikacinių technologijų sąvoka. Pagalvokite, ar visas sąvokas suprantate. Pamėginkite pateikti savo informacinių ir komunikacinių technologijų apibrėžtį.

3 pav. Informacinių ir komunikacinių technologijų sąvokos samprata

Anksčiau buvo vartojama *informacinių technologijų sąvoka*. Dabar vis dažniau šią sąvoką keičia *informacinių ir komunikacinių technologijų sąvoka*. Tuo paprastai pabrėžiama komunikacijos (bendravimo ir ryšių) svarba.

Susipažinkime su pagrindinėmis šiame skyriuje vartojamomis sąvokomis ir santrumpomis:

IKT — informacinės ir komunikacinės technologijos;
KMP — kompiuterinė mokymo priemonė;
MO — mokymosi objektas;
VMA — virtualioji mokymosi aplinka.

Jau turbūt atkreipėte dėmesį, kad informacinių technologijų taikymas ugdymo procese yra tik vienas iš daugelio inovatyvių metodų. Todėl, kaip ir rinkdamiesi bet kurį kitą metodą, turime įvertinti jo tikslumą, kryptingumą, veiksmingumą. Šiuolaikiniam mokytojui keliami nauji iššūkiai. Jis nuolat turi ieškoti, taikyti, dalytis, kurti naujas ir atnaujinti esamas ugdymo aplinkas, skatinti mokinių savarankišką mokymąsi. Dėl vis besikeičiančio gyvenimo tempo, naujų priemonių, visuomenės požiūrio kitimo mokytojas natūraliai kelia sau klausimą: „Kas ugdymą galėtų pagyvinti ir daryti jį kitokį gerąja prasme?“ Vienas iš galimų atsakymų galėtų būti apgalvotas, sąmoningas informacinių ir komunikacinių technologijų taikymas.

Kai kalbame apie IKT taikymą, kaip dažnai ir kokiomis aplinkybėmis pradinio ir specialiojo ugdymo procese yra naudojamos informacinės ir komunikacinės technologijos, labai svarbu tai pagrįsti ir motyvuoti. Galima išskirti šiuos pagrindinius IKT taikymo, ugdant pradinių klasių ir specialiųjų poreikių vaikus, aspektus:

- Darbas su mokiniais — mokymo (-si) procesas.
- Darbas su tėvais — bendravimas ir bendradarbiavimas.
- Mokytojo darbo proceso organizavimas.
- Mokytojų patirties sklaida.

Išsamiau kiekvienas aspektas bus aprašomas tolesniuose skyreliuose.

Ugdymo procese informacinių ir komunikacinių technologijų atliekamas funkcijas galima suklasifikuoti. Jos gali būti taikomos kaip: 1) mokomoji priemonė, 2) mokymosi priemonė, 3) mokymosi aplinka, 4) bendravimo priemonė, 5) terapinė pagalbos priemonė, 6) diagnostikos priemonė, 7) priemonė administravimo užduotims atlikti.

IKT naudojimas ugdymui turi teigiamą įtaką įvairaus amžiaus, įprastai besimokančių ir specialiųjų poreikių mokinių įvairių dalykų gebėjimams, tačiau pats naujų priemonių taikymas savaime nelemia geresnių ugdymo rezultatų. Rezultatai priklauso nuo pasirinktos programinės įrangos, nuo to, ką mokiniai daro su šia įranga, kaip pedagogai organizuoja ir valdo mokymosi procesą, ar pakanka galimybių naudotis IKT ir nuo kitų veiksmų (mokinio savybių, mokytojo vaidmens, mokinių suskirstymo į grupes, mokomojo dalyko, mokytojo pasirengimo).

8.2.

IKT SPECIALIOJO UGDYMO SRITYJE

Europos šalyse nuolat atliekami informacinių ir komunikacinių technologijų taikymo ugdymo procese tyrimai. Iš šių tyrimų ataskaitų aiškėja labai svarbios išvados, į kurias negalima neatsižvelgti. Pasirodo, IKT taikymo ugdymo procese galimybės nėra pakankamai ištyrinėtos, geroji IKT taikymo patirtis nėra plačiai skleidžiama. Europos agentūros specialiajam ugdymui plėtoti (<http://www.european-agency.org>) tarptautinių tyrimų duomenys rodo, kad tas poveikis, kurį pasiekia mokytojai, naudojantys IKT, ypač pastebimas ugdant vaikus su negalia. IKT mažina socialinę atskirtį ir gali tenkinti „pačius specifiskiausius“ poreikius, pvz., pamatyti, ką pasakei, ar išgirsti, ką matai, lavinti įvairius pojūčius, geriau orientuotis aplinkoje, ugdyti mokinių savarankiškumą.

Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatyme įvardijami šie specialiojo ugdymo principai: sudaryti vienodas ugdymo ir ugdymosi sąlygas, kaip ir kitiems bendruomenės nariams, integruoti išskirtinių poreikių asmenis į bendruomenės gyvenimą, sudaryti jiems sąlygas mokytis visą gyvenimą ir pan. Taigi kurdami mokyklą visiems, turime sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui būti įtrauktam į bendrą mokymą ir dalyvauti bendroje veikloje kartu su savo bendraamžiais. Žmonių negalia neturi kliudyti siekti jiems išsilavinimo ir dalyvauti visuomenės gyvenime, ieškoti informacijos, ją skleisti. Šią kliūtį daugiausia gali kompensuoti pati visuomenė, padėdama žmonėms su negalia. Pavyzdžiui, kurčias mokinys, skaitantis iš lūpų, nepatirs keblumų gerai apšviestoje patalpoje, kur mokytojas bus atsukęs veidu. Tačiau jeigu apšvietimas blogas, mokinys bus neįgalus. Jei ugdymo procesas bus tinkamai organizuotas, daugelis sutrikimų turinčių vaikų nesijaus neįgalūs. IKT vaidmuo labai svarbus kuriant asmenybės raidos ir dalyvavimo socialiniame gyvenime galimybes. Šios technologijos daro įtaką formuojant mokymo ir mokymosi įgūdžius, ugdant teigiamą mokinių požiūrį į mokymąsi, įgyjant žinių ir mokantis bendradarbiauti. Ugdant specialiųjų poreikių mokinius reikia įvertinti papildomą

sąlygą — IKT prieinamumą kiekvienam, jų pritaikymą individualiems poreikiams.

Kalbant apie veiksmingas specialiųjų poreikių vaikų mokymosi sąlygas, išskirtinos:

- negalios kompensavimas, kad mokinys galėtų kuo sėkmingiau dalyvauti ugdymosi procese;
- mokytojų kompetencija, kai sukaupus gerą patirtį, taikant įvairias pedagogines naujoves, mokymasis tampa priimtinesnis, lengvesnis.

Nuo mokytojų profesinio pasirengimo, turimų kompetencijų priklauso, kaip mokiniai yra įtraukti į mokymosi veiklą ir kaip veiksmingai ši veikla organizuojama. Ypač daug dėmesio reikia skirti mokymo medžiagai — kompiuterinėms mokymo priemonėms priemonėms. Norint jas sėkmingai įgyvendinti, adaptuoti, būtina vadovautis Lietuvos ir užsienio IKT diegimo į ugdymą tyrimų rezultatais bei patirtimi.

Apibendrinant IKT taikymą specialiųjų poreikių mokiniams ugdyti, galima išskirti šiuos pagrindinius aspektus:

- mokymosi motyvacijos stiprinimas;
- informacijos paieška;
- aktyvus mokymas [-is];
- sunkumų ar negalios kompensavimas (fiziniais, sensoriniais ir intelekto poreikiams tenkinti);
- kryptingas tolesnės ugdomosios veiklos planavimas;
- ugdymo individualizavimas, atsižvelgiant į mokinių gebėjimų ir suvokimų lygį;
- galimybių dirbti savarankiškai suteikimas;
- socialinių gebėjimų plėtojimas.

Skiriamos tokios pagrindinės priemonės specialiųjų poreikių turintiems mokiniams:

- kompiuterinė kompensacinė technika, skirta negaliai kompensuoti;
- specialios kompiuterinės programos, skirtos negaliai kompensuoti;
- specialios mokymo bei ugdymo kompiuterinės programos, skirtos išskirtinių poreikių mokiniams ugdyti ir lavinti;
- ugdymo ir bendrosios paskirties, dalykiniai bei universalūs informacijos šal-

4 pav. Mokytojų nuomonė apie IKT taikymą specialiųjų poreikių mokinių ugdymui

tiniai (enciklopedijos, žodynai, žinynai, metodinės literatūros rinkiniai, vaizduojamojo meno ir muzikos kolekcijos, žemėlapiai ir kt.);

- universalios mokymosi terpės ir įrankiai bei kita, tik ugdymo procese naudojama, bendrosios paskirties programinė įranga (grafikos ir muzikos rengyklės, universalios modeliavimo aplinkos ir kt.);
- įvairių dalykų ir integruoto mokymo bei mokymosi kompiuterinės priemonės (demonstravimo, pratybų, praktikos, žinių tikrinimo, imitavimo, modeliavimo, konstravimo, integralios mokymo ir mokymosi programos);
- mokomųjų priemonių rengimo ir ugdymo proceso organizavimas (de-

monstravimo, kontrolės, dalomosios medžiagos ir kitų kompiuterinių bei tradicinių ugdymo priemonių rengimas, integruotos kompiuterinės ugdymo proceso organizavimo priemonės).

Įtvirtinimo klausimai ir užduotys

1. Perskaitykite toliau pateiktas mokytojų mintis apie IKT taikymo, ugdant specialiųjų poreikių vaikus, svarbą jų požiūriu (žr. 4 pav.). Pagalvokite ir parašykite, kuo, jūsų manymu, IKT svarbios tokiam ugdymui.
2. Paaiškinkite, kodėl taip manote.

8.3.

IKT TAIKYMO SPECIALIAJAM UGDY- MUI TENDENCIJOS EUROPOS ŠALIŲ KONTEKSTE

Šios skyrelio tikslas — suteikti bendrojo pobūdžio informacijos apie padėtį Europos šalyse, įvardyti IKT naudojimo tendencijas specialiojo ugdymo srityje. Medžiaga pateikiama glaustai. Visa medžiaga pateikiama remiantis tyrimų ataskaitomis: Europos mokyklų tinklo žinių bazė „Insight“ (*Country Reports*) (prieiga internete: <http://insight.eun.org/www/en/pub/insight/index.htm>) ir pagal Europos agentūros specialiojo ugdymo 2001 m. ataskaitą, paskelbtą internete adresu <http://www.european-agency.org>. Šiuo tyrimu nustatyta, kad dauguma ES šalių turi savo bendrąsias IKT naudojimo daugelyje gyvenimo sričių strategijas, tarp jų ir pritaikytas specialiajam ugdymui, kurios pagrįstos įstatymais.

IKT ir specialiojo ugdymo politika bei problemos. Paprastai kiekviena valstybė, t. y. nacionaliniu lygiu, rūpinasi ir kuria IKT diegimo specialiojo ugdymo procese politiką. Suprantama, kad joje apibrėžiami ir nurodomi IKT taikymo specialiojo ugdymo srityje susiję principai, ketinimai, būdai, tikslai ir tvarkaraščiai. Trumpalaikiai ir ilgalaikiai IKT taikymo vaikų ugdymo nacionalinės politikos tikslai numato, kad būtina naudoti kompiuterinę ir programinę įrangą, suteikiamą mokytojams ir mokiniams. Politika ir išteklių taip pat turi tiesioginę įtaką suteikiant mokytojams galimybių mokytis, gauti paramą ir su IKT susijusią informaciją. Nacionalinio lygio IKT politikos probleminius klausimus paprastai sudaro šie penki dėmenys:

1. Infrastruktūra (kompiuteriai, programinė įranga ir prieiga prie interneto).
2. Parama taikant praktiškai.
3. Mokymai.
4. Bendradarbiavimas ir tyrimai.
5. Vertinimas.

Vis daugiau šalių pritaria, kad prieiga prie IKT sumažina nelygybę ugdymo srityje, o pačios IKT gali būti veiksminga priemonė ugdymo inkluzijai remti. Iš šalių ataskaitų matyti, kad politikos formuotojų vaidmuo IKT srityje turėtų:

- skatinti pagrindinį ir specifinį mokymą naudoti IKT;
- užtikrinti tinkamą kompiuterinės ir programinės įrangos infrastruktūrą visiems mokiniams;
- skatinti mokslinius tyrimus, inovacijas, keitimąsi informacija ir patirtimi;
- informuoti ugdymo srityje dirbančius darbuotojus ir platesnę visuomenę apie IKT naudą specialiojo ugdymo srityje.

Dažniausiai mokytojų patiriamos problemos:

- nėra aiškių paramos struktūrų mokiniams, mokytojams, aptarnaujančiam personalui;
- reikia keisti mokytojų ir aptarnaujančio personalo rengimo programas, atlikti daugiau tyrimų, susijusių su IKT taikymu specialiajam ugdymui;
- infrastruktūros problemos: techninės ir programinės įrangos (bendrosios ir specialiojo ugdymo), interneto ryšio kainos;
- kaip IKT gali padėti geriau ugdyti specialiųjų poreikių vaikus? Kada, kaip, kodėl turėtų būti naudojamos IKT, kaip jas taikyti kiekvienam mokiniui, kad būtų pasiekti mokymo tikslai?
- žema mokytojų kvalifikacija naudojant IKT. Ji sprendžiama įtraukiant atitinkamus kursus į mokytojų rengimą ir kvalifikacijos kėlimo programas.

Plėtos kryptys ir perspektyvos. IKT taikymo specialiajam ugdymui plėtra pateikiama šiais aspektais:

- techninės ir programinės įrangos tobulėjimas (inovacijos, padedančios bendrauti ir dalyvauti bendroje veikloje, pedagoginiai robotai, įrenginiai, individuali technika ir programinė įranga vaikams su didele negalia, diagnostinė programinė įranga ir kt.);
- interneto pasiekiamumo gerinimas (balsinio elektroninio pašto plėtotė, naršyklių, darant lankstesnį valdymą,

kūrimas, sinchroninio ryšio tinklo Europos mokytojams, dirbantiems su išskirtinių poreikių vaikais, kūrimas ir kt.);

- programinės įrangos tobulinimas (standartinių programų pritaikymas vaikams su negalia, „Windows“ aplinkos programų paprastinimas ir kt.);
- moksliniai tyrimai (IKT, tinkamų specialiajam ugdymui, pedagoginiai ir psichologiniai aspektai, naujų technologijų tyrimas ir tobulinimas, dabartinio IKT poveikio ugdymui tyrimai, mokytojų kvalifikacijos kėlimo, nuotolinio mokymosi ir pagalbos modelių tyrimai ir kt.).

Užsibrėžti tikslai įgyvendinami šiais metodais:

- plėtojant mokytojų kvalifikacijos kėlimo tarptautiniu mastu galimybes;
- tobulinant gerus praktinius pavyzdžius;
- taikant Europos metodologiją konkrečios šalies standartams;
- išsiaiškinant infrastruktūros rekomendacijas ir vertinimo kriterijus specialiajam ugdymui;
- kuriant platformą jungtinėms iniciatyvoms;
- įsteigiant Europos mokymo centrą, kuris tobulintų ir testuotų specialiojo ugdymo programas;
- kuriant bendrus visai Europai modelius.

Išanalizavus Europos agentūros specialiojo ugdymo tyrimo ataskaitą pastebima, kad nors Europos šalys pradėjo naudoti IKT mokymui anksčiau nei Lietuva, jose susiduriama su panašiomis edukologijos problemomis.

Europos patirtis. Išanalizavus šalių pateiktas pastabas ir komentarus, galima nustatyti, dėl kokių prioritetinių sričių šalys sutaria.

Galima teigti, kad vis labiau katinama keisti IKT naudojimo pobūdį specialiojo ugdymo srityje ir tai įtvirtinti politikoje bei programose. Anksčiau pagrindinis dėmesys buvo skiriamas priemonėms (t. y. infrastruktūrai, kurią sudaro įranga bei praktinė patirtis), padedančioms veiksmingai naudoti IKT specialiosiose ugdymo vietose. Iš šalių

pateiktų duomenų matyti, kad katinama nuo IKT politikos specialiojo ugdymo srityje diegimo priemonių pereiti prie tikslų (siekų ir uždavinių). Taip galima būtų informuoti apie atitinkamos infrastruktūros plėtrą, o svarbiausia, išsiaiškinti, kodėl ir kaip galima naudoti IKT skirtinguose ugdymo kontekstuose. Be to, daugiau dėmesio būtų skiriama IKT naudojimui skirtinguose kontekstuose, o ne tik viename — kaip išmokyti naudoti IKT.

Nors pabrėžiama pagrindinės IKT infrastruktūros (kokybiškos kompiuterių ir programinės įrangos) svarba, yra ir kitų klausimų, susijusių su aiškiais ir pagrįstomis gairėmis, naudojant IKT mokiniams ugdyti ir suteikiant mokytojams reikiamų įgūdžių ir kompetencijos, praktiškai įgyvendinant tas gaires.

Manoma, kad IKT naudojimo specialiojo ugdymo srityje teorijos rengimas galėtų būti stiprinamas, jeigu yra galimybių bendradarbiauti skirtingoms veikėjų grupėms (mokiniais ir jų šeimoms, tėvams, paramos profesionalams ir mokslininkams) nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu.

Nors informacijos apie IKT naudojimą specialiojo ugdymo srityje nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu yra, trūksta duomenų apie jo pobūdį, formatą ir tai, į ką yra sutelktas pagrindinis dėmesys. Šią informaciją reikia parengti ir paskleisti. Labai svarbu, kad būtų suteikta galimybė susipažinti ne tik su ta informacija, kuri yra, bet ir ta, kuri bus sukurta.

8.4. ELEKTRONINIS UGDYMO TURINYS IR VIRTUALIOJI MOKYMOSI APLINKA (VMA)

Elektroninio ugdymo turinio samprata.

Elektroninis ugdymo turinys suprantamas labai plačiai. Jis apima mokinių turimą patirtį, mokymo programas, mokymo ir mokymosi metodus, kontekstą, mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo būdus, mokymo (-si) priemones. Šiame leidinio skyriuje vartodami elektroninio ugdymo turinio sąvoką visų pirma kalbėsime apie kompiuterines mokymo priemones.

Elektroninio ugdymo turinio pavyzdžiai galėtų būti kompiuterinės mokymo priemonės (KMP), mokymui (-si) skirtos pateiktys, tekstiniai dokumentai, vaizdo ir garso įrašai ir kt. Minėti kompiuteriniai failai gali būti pateikiami ir laikomi tiek kompiuteryje (pvz., mokytojo paruošti mokymui skirti failai), tiek internete (svetainėse, portaluose, bibliotekose, nuotoliniuose kursuose ir kt.).

Elektroninio ugdymo turinio pranašumai:

- galimybė perkelti — tinkamu formatu sukurta medžiaga gali būti lengvai perkeliama iš vieno kompiuterio į kitą (naudojantis kompiuterių tinklais, duomenų kaupimo laikmenomis), iš vienos sistemos į kitą (pvz., iš vienos VMA į kitą);
- lankstumas — skaitmeniniu formatu sukurta medžiaga lengva koreguoti, keisti, kopijuoti.

Elektroninio ugdymo turinio trūkumai:

- laiko ištekčiai — reikia nemažai laiko sukurti gerą produktą;
- IKT žinios — reikia bent minimalių IKT naudojimo įgūdžių;
- formatų suderinamumas — rengiant

medžiagą kompiuteriu reikia atsižvelgti į turimą naudojamą technologinę aplinką.

Elektroninis ugdymo turinys, pritaikytas specialiųjų poreikių mokiniams, turi atitikti specialius reikalavimus. Šių reikalavimų tikslas — paaiškinti, kaip padidinti elektroninio mokymo priemonių prieinamumą, kaip padaryti jų turinį prieinamesnį visiems vartotojams, kokius formatus naudoti mokymo medžiagai pateikti ir saugoti.

Universalus elektroninio mokymo medžiagos projektavimas turi būti grindžiamas šiais principais:

- taisyklingumo — mokymo priemonės privalo būti maksimaliai pritaikytos kiekvieno vartotojo poreikiams. Kuriant mokymo medžiagą būtina atsižvelgti į suderinamumą su neįgalųjų vartotojų naudojamomis pagalbinėmis techninėmis ir programinėmis priemonėmis bei operacinių sistemų prieinamumo didinimo priemonėmis;
- lankstumo — projektuojant mokymo priemones reikia numatyti, kad jas naudos vartotojai, turintys skirtingų gebėjimų ir negalių;
- paprastumo ir intuityvumo — mokymo priemonių naudojimas turi būti paprastas ir intuityviai nuspėjamas, neatsižvelgiant į vartotojų patirtį, žinias ir gimtąją kalbą;
- informacijos pasiekiamumo — vartotojas turi gauti visą mokomąją medžiagą nepaisant negalios pobūdžio;
- vartotojo aplinkos — kuriant elektroninio mokymo sistemą reikėtų atkreipti dėmesį į neįgalaus vartotojo fizinės mokymosi vietos viešose įstaigose projektavimą.

Virtualioji mokymosi aplinka. Nuolat keičiasi, tobulėja, ir atsiranda naujų mokymo, mokymosi metodų ir priemonių. Mokytojas turi gebėti veikti naudodamas šiuolaikines priemones, veiksmingai atlikti pagrindinę savo misiją — padėti vaikui mokytis ir formuoti asmenybei visiškai nepriklausomai nuo to, ar vaikas turi specialiųjų poreikių, ar ne. Keliautiems tikslams įgyvendinti gali padėti virtualiosios mokymosi aplinkos (VMA). Trumpai supažindinsime su šia priemone.

Turbūt teko girdėti posakį „mokytis nuo-

toliniu būdu“. Pagalvokite, ar galėtumėte paaiškinti, kas tai yra?

Nuotolinio mokymosi ir VMA skirtumai.

Nuotolinis mokymasis yra bendresnė sąvoka, ja pirmiausia nusakomas mokinio ir mokytojo fizinis atstumas. VMA yra viena iš veiksmingiausių priemonių nuotoliniam mokymui įgyvendinti. Taigi nuotolinį mokymąsi galima organizuoti įvairiai, pavyzdžiui, vaizdo konferencija, netgi elektroninių laiškų su užduotimis ir paaiškinimais siuntimas mokiniams galėtų būti vienas iš nuotolinio mokymo būdų. O VMA yra priemonė sistemingam, tvarkingam nuotoliniam mokymo būdai išreikšti, organizuoti mokymosi procesą.

Taigi nuotolinis mokymas — būdas mokytis, o VMA — priemonė.

VMA apibrėžimų yra daug. Pateiksime vieną iš jų.

VMA — tai specifinė informacinė sistema, kuri sudaro galimybę kurti ir naudoti įvairius mokymo (-si) scenarijus ir metodus.

VMA vyksta visas ugdymo procesas:

- pateikiamas visas kurso, programos ar modulio turinys;
- bendraujama diskutuojant (diskusijų forumuose, pokalbiuose ar elektroniniu paštu);
- atliekamos praktinės užduotys;
- vyksta darbas grupėmis;
- įgytos žinios ir gebėjimai tikrinami kompiuteriniais testais, vertinami automatinėmis priemonėmis ir pan.

Mokymas, naudojantis VMA ir kitomis IKT priemonėmis, turi du pagrindinius tikslus:

- pagerinti mokymo ir mokymosi kokybę, leidžiant mokytojams naudoti pedagogines priemones, kurios nėra įmanomos įprastinėmis sąlygomis;
- valdyti mokomosios programinės įrangos pristatymą ir administravimą elektroniniu būdu (internetu).

Paprastai išskiriamos šios bendriausios VMA funkcijos:

- bendravimas — elektroninis paštas, diskusijų forumai, pokalbiai, garso

bei vaizdo konferencijos;

- bendradarbiavimas — elektroninis paštas, mokinių grupių kūrimo ir valdymo priemonės, naršymo drauge priemonės ir kitos;
- ugdymo turinio tvarkymas — tam skirtas kompiuterinių priemonių kompleksas;
- užduotys — priemonės joms rengti;
- mokinių mokymasis ir pasiekimų stebėjimas.

5 pav. VMA funkcijos

Pagal licencijavimo ir platinimo taisykles VMA gali būti suskirstytos į dvi stambias grupes:

- nuosavybinės (pvz., „Learning Space“, „WebCT“, „BlackBoard“);
- atvirosios (pvz., „Moodle“, „ATutor“, „Claroline“, „Bazaar“, „Fle3“).

Lietuvoje lokalizuota sistemos versija pasiekama iš mokyklų portalo <http://portalas.emokykla.lt>. Tada kairėje esančiame meniu pasirenkama *Kvalifikacijos tobulinimas* — ↑ VMA „Moodle“. Su naudojimosi virtualiosiomis mokymosi aplinkomis ir nuotoliniais mokymo kursais tvarka galima susipažinti perskaičius VMA pradžios tinklalapio viršuje pateiktą informaciją.

VMA turinys sudaromas iš nepriklausomų gabaliukų — mokymosi objektų (MO).

Mokymosi objektas — tai bet koks skaitmeninis išteklius, kurį galima naudoti mokytis (-is) ir taikyti iš naujo kituose mokymo (-si) kontekstuose.

Iš mokymosi objektų galima įvairiai kom-

ponuoti pamoką, iš pamokų — mokymosi modulį, iš modulių — kursą, o iš kursų — mokymosi programą.

Mokymosi objektų pavyzdžiais galėtų būti tinklalapis, svetainė, animuotas paveikslas, pateiktis, tekstas, sąvoka ir jos apibrėžimas, žodynėlis, virtuali mažoji laboratorija, knygos skyrius ir pan., skirti mokyti ar mokytis. Visi minėti failai gali būti įdėti VMA, atitinkamai sustruktūruoti, pateikiant papildomas užduotis ir veiklas. Norint taikyti mokymosi objektus mokymo (-si) procese, pirmiausia reikia juos rasti. Jų galima rasti internete naudojantis įprastomis paieškos sistemomis (pvz., „Google“), tačiau norint palengvinti paiešką pastaraisiais metais pasaulyje aktyviai kuriamas specializuotos mokymosi objektų saugyklos (nacionalinės ir tarptautinės).

Interneto svetainės. Apžvelgsime keletą interneto svetainių, kuriose mokytojai, mokinių tėvai ir mokiniai galėtų rasti aktualios informacijos. Šalia kiekvienos svetainės pateikiama trumpa anotacija ir interneto adresas. Pateiktų svetainių sąrašė rasite svetainių ne tik lietuvių kalba, bet ir kitomis kalbomis, pvz., anglų, rusų.

6 pav. Portalas „Emokykla“

Portalas „Emokykla“. Pagrindinis ir tikriausiai kiekvienos mokymo įstaigos darbuotojui ir mokiniui žinomas yra Švietimo informacinių technologijų centro prižiūrimas portalas „Emokykla“. Jame suteikiama galimybė švietimo darbuotojams, mokyklų vadovams, mokytojams ir kitiems specialistams vienoje vietoje rasti daug naudingos informacijos apie vykdomus projektus, iniciatyvas informacinių technologijų erdvėje, mokymosi

ištekliais bei švietimo naujienas. Adresas: [↓http://www.emokykla.lt↑](http://www.emokykla.lt).

7 pav. Portalas „Tinklas.lt“

Portalas „Tinklas.lt“. Tai pirmas Lietuvoje nevalstybinis plačiai švietimo bendruomenei skirtas portalas (įkurtas 1996 m. rugsėjo 29 d.). Švietimo portalo www.tinklas.lt autoriai — Andrius Gumuliauskas ir Konstantinas Polotniak. Švietimo portalas skirtas suteikti galimybę naudotis informacija apie švietimą kuo didesniai skaičiui žmonių, pateikti mokymo ir mokymosi šaltinių bei naujų švietimo būdų, suvienyti švietimo bendruomenės narius bendram darbui. Adresas: [↓http://www.tinklas.lt↑](http://www.tinklas.lt).

8 pav. Portalas „eTwinning“

Portalas „eTwinning“. Portalas „eTwinning“ skirtas visiems jauniems Europos piliečiams, besimokantiems mokyklose, sudaryti sąlygas dalyvauti švietimo projektuose su savo mokytojais bei jų kolegomis iš Europos. Adresas: [↓http://etwinning.ipc.lt↑](http://etwinning.ipc.lt).

9 pav. LRE portalas

Europos mokymosi ištekliai. Europos mokymosi išteklių mainų politikai įgyvendinti vykdoma nemažai projektų. Iš portalo „portalas.emokykla.lt“ meniu skyriaus „Mokymosi ištekliai“ galima rasti nuorodą į Europos mokymosi išteklių saugyklą LRE
 ↓<http://lreforschools.eun.org/>↑.

10 pav. Virtuali mokytojų bendruomenė

Virtuali mokytojų bendruomenė. Tinklapyje suteikiama galimybė bendradarbiauti, išsakyti savo nuomonę ir pasiūlymus apie inovatyvių mokymo (-si) metodų ir informacinių technologijų taikymą mokykloje, dalytis patirtimi bei mokymo priemonėmis. Adresas: ↓<http://ejournal.emokykla.lt/vppb/>↑.

Svetainė „Kalbos namai“. Čia pateikiami įvairūs internetiniai Lietuvos kalbos instituto leidiniai ir duomenų bazės, kasdien reikalingi daugeliui žmonių, vartojančių bendrinę lietuvių kalbą ir norinčių ką nors pasitikrinti, sužinoti. Šioje svetainėje taip pat rasite pagrindinius lietuvių kalbos žodynus. Adresas:

11 pav. Svetainė „Kalbos namai“

↓<http://www.kalbosnamai.lt/>↑.

12 pav. Svetainė „Ar žinai?“

Svetainė „Ar žinai?“. Čia rasite įdomios susistemintos medžiagos, žaidimų, kryžiažodžių įvairia tematika. Tai gali būti labai vertingas puslapis ugdant gabius mokinius. Adresas: ↓<http://www.arzinai.lt>↑.

Portalas „Saulutė“ (rusų kalba). Šiame portale gausu įvairių veiklų — nuo rankdarbių iki lavinamųjų programėlių bei žaidimų. Puiki svetainė semtis idėjų ir pritaikyti siūlomas veiklas ugdymo procese, pvz., mokant matematikos taikyti šioje svetainėje rekomenduojamas istorijas bei internete veikiančias programas. Adresas: ↓<http://www.solnet.ee/>↑.

13 pav. Svetainė „LäraMera“

„LäraMera“ (anglų kalba). Šioje svetainėje mokytojas gali rasti įvairių programų matematikai, anglų kalbai ir kt. mokomiesiems dalykams. Galima parsisiųsti programėlių bandomąsias versijas. Adresas: [↓http://www.laramera.se](http://www.laramera.se)↑.

14 pav. Svetainė „UpToTen.com“

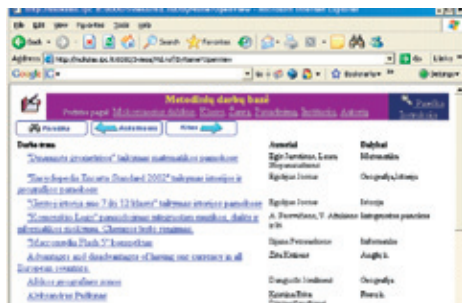
UpToTen.com (anglų kalba). Svetainėje gausu įvairių lavinamųjų žaidimų — klaviatūrai valdyti, koordinacijai, skaičiavimams ir kt. Medžiaga svetainėje pateikiama trimis lygiais, nuo paprasčiausių iki sudėtingesnių. Adresas: [↓http://www.uptoten.com](http://www.uptoten.com)↑.

Kompiuterinių mokymo priemonių (KMP) saugykla — duomenų laikymo vieta, kurioje duomenys struktūriškai suskirstyti į grupes, pogrūpius taip, kad juos būtų lengva rasti.

Kad mokymui (-si) naudojamus išteklius būtų galima greitai rasti, juos reikia struktūrizuoti ir tinkamai aprašyti, t. y. pateikti su metaduomenimis. Toliau pateiksime keletą Lietuvoje naudojamų saugyklų pavyzdžių.

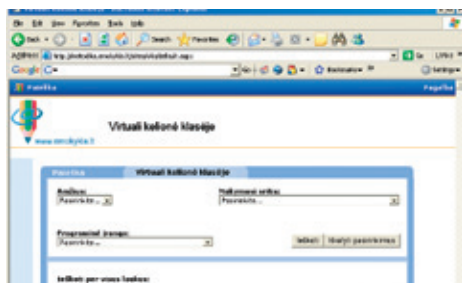
Ši informacija itin reikalinga mokytojui, kuris nori naudotis savo pamokose IKT galimybė-

mis, padėti mokiniams geriau išmokti įvairių dalykų, motyvuoti mokinius. Šių galimybių žinojimas galėtų paskatinti mokytoją pritaikyti esamą metodinę medžiagą savo reikmėms arba kurti savo. Tada mokytojas galės pasidalyti savo patirtimi siūlydamas savo medžiagą saugykloms.

15 pav. Metodinių darbų bazė

Metodinių darbų bazė. Lietuvos mokytojų metodinių darbų bazėje pateikti įvairių dalykų metodiniai darbai. Tinklalapyje juos galima peržiūrėti pagal mokomuosius dalykus, klases, žanrą, pavadinimą, autorių ir instrukciją. Galima ieškoti reikiamo metodinio darbo naudojantis paieška. Ieškoma pagal pavadinimą ir reikšminį žodį. Rasą norimą metodinį darbą galima parsisiųsti į savo kompiuterį ir peržiūrėti, pasinaudoti. Adresas: [↓http://mokslas.ipc.lt:8000/Sviesa/Md.nsf/ByName?OpenView](http://mokslas.ipc.lt:8000/Sviesa/Md.nsf/ByName?OpenView)↑.

16 pav. Virtuali kelionė klasėje

Virtuali kelionė klasėje. Tai puiki priemonė mokytojams. Esama daug pavyzdžių, be abejo, įvairiems dalykams. Pradinių klasių mokytojui, naudodamiesi čia pateiktais pavyzdžiais, gali sukurti savo pamokai reikalingų priemo-

nių. Pavyzdžiai nesudėtingi, galima lengvai suprasti ir pritaikyti juos ar sukurti analogiškus. „Virtuali kelionė klasėje“ — tai priemonė, padedanti pedagogams mokytis vieniems iš kitų. Adresas: ↓<http://metodika.emokykla.lt/sites/vkk/default.aspx>↑.

17 pav. Portalo „Emokykla“ kompiuterinės mokymo priemonės

Portale „Emokykla“ esančios KMP. Panagrinėkime išsamiau portalą „Emokykla“. Jame galima rasti specialų tinklalapį, skirtą pradinėms klasių ir specialiųjų poreikių vaikams ugdyti. Šio skyriaus medžiaga skirta pagelbėti specialiųjų poreikių mokinių mokytojams, specialiesiems pedagogams, logopedams, kitiems specialistams, kurių darbas susijęs su pagalba specialiųjų poreikių arba neįgaliesiems asmenims. Taikantys informacines komunikacines technologijas specialiųjų poreikių asmenims ugdyti mokytojai specialistai kviečiami dalyvauti, atnaujinant tinklalapį, siųsti savo patirties aprašymus, geros patirties pavyzdžius Lietuvos mokyklose. Portalo „Emokykla“ ↓<http://portalas.emokykla.lt/>↑ mokymo (-si) kompiuterinių mokomųjų priemonių skyriuje (meniu „Mokymosi ištekliai — Komp. mokymo priemonės“) pateiktos nuorodos į mokyti ir mokytis skirtus specializuotus išteklius — enciklopedijas, lietuvių kalbos, matematikos, istorijos, muzikos, dailės ir kitų disciplinų išteklius.

Mokymosi objektų metaduomenų saugykla. 2006 m. sukurta pirmoji nacionalinė Lietuvos mokymosi objektų metaduomenų saugyklos versija. Norint pradėti ieškoti lietuviškoje mokymosi objektų saugykloje, reikia atverti jos tinklalapį „Mokomųjų objektų saugykla“. Prieiga internete: ↓<http://lom.emokykla.lt/>↑. Čia galima rasti informacijos (metaduomenis) apie įvairias mokymo priemones (vadovėlius, kompiuterines mokymo priemones, pamokų

18 pav. Mokymosi objektų paieška

planus, metodinius darbus) ir, jei tokia galimybė numatyta, jas atsisųsti.

VMA „Moodle“ teikiamos galimybės. Virtualiojoje mokymosi aplinkoje „Moodle“ yra specialių nuotolinio mokymosi kursų, skirtų specialiųjų poreikių vaikams (reikalinga registracija). Jie pasiekiami „Emokykla“ portale. Prieiga internete: ↓<http://vma.emokykla.lt/moodle>↑. Čia rasite tokius kursus:

- lietuvių kalbos mokymo kursas specialiųjų poreikių vaikams 4 klasei (atskiris atvejais tinka ir 5 klasei);
- matematikos mokymo kursas specialiųjų poreikių vaikams 4 klasei (atskiris atvejais tinka 4—8 klasei) (mokymai 2);
- matematikos mokymo kursas specialiųjų poreikių vaikams 4 klasei (atskiris atvejais tinka 4—8 klasei) (mokymai);
- matematikos mokymo kursas specialiųjų poreikių vaikams 4 klasei (atskiris atvejais tinka 4—8 klasei);
- pasaulio pažinimo mokymo kursas specialiųjų poreikių vaikams;
- pasaulio pažinimo mokymo kursas specialiųjų poreikių vaikams (mokymas);
- pasaulio pažinimo mokymo kursas specialiųjų poreikių vaikams (mokymas 2).

Aklieji ir silpnaregiai kompiuterinių mokymo priemonių ir mokymosi medžiagos gali rasti Lietuvos aklųjų ir silpnaregių svetainėje adresu ↓<http://www.lass.lt/komp.html>↑. Čia esantys ištekliai:

- „Talkpad“ — programa, skirta „Intellikeys“ (taktinės grafikos įgarsinimas) (zip archyvas);
- „Myga“ — klaviatūros mokymo programa (zip archyvas);
- „Taip, jie gali“ — mokymo medžiaga tėvams ir pedagogams, dirbantiems su aklaisiais ir silpnaregiais informacinių ir

- pagalbinių technologijų srityje;
- Klausimai ir atsakymai;
- „BrlPaint“ — nauja versija (zip archyvas), piešimo programa akliesiems ir silpnaregiams;
- „BrlPaint“ — grafikos spausdinimas Brailio raštu. Įvestą tekstą raidėmis paverčia Brailio raštu.

Netrukus portalas „Emokykla“ turėtų pasiūlyti naujomis mokomosiomis priemonėmis, skirtomis specialiajam ugdymui. Aprašysime jas.

„Eiliuotės“. Mokymosi objektas „Eiliuotės“ skirtas mišrių bei specifinių pažinimo procesų sutrikimų ir kitų negalių turintiems 10–15 metų vaikams. Naudojantis juo galima tobulinti dėmesio sutelkimą, lavinti atmintį, mąstymą, regimosios analizės ir sintezės procesus.

19 pav. „Penki ančiukai“, „Penkios išdykusios beždžionės“ ir „Dešimt dešrelių“ langai

20 pav. „Penkios žalios varlytės“ langas

Mokomasis objektas „Eiliuotės“ skirtas padėti vaikams mokytis skaičiuoti. Šį mokymosi objektą sudaro penkios dedamosios — animaciniai skaičiavimo žaidimai „Penki ančiukai“, „Penki sniego seniai“, „Penkios išdykusios beždžionės“, „Dešimt dešrelių“ ir „Penkios žalios varlytės“. Pasielkiant šias priemones galima mokytis skaičiuoti iki penkių arba iki dešimties.

21 pav. „Paveikslėlių aritmetika“ langas

„Paveikslėlių aritmetika“. Programa skirta regos sutrikimų ir kitų negalių turintiems 6–12 metų vaikams. Naudojantis ja galima tobulinti dėmesio sutelkimą, lavinti atmintį, mąstymą, regimosios analizės ir sintezės procesus. Programa „Paveikslėlių aritmetika“ skirta mokytis pagrindinių keturių aritmetikos veiksmų — sudėties, atimties, daugybos ir dalybos. Užduotį sudaro dešimt klausimų. Greta užduoties pateikiamas atitinkamai iš dešimties dalių sudarytas paveikslas. Nurodžius teisingą atsakymą, rezultatas pažymimas žaliai ir atidengiama viena paveikslo dalis. Atsakius teisingai į visus

užduoties klausimus, atidengiamas visas paveikslas.

Programoje pateikti skaičiavimai paprasti — pagrindiniai veiksmai atliekami su natūraliaisiais dviženkliais arba vienaženkliais skaičiais bei sveikuoju skaičiumi nuliu. Pateikiamų užduočių sudėtingumą gali parinkti mokytojas.

22 pav. „Figūros“ langas

„Figūros“. Programa skirta mišrių bei specifinių pažinimo procesų sutrikimų ir kitų negalių turintiems 6—14 metų vaikams. Naudojantis ja galima tobulinti dėmesio sutelkimą, lavinti atmintį, mąstymą, regimosios analizės ir sintezės procesus.

Programa sudaryta iš 5 dalių: „Stebėk“, „Parink“, „Surask“, „Sudėliok“, „Skaičiuok“.

Dalyje „Stebėk“ supažindinama su šešiomis figūromis. Pasirinkta viena iš jų apibrėžiama.

„Parink“ dalyje juodiems siluetsams reikia pritaikyti atitinkamą figūrą. Pasirenkama figūra ir tempiama ant tinkamo juodo silueto.

Dalyje „Surask“ reikia rasti prašomą rasti figūrą. Ją tereikia spustelėti.

Dalyje „Sudėliok“ pateikiama laisvos kūrybos užduotis — sudėlioti kokį nors paveikslėlį. Iš šonuose esančių figūrų reikia sukurti paveikslą, kurį galima išspausdinti.

„Skaičiuok“ dalyje galima mokytis pažinti, kiek kokia figūra turi kampų.

Programa gali būti kūrybiškai pritaikoma matematikos, dailės, technologijų pamokose.

„Pasakyk, kiek laiko“. Ši KMP skirta regos sutrikimų ir kitų negalių turintiems 6—12 metų vaikams. Naudojantis ja galima taip pat tobulinti dėmesio sutelkimą, lavinti atmintį, mąstymą, regimosios analizės ir sintezės procesus.

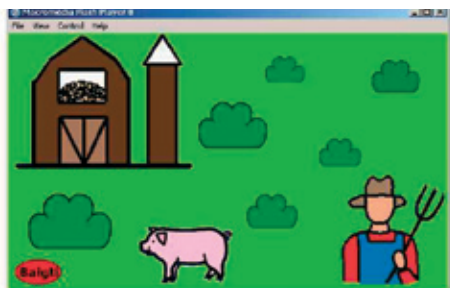
23 pav. „Pasakyk, kiek laiko“ langas

Programa „Pasakyk, kiek laiko“ skirta padėti vaikams mokytis atpažinti laiką ir nustatyti laikrodį. Joje pateikiami trys veiksmai — trys mokymosi veiklos: mokymasis, nustatymo testas ir atpažinimo testas. Programoje tekstas pateikiamas ir raštu, ir garsu. Garsą mokinyi gali kelis kartus pakartoti ir išklausyti. Programoje galima parinkti analoginio arba skaitmeninio laikrodžio tipą. Programa pasižymi ryškiais skirtingų valdymo sričių spalvomis, paprasta navigacija, suteikiamas grįžtamasis ryšys.

„Interaktyvūs pasakojimai ir veikla“. Ši KMP skirta mišrių bei specifinių pažinimo procesų sutrikimų ir kitų negalių turintiems 6—12 metų vaikams. „Interaktyvūs pasakojimai ir veikla“ sudaryta iš 8 dalių — „Gyvūnų garsai“, „Ką mergaitė daryti?“, „Mėtiniai sausainukai“, „Mieguistas ūkininkas“, „Uogų pyragėliai“, „Raidės“, „Garsų safari“. Aptarsime kiekvieną jų.

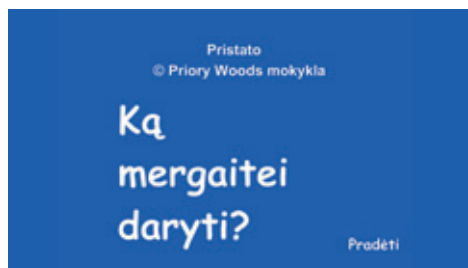
„Gyvūnų garsai“. Programa gali būti skirta specialiujų poreikių vaikų pasaulio pažinimo pamokoms, kurių paskirtis — įvesdinti vaiką į artimiausią gamtinę aplinką.

Programos uždaviniai: atpažinti gyvūnus, juos apibūdinti ir gebėti grupuoti. Šį mokymosi objektą sudaro paprastas, vaikų mėgstamas animacinis paveikslėlis, kuriame pavaizduotas ūkininko kiemas su naminiai gyvuliai (karve, arkliai, avimi, kiaule, šunimi)

24 pav. „Gyvūnų garsai“ langas

ir paukščiais (ančiuku, gaidžiu), pastatu gyvuliams ir paukščiams laikyti (tvartu, ferma) bei pačiu ūkininku. Jis puikiai tiktų ne tik jaunesnio mokyklinio, bet ir ikimokyklinio amžiaus vaikams, priklausomai nuo sutrikimų pobūdžio. Spustelėjus pele vieną iš krūmų, pasirodo gyvūnas ir girdimi to gyvūno skleidžiami garsai.

25 pav. „Ką mergaitei daryti?“ langas

„Ką mergaitei daryti?“ Ši KMP — viena iš sociokultūrinių priemonių, turinčių padėti ugdyti asmens vertybines nuostatas ir higienos įgūdžius. KMP tikslai:

- teikti žinių apie save ir aplinkinius, vystymąsi, kūno priežiūrą;
- ugdyti įgūdžius, kurie:
- padėtų priimti racionalius sprendimus ir racionaliai elgtis;
- formuotų pagarbą sau ir kitiems;
- padėtų suvokti atsakomybę už savo poelgius.

26 pav. „Mėtiniai sausainiukai“ langas

„Mėtiniai sausainiukai“. Ši KMP supažindina mokinius, kaip kepti mėtinus sausainius.

Medžiaga skirta specialiųjų poreikių turintiems vaikams. Medžiaga pateikiama struktūriškai, žingsnis po žingsnio, paveikslėliuose atitinkamais piešiniais vaizduojant reikiamą atlikti veiksmą. Yra galimybė pakartoti garsą tiek kartų, kiek mokiniui reikės. Galima mokyti sunkiai suvokiamų sąvokų: įpilti į indą, įberti į dubenį ir kt. Puikiai galima panaudoti technologijų pamokose.

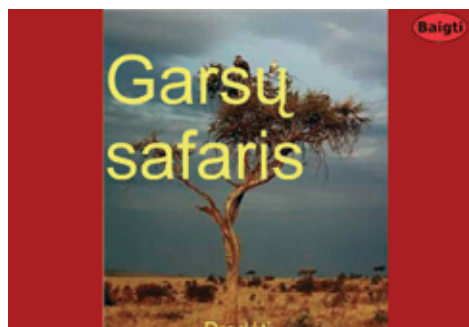
27 pav. „Mieguistas ūkininkas“ langas

„Mieguistas ūkininkas“. Ši KMP — tai vaizdus pasakojimas apie tingų ūkininką, kuris ankstyvą rytą nenorėjo keltis ir stengėsi nutildyti visus savo ūkio gyventojus, besistengiančius pažadinti šeimininką savo skleidžiamais garsais. Pasakojimą galima skaityti, klausyti ir stebėti paveikslėliuose, kuris skaidomas į trumpas prasmines dalis. Programa padėtų specialiųjų poreikių vaikams sutelkti ir išlaikyti dėmesį, lavinti atminties bei mąstymo procesus, plėsti ir tikslinti žodyną, ugdyti gramatiškai taisyklingą rišliąją kalbą, tobulinti skaitymo įgūdžius, formuoti morfologinius, sintaksinius bei leksinius semantinius vaizdinius.

28 pav. „Uogų pyragėliai“ langas

„Uogų pyragėliai“. Ši KMP panaši į programą „Mėtiniai sausainiukai“. Mokiniai supažindinami, kaip kepti uogų pyragėlius. Kompiuterinė mokomoji priemonė skirta specialiųjų poreikių turintiems vaikams. Medžiaga pateikiama struktūriškai, žingsnis po žingsnio, paveikslėliuose atitinkamais piešiniais pavaizduojant reikiamą atlikti veiksmą. Yra galimybė pakartoti garsą tiek kartų, kiek mokinui reikės. Galima mokyti sunkiai suvokiamų sąvokų: įpilti į indą, įberti į dubenį ir kt. Taip pat gali tapti puikia priemone technologijų pamokose.

29 pav. „Garsų safaris“ langas

„Garsų safaris“. Ši nesudėtinga programa galėtų aktyvinti ugdomąjį procesą, kelti mokymosi motyvaciją. Ji sudaryta iš paprastų, tačiau tikroviškų šešių paveikslėlių, kuriuose pavaizduoti šiltųjų kraštų gyvūnai: dramblys, begemotas, leopardas, zebra, liūtė ir flamingas. Atsiradus naujam gyvūno paveikslėliui, pasigirsta jo skleidžiamas garsas.

„Raidės“. Ši KMP — tai priemonė lavinti skardžiųjų ir dusliųjų priebalsių p—b taisyklingą tarimą bei lavinti foneminę klausą, įsiminti grafinius raidžių vaizdus, tikslinti ir plėsti žodyną, lavinti mąstymą, tobulinti dėmesio sutelkimą.

Šios kompiuterinės mokymo priemonės uždavinys — formuoti įgūdžius skirti panašiai skambančius kalbos garsus ir priskirti juos atitinkamai raidei.

30 pav. „Vabalai“ langas

„Vabalai“. Ši KMP skirta specialiesiems pedagogams, dirbantiems su intelekto bei kitų raidos sutrikimų turinčiais vaikais, ir su integruotais specialiųjų poreikių mokiniais dirbantiems pradinėse klasių mokytojams, kurie mokydami matematikos susiduria su tokiomis problemomis: vadovėliuose trūksta užduočių skirtingų gebėjimų mokiniams, mokiniams nesuteikta galimybė patiems kontroliuoti savo darbo rezultatus.

Naudodami šią priemonę mokiniai labiau sutelks dėmesį, kadangi mokomoji medžiaga pateikta vaizdžiai, žaismingai, mokiniai galės patys save kontroliuoti, įvertinti savo žinias.

Šios kompiuterinės mokymo priemonės uždaviniai:

- išmokyti vaikus skaičiuoti iki 6;
- išmokyti vaikus kompiuteriu atlikti paprasčiausias operacijas;
- išmokyti vaikus įsivertinti, kaip atliko užduotį.

Jtvirtinimo klausimai ir užduotys

1. Pažintis su mokymosi objektų saugykla <http://lom.emokykla.lt>. Pabandykite šioje saugykloje surasti specialiajam ugdymui vertingų išteklių.
2. Pamėginkite rasti daugiau svetainių aktuali tematika pradiniam specialiajam ugdymui lietuvių ir kitomis kalbomis. Pasidalykite su kolegomis rasta paieškos rezultatais.
3. Peržiūrėkite pateiktas svetaines. Pabandykite rasti informacijos, naudingos jūsų darbui su specialiųjų poreikių mokiniais.

<http://www.artisancam.org.uk/home.php>

<http://kids.direct.gov.uk/>

<http://www.openschool.bc.ca/primary/index.html>

<http://www.bgfl.org/bgfl/15.cfm?s=15&-p=251,index>

<http://www.britishcouncil.org/kids-topics-a-g.htm>

<http://www.bbc.co.uk/schools/laac/words/dg1.shtml>

<http://www.kidscolorpages.com>

<http://www.oriland.com/index.asp>

<http://www.papertoys.com/>

<http://www.biblioteka.lt/vaikai/www1.htm>

<http://www.enchantedlearning.com/crafts/puppets/frog/>

8.5.

UGDYMO PROCESO PLANAVIMAS TAIKANT IKT

Planuodamas ugdymo procesą mokytojas planuoja daugelį veiklų tam tikrais mokymo (-si) aspektais: turinio, mokomųjų priemonių, tikslų, laiko atžvilgiu ir t. t. Planavimas — tai daugialypis procesas. Jis paprastai kinta priklausomai nuo mokymo (-si) proceso eigos, nenumatytų situacijų ir pan. Planai gali būti ilgalaikiai, trumpalaikiai.

Planuojant ugdymo procesą galima pasitelkti įvairias priemones: tradicines ir elektronines. Nesvarbu, kurias priemones naudotume, visas planavimo procesas vyksta žmogaus smegenyse ir tik tarpinei informacijai arba rezultatams užrašyti imamės popieriaus lapo (tradicinė priemonė) arba paleidžiamo tekstų rengyklę (*Microsoft Word* ir kt.) ar skaičiuoklę (*Microsoft Excel* ir kt.) (elektroninė priemonė). Deja, nėra kompiuterinės priemonės, kuri suplanuotų ugdymo procesą. Pavyzdžiui, yra kompiuterinių tvarkaraščių kūrimo priemonių, tačiau mokymo (-si) veiklos jos nesuplanuoja.

Kai kalbama apie IKT taikymą planuojant ugdymo procesą, pirmiausia akcentuotina, kad kompiuterio programomis mes galime lengvai sukurti bet kokios struktūros dokumentą — šabloną ir jį taikyti daugelį kartų. Kiekvieną kartą, atsižvelgiant į poreikį ir kontekstą, galima jį pakeisti nauju, kartu išsaugant senąjį. Tai esminis pranašumas palyginti su tradicine priemone — popieriuje pateiktu planu. Suprantama, popierinį variantą taip pat galime nuskenuoti ir paversti skaitmeniniu failu, tačiau tokio failo modifikuoti praktiškai neįmanoma. Kompiuteriu sukurtą šabloną galime sparčiai modifikuoti, išsiųsti el. paštu, išspausdinti. Aišku, pirminiam plano šablonui sukurti reikės daug daugiau laiko, negu jį pakoreguoti. Tačiau elektroniniu bet kokio plano šablonu galėsite laisvai dalytis su kolegomis, tėvais ir kitais specialistais, tartis, derinti, diskutuoti tiek realioje, tiek virtualioje erdvėje.

Galima paminėti elektroninių dienoraščių taikymo planuojant ugdymo procesą

perspektyvas.

Elektroninis, arba, kaip jis dar dažnai vadinamas, internetinis, dienoraštis — tai interneto svetainėje publikuojamų straipsnių (įspūdžių, naujienų, įvykių, pamąstymų ir kt.) rinkinys, elektroninis įprasto dienoraščio atitikmuo.

Dienoraščius taikyti tiek profesinei veiklai, tiek laisvalaikiui galimybės yra labai plačios ir tarp vaikų, ir tarp suaugusiųjų: asmeninės patirties ir įspūdžių skelbimas, nuotraukų albumo sudarymas, bendradarbiavimas su kolegomis ir bendraminčiais, saviraiška. Kadangi dienoraščiai prieinami grupei tam tikrų naudotojų, kurie gali reikšti savo mintis komentuodami įrašus, tai dienoraščiai tinka mokymui (-si) taikant aktyvius mokymo (-si) metodus. Įvairių negalių turintiems asmenims internetinis dienoraštis gali tapti svarbia saviraiškos, bendravimo ir bendradarbiavimo priemone.

Elektroniniai dienoraščiai turi akivaizdžių pranašumų:

- Planas pasiekiamas iš bet kurio kompiuterio, prijungto prie interneto: darbo, namų, interneto kavinės. Todėl planą galima bet kada peržiūrėti, pakoreguoti. Planai turi būti nuolat peržiūrimi ir koreguojami, atsižvelgiant į nuolat kintančią aplinką ir aplinkybes.
- Planus gali peržiūrėti pedagogai, logopedai ir kt. su specialiųjų poreikių mokiniais dirbantys specialistai bei tėvai (globėjai), kuriems suteiktos priegijos prie dienoraščio teisės. Tai ypač patogu rengiant modifikuotas, adaptuotas ir individualias programas ar integruotų kursų planus: dienoraščių erdvėje bendradarbiauja įvairių sričių specialistai, jie mato vieni kitų planuojamus darbus, juos papildo, koreguoja, teikia pastabų. Tai gali pagelbėti ir naujiems specialiojo ugdymo pedagogams, neturintiems planavimo patirties.
- Elektroniniai dienoraščiai gali tapti puikia pagalbine Specialiojo ugdymo komisijos bendradarbiavimo priemone (sprendimams dokumentuoti, rezultatams skelbti, pasitarimams tinkle organizuoti ir kt.).
- Dienoraščiai gali būti naudojami kaip skelbimų lenta mokytojams, tėvams ir mokiniams, pvz., apie planuojamus susirinkimus, renginius.

Labai svarbu, kad strateginius ir metinius planus pedagogai kurtų drauge. Tokiu atveju būtų garantuojamas susitarimas dėl laukiamų rezultatų bei reikalingų išteklių.

Dienoraščiai suteikia įvairių bendradarbiavimo galimybių:

- Refleksijos įgyvendinimas: planą galima ne tik sparčiai pakoreguoti atsižvelgiant į įgytą patirtį (analizuojant sėkmes ir nesėkmes, specialiųjų poreikių mokinių pasiekimus), bet ir skelbti savo patirties analizę kitiems mokytojams. Pavyzdžiui, kas buvo planuota, kas pavyko, kas nepavyko, metodiniai patarimai. Taip kiti mokytojai nekartotų jūsų klaidų, galėtų įgyvendinti dokumentuotą gerąją patirtį su mokiniais.
- Kolektyvinis planų tobulinimas: planą gali patobulinti ne tik jo autorius, bet ir kiti pedagogai, pateikę vertingų pastabų ir patarimų dienoraščio komentaruose.
- Galimas bendradarbiavimas ne tik tarp tam tikros organizacijos pedagogų, bet ir tarp įvairių organizacijų (Lietuvoje ir kitose valstybėse).

Internetiniai dienoraščiai gali būti tvarkomi rankiniu būdu, tačiau tai reikalauja nemažai darbo, atidumo, nuolatinės priežiūros. Todėl pastaraisiais metais atsirado nemažai specializuotų priemonių, padedančių automatizuoti tokių dienoraščių kūrimą ir tvarkymą. Tokiomis programinėmis priemonėmis sukuriamą interneto svetainę arba atskira sritis esamoje svetainėje, kurioje galima:

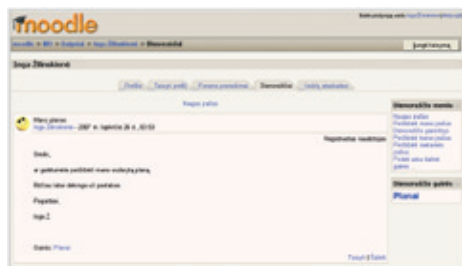
- rašyti (naudojant grynojo arba dažniau raiščiojo teksto rengyklę, paprastai su galimybe įterpti paveikslus, lenteles, garso ar vaizdo įrašus ir kt. įvairialypės terpės elementus);
- skelbti medžiagą visiems tinklo vartotojams arba tik tam tikrai grupei (bendruomenei);
- komentuoti savo ar kitų dienoraščių įrašus;
- ieškoti esamuose el. dienoraščiuose;
- peržiūrėti el. dienoraščių archyvą.

Tipinį dienoraščio įrašą (straipsnį) sudaro:

- pavadinimas — įrašo (straipsnio) pavadinimas (antraštė);
- pagrindinė dalis — straipsnio turinys, pagrindinė jo dalis;

- interneto adresas (URL) — viso straipsnio adresas, naudojamas nuorodoms į dienoraščio straipsnį kurti;
- publikavimo data — data ir laikas, kada straipsnis buvo paskelbtas dienoraštyje;
- komentarai — skaitytojų (arba autorius) komentarai;
- kategorijos arba gairės — pavadinimas temos, kuriai priskiriamas dienoraščio įrašas. Priskiriama tam, kad vėliau įrašus būtų galima rūšiuoti.

Elektroninių dienoraščių pavyzdžiai: VMA „Moodle“ dienoraščiai, blogas.lt, „IMPRESIO eJournal“ ir kt.

31 pav. El. dienoraštis „Moodle“

Diegiant kompiuterines mokymo priemones į ugdymą, visas procesas turi būti preciziškai suplanuotas. Jis turi apimti programinės įrangos atranką, programos tinkamumo mokyti (-is) tam tikro dalyko turinį analizę. Programinė įranga yra veiksminga, jei sudaro galimybes atsižvelgti į individualias mokinio savybes ir mokymosi medžiagą pateikia keliais skirtingais būdais (pavyzdžiui, tekstas, grafikas, garsas).

Įvirtinimo klausimai ir užduotys

1. Kaip IKT gelbsti planuojant ugdymo procesą?
2. Kokias priemones išskirtumėte? Kurias taikote jūs?

8.6. UGDYMO INDIVIDU- ALIZAVIMAS TAIKANT IKT

Interaktyviosios lentos ugdymo procese. Interaktyvioji lenta — įrenginys, kompiuteryje esantį vaizdą perteikiantis interaktyviosios lentos paviršiuje. Naudotojas, stovėdamas prie interaktyviosios lentos, gali valdyti kompiuterio programas: jas paleisti, keisti ir, naudodamasis virtualiomis interaktyviosios lentos priemonėmis, gali joje rašyti, pažymėti, išryškinti svarbius dalykus. Darbu su interaktyviosiomis lentomis skirta atitinkama programinė įranga. Aptarsime dvi Lietuvoje taikomas programas — „Mimio Xi“ ir „Lynx“. Šios programos pateikiamos kartu su interaktyviaja lenta. Ji gali būti taikoma trimis būdais: a) kaip paprasta lenta, kurioje rašoma ne kreida, o specialiu rašikliu; b) kaip

lenta, kurioje pateiktą medžiagą galima bet kada įrašyti į kompiuterį; c) kaip interaktyvioji lenta, kurioje galimas vaizdus programų, objektų valdymas.

Užsienio patirtis rodo, kad naudojant interaktyviasias lentas labai pagausėja būdų, kaip galima veiksmingai naudoti IKT priemones mokymui ir mokymuisi. Interaktyvioji lenta — puiki priemonė paskatinti mokinius įsitraukti į pamoką, ypač jaunesnius ir protinę negalią turinčius mokinius. Ji sudaro galimybę atsakyti ne tik žodžiu, bet ir parodyti, piešti, pasirinkti tinkamą atsakymą. Turintis judėjimo negalią mokinys noriai atlieka interaktyvią užduotį, privažiavęs prie lentos. Naudojantis interaktyviaja lenta galima sujungti kelis mokymosi stilius: kinestetinį, garsinį ir vaizdinį.

Gerai pasirengęs mokytojas pasirenka atlikti daug veiklų, pritaikyti įvairius pedagoginius metodus: demonstruoti daugialypės terpės turinį, dalyvauti interaktyviose užduotyse, žaidimuose, organizuoti mokinių apklausą su interaktyviaja lenta ir pan.

Mokinių savarankiško darbo galimybės taikant IKT. Ugdymo veiklos individualizavimas priklauso nuo turimų kompiuterių skaičiaus, nuo mokytojo gebėjimo kūrybiškai išnaudoti turimas galimybes. IKT suteikia plačių galimybių individualizuoti mokymosi procesą, pvz., parinkti atitinkamas kompiuterines mokymo priemones, parinkti mokymosi lygius atskirose programose, sukurti papildomų mokymo priemonių naudojantis IKT. Mokinių savarankiškam darbui gali būti naudojamos įvairios IKT priemonės. Pavyzdžiui, paprasčiausios piešimo programos vaikams, paprastos tekstų rengyklės, žiniatinklio svetainėje ar virtualiojoje mokymosi aplinkoje pateikiami išteklių, kuriuos mokiniai gali pasiekti tiek klasėje, tiek iš namų (turėdami interneto ryšį) ir kt. Informacijos pateikimo kompiuteriu įvairovė ir patrauklumas (vaizdai, garsai, tekstas) yra vienas iš vaikų motyvacijos didinimo veiksnių. Todėl mokytojas jas gali naudoti ir kaip skatinimo priemonę.

Galimybės naudoti kompiuterį ir kompiuterių tinklus savarankiškam mokinių darbui yra labai plačios, galima derinti įvairias priemones. Pateiksime keletą pavyzdžių.

Tarkime, mokantis pagrindinių keturių aritmetikos veiksnių mokiniui, turinčiam mąstymo, pažinimo sutrikimų, galima lengvai pritaikyti programėlę „Paveikslėlių aritmetika“ (žr. „Elektroninis ugdymo turinys ir virtuali mokymosi aplinka“). Pramokus skaičiuoti nuostatų lange galite parinkti atitinkamas parinktis, pvz., suma mažesnė nei 10, ir leisti mokiniui dirbti pačiam. Be abejo, reikia stebėti jo veiklą, kaip jam sekasi, nepalikti vieno ilgesniam laikui.

Lietuvių kalbos pamokose taip pat galima įvairiai pritaikyti kompiuterį — tiesiogiai ir netiesiogiai. Ruošdamas tam tikras užduotis, pavyzdžiui, įrašyti raides vietoje tam specialiai paliktų tarpelių, mokytojas kompiuterį naudoja netiesiogiai pamokoje. Jis parengia individualias užduotis kompiuteriu, jas išspausdina ir per pamoką išdalyja mokiniams. Kitu atveju kompiuteris gali būti tiesiogiai naudojamas pamokoje. Tarkime, mokiniui, turinčiam specialiųjų poreikių, galima sudaryti užduotis kompiuteriu, jas išsaugoti ir pateikti atlikti klasėje prie kompiuterio. Pasitelkęs įvairias tekstų rengyklės funkcijas, mokytojas gali paruošti kūrybiškų ir vaizdžių užduočių. Turintiems gebėjimo rašyti sutrikimų galima naudoti rašybos, gramatikos

tikrinimo programėles, keisti šriftų dydžius ir spalvas, pabrėžiant esminius dalykus.

Pažinimo sutrikimų turintiems vaikams labai svarbu, kad mokomoji medžiaga būtų ne tik interaktyvi, bet ir struktūruota, aiški, su integruotomis užduotimis, testais savikontrolei bei savarankiškam ugdymuisi, mokymosi tempą galėtų valdyti pats mokinys.

32 pav. Programa „Oto garsų pasaulis“ (angl. Otto's World of Sounds)

Vertos dėmesio kompiuterinės mokymo priemonės su ryškia, vaizdžia ir įgarsinta pažintine informacija. Pavyzdys — „Oto garsų pasaulis“ (angl. Otto's World of Sounds).

33 pav. Programa „Kidspiration“

Idėjoms struktūrizuoti, mintims sekti galima naudotis specialiomis programomis, kurias naudodamas mokinys mokysis:

- grupuoti idėjas;
- reikšti savo mintis;
- suvokti medžiagą ir bendrauti.

Papildomos informacijos rasite šioje svetainėje:
 ↓ <http://www.inspiration.com/productinfo/kidspiration/index.cfm> ↑

34 pav. Programa „Matomoji kalba III“

Sunkumai, kylantys dėl kalbos ir komunikacijos sutrikimų, yra specifiniai, tačiau darantys gana didelę įtaką bet kurio dalyko mokymuisi ir ypač atsakinėjimui, atsiskaitymui žodžiu. Kaip pavyzdį galima pateikti kalbinės korekcijos logopedinę kompiuterinę programą „Matomoji kalba III“ (angl. *Speech Viewer III*). Pateikiame ir užsienio kalbų mokymosi kompiuterinės programos pavyzdį (*English+*). Ypač įdomus turėtų būti programos žaidybinis modulis „Aukšinės sagės paslaptis“.

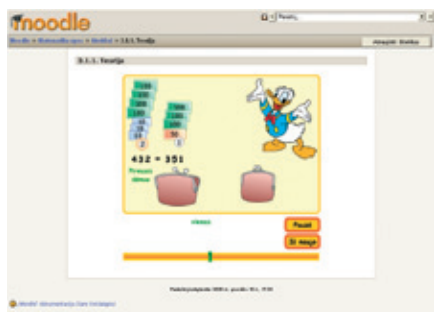
35 pav. Programa „Matomoji kalba III“

Naudodamasis *Microsoft PowerPoint* galimybėmis mokytojas gali kurti savas kompiuterines programas. Ši programa suteikia galimybę įterpti vaizdą, animaciją, garsą, įrašus. Mokytojas gali pats įgarsinti reikiamas frazes, garsus, padėsiiančius komuniukuoti su mokinium.

Klausos sutrikimai daro įtaką mokomosios medžiagos pateikimo būdams, bet ne turiniui. Tad daugeliu atvejų galima remtis bet kuria programine įranga, kuriai nėra svarbūs garso efektai. „Matomoji kalba III“ skirta ir kurčiųjų bei neprigirdinčiųjų logopediniams užsiėmimams: garsinei analizei, fonologijai, tarčiai ir kt. kalbinėms praty-

boms. Papildomos informacijos šaltinis:
↓<http://www.microscience.on.ca>↑.

Mokymosi objektų pateikimas virtualioje mokymosi aplinkoje atveria plačių galimybių individualizuoti mokymo (-si) procesą. Dirbdamas kompiuterių klasėje, kiekvienas mokinys gali atlikti užduotis pagal savo galimybes.

36 pav. Mokymosi turinys VMA „Moodle“

Taip pat mokinių mokymuisi skatinti galima pasitelkti įvairius tinklalapius, juose pateikiamą medžiagą. Pavyzdžiui, pamokos pabaigoje galima pasiūlyti mokiniui pažaisti naudojantis programa „TuxType“, skirta kompiuterio klaviatūros valdymo įgūdžiams lavinti. Ši programa — tai vienas iš daugelio klaviatūros treniruoklių. Žaisdami vaikai mokosi dirbti klaviatūra, greitai ieškoti reikiamų klavišų.

37 pav. Programa „TuxType“

Norint išmolti sparčiai dirbti klaviatūra, reikia daug praktikuotis, todėl didesnę darbo su treniruokliu laiko dalį reikėtų skirti savarankiškam mokinių darbui. Treniruokliai gali būti naudojami ne tik išmolti greitai rinkti tekstus, bet ir atpažinti raides.

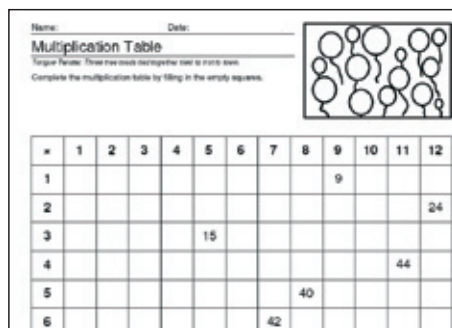
Pagrindinės programos „TuxType“ savybės:

- paprasta, linksma, spalvinga sąsaja ir garsų gausa;
- galimybė pasirinkti klaviatūros išdėstymą;
- galimybė pasirinkti sudėtingumo lygį;
- žaidimų ir pratimų gausa;
- mokytojams naudinga programos savybė — galimybė kurti savas pamokas, užduotis, žodžius (naudojama į HTML kalbą panaši sintaksė). Galima pasinaudoti ir esamų pamokų įvairiomis kalbomis ruošiniais;
- programa lokalizuota į 15 kalbų (tarp jų — į lietuvių), naudojama įvairių valstybių mokyklose.

Programos lietuvišką versiją galima parsisiųsti iš tinklalapio ↓<http://ims.mii.lt/klav/tren.html>↑.

Programa pritaikyta dirbti su lietuviška standartine klaviatūra. Programa diegiama į kompiuterį, todėl ja naudotis interneto ryšys nėra būtinas.

Mokytojai, ruošdamiesi pamokoms, galėtų taikyti įvairias priemones — užduočių, testų kūrimo programas, pvz., parsisiuntę testų kūrimo programą *Mathematics Workshop Factory* (prieiga internete: ↓<http://www.schoolhousetech.com/Products/BasicFacts/Download.aspx>↑), gali sukurti kiekvienam mokiniui individualias užduotis. Be abejo, iš interneto galima parsisiųsti ir paruoštų užduočių šablonų.

38 pav. Užduoties šablonas

Verta paminėti kompiuterines programas *Microsoft Word*, *Paintbrush*, *Paint*, *Microsoft PowerPoint*, *OpenOffice*, *IBM Works* ir kt., kurios nėra skirtos kuriam nors konkrečiam dalykui mokyti, tačiau jomis galima naudotis per įvairių dalykų pamokas, turint įvairių tikslų. Jos būna skirtos tam tikriems veiksams atlikti. Pavyzdžiui, skaičiuoklių programa gali būti naudojama per matematikos pamokas aritmetiniams veiksams atlikti, figūrų plotų sampratai formuoti ir pan. Mokyklose minėtos programos naudojamos įvairiai, vienas iš klasifikavimo būdų galėtų būti pagal informacijos tipo apdorojimą:

- tekstinei informacijai tvarkyti (pvz., *Microsoft Word*);
- skaitmeninei informacijai tvarkyti (pvz., *Microsoft Excel*);
- grafinėi informacijai tvarkyti (pvz., *Paintbrush*, *Paint*);
- demonstracinei medžiagai paruošti (pvz., *Microsoft PowerPoint*);
- informacijai sujungti (integruoti paketai *OpenOffice*, *IBM Works* ir kt.);
- informacinėms ir komunikacinėms paslaugoms internete realizuoti (pvz., *Mozilla*, *Internet Explorer*, *Outlook Express*).

Naudojantis bendrosios paskirties kompiuterinėmis programomis galima apdoroti tyrinėjamus duomenis, tvarkyti įvairią kitą informaciją (tekstinę, grafinę ir kt.).

8.7. PASIEKIMŲ IR PAŽANGOS VERTINIMAS TAIKANT IKT

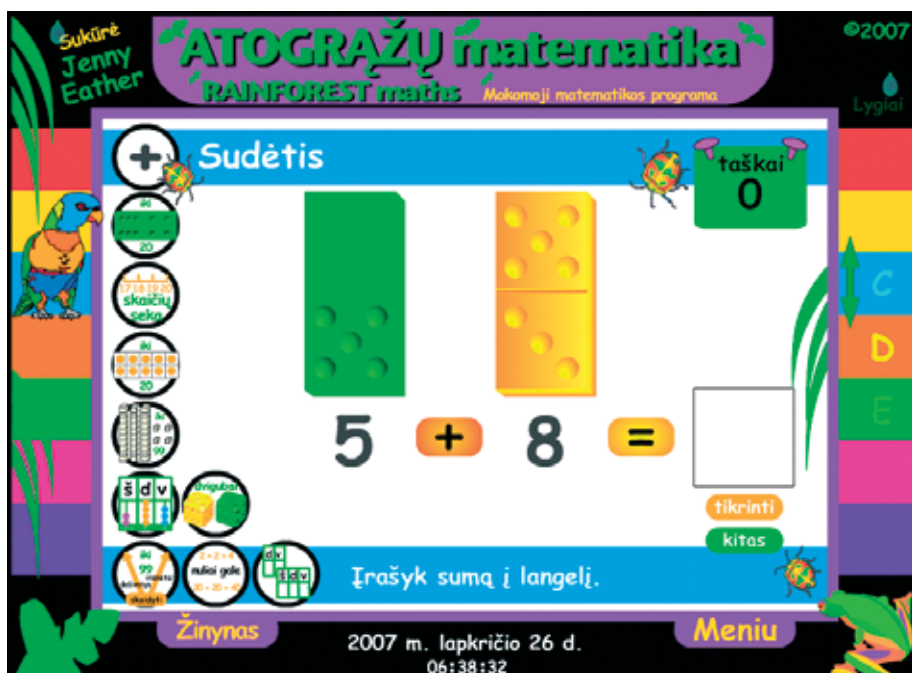
Inovatyvūs mokymo (-si) metodai grindžiami vaikų savarankiškumu, aktyvumu, tarpdalykiniais ryšiais, galimybe „konstruoti“ naujas žinias, taip pat vertinti savo pažinimo procesą (kas buvo lengva, kas sudėtinga, kas pavyko, kas nepavyko, kaip paprasčiau būtų suvokti medžiagą ir t. t.). Svarbu, kad mokiniai ne tik išmoktų dirbti savarankiškai, bet ir analizuoti savo ir kitų darbus, juos pristatyti ir aptarti.

Savarankiškam mokinių darbui labai svarbią įtaką daro įsivertinimo užduotys (pvz., nesusidėtingi įsivertinimo testai). Jie skirti pačiam mokiniui, kad jis pasitikrintų savo žinias. Įvairūs testai gali būti naudojami ir ne tik įsivertinti, bet ir temos suvokimui gerinti (pvz., mokinys, pabandęs keletą variantų ar parametų, pradeda geriau suvokti vieno ar kito reiškinio

esmę). IKT teikiamos galimybės leidžia patraukliai pateikti medžiagą ir gauti momentinį grįžtamąjį ryšį (suzuoti, ar mokinys atliko teisingą veiksmą).

Jau minėta programa „Paveikslėlių aritmetika“ suteikia grįžtamąjį ryšį iš karto, kai mokinys patikrina rezultatą. Kadangi šioje programoje atsakymo keisti negalima, mokinys negali spėlioti, jis turi mąstyti, ar iš tikrųjų gerai apskaičiavo.

Mokytojos iš Australijos Jenny Eather sukurtoje programoje „Atogrąžų matematika“ gausu įsivertinimo užduočių, kurios (ypač programos C lygis) gali būti taikomos ir specialiųjų poreikių mokiniams mokyti tiek pasaulio pažinimo, tiek matematikos (39 pav.).

39 pav. Programa „Atogrąžų matematika“

Matematikos užduotys - Bandymas: 1

1	$4 * 7 + 45 - 21$
Atsakymas:	<input type="text" value="52"/>
	<input type="text" value="Sveikinu, teisingai"/>
	<input type="button" value="Pateikti"/>
	Teisingai

2	$2 * 5 + 5$
Atsakymas:	<input type="text"/>
	<input type="button" value="Pateikti"/>

40 pav. Testų kūrimas VMA „Moodle“

Virtualioji mokymosi aplinka — tai universali aplinka, kuri puikiai tinka mokinių savarankiškiems darbams atlikti ir savarankiškumui skatinti. Jei ji naudojama per pamokas, tai mokinys gali prisijungti prie jos ir iš namų bei pakartoti (prisiminti) pamokoje atliktas užduotis, nagrinėtą medžiagą arba atlikti papildomas mokytojo parengtas užduotis ir pan.

Pagrindinis elementas virtualiojoje mokymosi aplinkoje — tai kursas. Į jį galima įdėti įvairių išteklių (nuorodas į tinklalapius, rašytinį tekstą, grynąjį tekstą, paveikslą, vaizdo įrašą, garso įrašą ir kt. failus) ir veiklų (testus įvertinimui, užduočių (kurias galima atlikti prisijungus prie virtualios mokymosi aplinkos arba autonomiškai), apklausų, žodynėlių ir kt.).

Pavyzdžiui, toliau pateiktos užduotys, sukurtos „Moodle“ aplinkoje (40 pav.). Mokytojas gana sparčiai gali sukurti tokių ar panašių klausimų, kad mokiniai galėtų savarankiškai praktikuotis.

Įvertinimo klausimai ir užduotys

1. Kokias priemones taikote mokinių mokymosi pasiekimams ir pažangai vertinti? Koks vaidmuo tenka IKT šiame procese? (Pvz., savikontrolės testai ir pan.)
2. Kokios, jūsų manymu, IKT ir kaip gali pagelbėti mokiniams stebėti, pažinti ir poreikiams įvertinti? (Duomenų fiksavimas, aprašymas, įvertinimas ir kt.)

8.8.

BENDRAVIMO IR BENDRADARBIAVIMO GALIMYBĖS TAIKANT IKT

Mokytojų ir tėvų, turinčių specialiųjų poreikių vaikų, bendravimas ir bendradarbiavimas. Šeima į ugdymo procesą gali būti įtraukta dviem lygmenimis: mokyklos (kaip institucijos) ir klasės bendruomenės. Vaikas mokosi konkrečioje klasėje, sąveikauja su konkrečiais mokytojais, mokosi ir veikia kartu su klasės draugais. Todėl tiek vaikui, tiek tėvams visų pirma aktualu, kad vaikas būtų klasės bendruomenės nariu. Kita vertus, kiekviena klasė yra visos mokyklos dalis. Mokyklos veikla ir prioritetai tiesiogiai veikia ir klasės gyvenimą. Todėl itin svarbu, kad šie du lygmenys derėtų ir sąveikautų tarpusavyje.

Galima išskirti šias tėvų įtraukimo į ugdymo procesą kryptis:

- informavimas apie mokyklos ir klasės gyvenimą, ugdymo proceso ypatumus bei mokinių pasiekimus;
- dalyvavimas mokyklos bei klasės gyvenime;
- bendradarbiavimas sprendžiant klasės ar pavienių mokinių problemas.

Mokyklos, kaip institucijos, lygmeniu labai svarbu užtikrinti informacijos prieinamumą bei sklaidą tėvams.

Tėvai, mokytojai, specialieji pedagogai gali bendrauti ir bendradarbiauti įvairiomis formomis. Vietos atžvilgiu galima išskirti susitikimus realioje ir virtualioje erdvėje. Aptarime susitikimus realioje erdvėje. Paprastai mokytojai rengia susirinkimus, kuriuose gali dalyvauti mokinių tėvai, kiti ugdytojai. Jie gali būti organizuojami visiems bendrai arba individualiai. Tam, kad susitikimai su tėvais būtų įdomesni, mokytojas gali pasitelkti IKT. Tarkime, pristatydamas mokinio mokymosi pažangą, jis gali ją pateikti apipavidalinęs MS PowerPoint programa. Taip pat gali būti pristatoma įvairios mokymo medžiagos, atliktų užduočių analizė. Organizuojant paskaitas

tėvams (pvz., susitikimai su psichologais, socialiniais darbuotojais ir pan.) galima padaryti dalomosios medžiagos konspektus, parengtus MS Publisher programa.

Kalbant apie bendravimą virtualioje erdvėje, išskirtinos šios galimybės: elektroniniai laiškai (tai puiki galimybė ir mokytojui, ir tėvams išsakyti savo rūpesčius, informuoti vieniems kitus ir t. t.), pokalbių sistemos (Skype, MSN Messenger ir kt.), telefoniniai pokalbiai su šeima, žinutės. Mokytojas, mokytojo kolegos ar tėvai gali sukurti internetinį klasės puslapį, kuriuo klasės bendruomenė naudosis net ketverius mokymosi pradinėse klasėse metus. Jei klasėje yra skaitmeninis fotoaparatas, skeneris, į internetinį klasės puslapį galima įdėti klasės renginių, išvykų, susitikimų nuotraukų, vaikų darbų pavyzdžių ir t. t. Tai yra puikus būdas informuoti tėvus apie naujausius vykdomus ilgalaikius projektus, klasės įvykius ir t. t.

Pastaraisiais metais atsiradusi bendravimo internetu galimybė sudaro tėvams sąlygas diskutuoti aktualiais klausimais, gauti reikiamą informaciją ir t. t. Kai kurios Lietuvos mokyklos jau turi specialius savo mokyklos / klasės tėvų forumus, pokalbių svetaines (<http://www.tavovaiikas.lt/bendravimas>, <http://www.supermama.lt/forumas>, <http://www.pradinukas.visiems.lt>, <http://www.pradinukas.ku.lt> ir kt.). Čia galima ne tik gauti informacijos, bet ir pasidalyti savo samprotavimais, sulaukti kitų tėvų, mokytojų, kitų mokykloje dirbančių specialistų patarimų, siūlymų. Mokykla savo ruožtu gali išsiaiškinti tėvams kylančias problemas ir jas operatyviai spręsti.

Informacinės komunikacinės technologijos šiandien suteikia ir daugiau šeimos ir mokyklos bendravimo bei bendradarbiavimo galimybių. Kai kuriose šalyse dėl per toli esančios artimiausios mokyklos, dėl vaiko neįgalumo ar dėl ilgai trunkančios ligos kai kurie vaikai negali lankyti mokyklos ir tam naudojamos informacinės komunikacinės technologijos. Jau aprašytas nuotolinis mokymas — tai mokymo procesas, kai mokytojai, mokinys ir šeima bendrauja per tam tikrą nuotolį erdvėje ir laike.

Virtualioji mokymosi aplinka suteikia naujų galimybių bendrauti. Ji bet kuriuo metu pasiekama internetu, gali tapti puikia mokytojų ir tėvų (globėjų) bendravimo virtualiaja erdve,

kadangi ne visi tėvai gali susitikti su mokytoju.

Šiuolaikinės virtualiosios mokymosi aplinkos integruoja pagrindines sinchroninio ir asinchroninio bendravimo priemones, kurios gali būti panaudotos įtraukiant vaikų šeimas į ugdymo procesą.

Sinchroninis bendravimas — tai bendravimas realiuoju laiku, kai tarp vartotojų yra tiesioginis ryšys (įvairūs pokalbiai: raštu, raštu ir vaizdu, balsu ir kt.; virtualiosios vaizdo konferencijos).

Asinchroninis bendravimas gali vykti nebūtinai tuo pačiu metu. Vartotojas gali pateikti informaciją bet kuriuo metu. Vėliau ji bus prieinama visiems kitiems sistema besinaudojantiems vartotojams (el. paštas, diskusijų forumai, kalendorius, skelbimų lenta).

Forumai gali būti naudojami kaip skelbimų lenta mokinių šeimoms ir kaip diskusijų vieta. Pavyzdžiui, kiekviena klasė gali turėti savo forumą arba net kelis forumus, visa mokykla gali turėti atskirą forumą, kuriame pateikiami

ir aptariami mokyklos veiklos tikslai, prioritetai, veiklos kryptys ir kt. Klasės forume (forumuose) gali būti pateikiama tėvams aktuali informacija, kaip vyksta ugdymo procesas, kokie mokyklos mokinių pasiekimai vienoje ar kitoje ugdymosi srityje. Tėvai gali rašyti savo atsiliepimus, klausimus, gauti atsakymus. Visos diskusijos yra skirstomos į temas. Forumų privalumas tas, kad bendrus klausimus ir atsakymus galima rodyti visiems forumo dalyviams. Todėl jei klausimas kartojasi, mokytojui nereikia jį atsakinėti iš naujo: tėvai gali rasti atsakymą jį ankstesniuose forumo pranešimuose.

Pagrindinė pokalbio paskirtis — organizuoti tikrą laikį pokalbį tam tikra tema. Kaip ir ankstesniuose skyreliuose, iliustruoti naudodami „Moodle“ aplinką. Suteikus tėvams (globėjams) prisijungimo vardus ir slaptažodžius, galima diskutuoti su jais apie ugdymo procesą, dalytis informacija apie vaiką „Moodle“ aplinkoje. Jei pokalbio laikas griežtai nustatytas, tėvų ir mokytojo pokalbis vyksta realiuoju laiku: į klausimą iš karto gaunamas atsakymas.

Tokius pokalbius galima naudoti organizuojant „virtualųjį“ tėvų susirinkimą, kai reikia skubiai išspręsti tam tikrą klausimą arba, pavyzdžiui, pasitarti su tėvų komitetu.

„Moodle“ pokalbiai vyksta rašant ir siunčiant pokalbio dalyviams tekstą. Mokytojas ir kiti dalyviai galės bet kuriuo metu peržiūrėti pokalbių seansų praeitį ir prireikus atkurti pokalbių eigą.

Dar viena bendravimo su tėvais (globėjais) galimybė, kurią teikia kompiuterių tinklų technologijos, yra tradicinės (popierinės) pažymių (pasiekimų) knygelės elektroninio atitikmens naudojimas. Tėvai ar globėjai, prisijungę su slaptažodžiu, elektroniniame dienyne ras informaciją apie savo vaikų pasiekimus, pagyrimus ar pastabas, informaciją apie praleistas pamokas, galės nesudėtingai bendrauti su mokytojais ir klasių vadovais, galės pasitikslinti, kokie šiandien

užduoti namų darbai, ir perskaityti mokytojų pranešimus tėvams. Mokytojai, klasių vadovai atras patogių priemonių pasiekimams, pastaboms ar pagyrimams įrašyti, bendrauti su mokiniais ir mokinių tėvais ar globėjais.

Šiai pagrindinei informacijai gauti tėvams pakaks prisijungti prie interneto su interneto naršykle. Šeimoms, neturinčioms interneto ryšio namuose, planuojama teikti vaiko dienos ar savaitės ataskaitą telefonu. Elektroninis dienynas bus nepakeičiamas pagalbinkas tiems tėvams, kurie šiuo metu dirba užsienyje, o jų atžalos mokosi Lietuvoje.

Be elektroninės pasiekimų knygelės, interneto svetainėje <http://www.dienynas.lt> tėvai ir vaikai galės rasti įvairiausios informacijos apie saugų eismą, psichologų, gydytojų ir kitų specialistų patarimų, taip pat Lietuvos Respublikos švietimo ir moks-

lo ministerijos priimtus nutarimus ir standartus, ką per mokslo metus turės išmokti pirmokas ar vyresniųjų klasių mokinys. Bus sukurtas ir tėvų el. forumas, kuriame jie galės išsakyti savo mintis.

Specialiojo ugdymo pedagogų, pradinių klasių ir kt. specialistų bendravimas ir bendradarbiavimas. Labai svarbu, kad mokytojai ne tik bendrautų su mokinių tėvais, bet ir su kitais mokytojais, ugdymo proceso pagalbininkais — specialiojo ugdymo pedagogais ir kitais specialistais. Mokytojai, naudodamiesi elektroniniais dienoraščiais, galėtų derinti daugelį svarbių ugdymo planavimo, vertinimo, įsivertinimo, analizės ir kt. klausimų.

Įtvirtinimo klausimai ir užduotys

1. Kokias technines priemones taikote ar norėtumėte taikyti bendraudami su mokinių tėvais, su kolegomis, kitais specialistais?
2. Kokias priemones išskirtumėte mokiniams tarpusavyje bendradarbiauti? Kokias taikote savo veikloje?

LITERATŪRA

1. ALIŠAUSKAS, A. (2002). Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo (-si) poreikių įvertinimas. Šiauliai.
2. ALIŠAUSKIENĖ, S.; MILTELINĖ, L. (2004). Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. Šiauliai.
3. AMBRUKAITIS J. (2006). Vaikų, turinčių mokymosi sunkumų, kalbinis ugdymas I–IV klasėse. Šiauliai: ŠU leidykla.
4. Ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus specialiųjų poreikių vaikų ugdymas. (1997). Šiauliai.
5. ARENDS, R. I. (1998). Mokomės mokytis. Vilnius.
6. BAGDONAS, A. (ats. red.) (1994). Specialaus ugdymo sistemos metmenys, III variantas. Vilnius.
7. BUEHL, D. (2004). Interaktyviojo mokymosi strategijos. Vilnius.
8. DAGIENĖ, V.; JASUTIENĖ, E.; JEVSIKOVA, T.; ZAJANČKAUSKIENĖ, L.; ŽILINSKIENĖ, I. (2007). IKT taikymas pradiniam ir specialiam ugdymui: nuotolinio kurso pedagogams projektavimo aspektai. Lietuvos matematikos rinkinys, 47, spec. Nr., Vilnius.
9. DAULENSKIENĖ, J. (1998). Vaikų, turinčių nervų sistemos pažeidimų, asmenybės raidos ypatumai.
10. Drauge su vaiku (Psichologo patarimai tėvams). Vilnius, 2001.
11. DUDZINSKIENĖ, R.; KIŠONIENĖ, R. (2007). Kaip ugdyti mokinį, turintį specialiųjų ugdymo (-si) poreikių [patarimai mokytojams, ugdančiams skirtingų poreikių ir gebėjimų mokinius] [rankraštis]. Vilnius.
12. Elektroninis dienynas [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: <http://www.dienynas.lt/> ↑.
13. Enciklopedinis kompiuterijos žodynas [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: <http://www.likit.lt/indexw.php> ↑.
14. Europos agentūros specialiojo ugdymo 2001 m. ataskaita [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: <http://www.european-agency.org> ↑.
15. Excellence and Enjoyment: learning and teaching in the primary years (Planning and assessment for learning. Designing opportunities for learning. Professional development materials), 2004.
16. Executive agency: Education, Audiovision and Culture [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: <http://www.eurydice.org> ↑.
17. Experience, interaction, independence. Curriculum guidelines (for Teachers of Students with Moderate General Learning Disabilities). Vol. I. Teacher Guidelines. National Council for Curriculum and Assessment. Dublin, 2001.
18. FYFE, D. (1995). Mokymo ir mokymosi ciklas. Mokykla.
19. GAGE, N. L.; BERLINER, D. C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius.
20. GALKIENĖ, A. (2003). Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis. Šiauliai.
21. GEVORGIANIENĖ, V. (2003). Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas ugdant specialiųjų poreikių turinčius vaikus. Specialiojo ugdymo pagrindai. Šiauliai.
22. Guidelines on Remedial Education (1987). Department of Education, Dublin: Stationery Office.
23. HALLAHAN, D. P.; KAUFFMAN, J. M. (2003). Ypatingieji mokiniai. Vilnius.
24. Ištrauka iš kurso „Informacinių technologijų naudojimo edukologiniai aspektai... Pedagogų kompiuterinio raštingumo standartas. Edukologinė dalis. Vilnius, 2002 [atnaujinta 2004 m.]
25. JOVAIŠA, L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius.
26. Keli integruoto ugdymo aspektai: metodinių straipsnių rinkinys. Vilnius, 2001.
27. KURILOVAS, E. (2006). Virtual Learning Environments: Benefits and Potentials to Support Social Constructivist Pedagogies. In Information Technologies at School. Proceedings of the Second International Conference „Informatics in Secondary School: Evolution and Perspectives...“ Vilnius: TEV.
28. LEITNER, S. (1998). Išmokime mokytis. Vilnius.
29. Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centras [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: <http://www.lasuc.lt/> ↑
30. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=69873&p_query=&p_tr2= ↑.
31. MIELKE, U. (1997). Geriau supraskime sunkius vaikus. Kaunas.
32. MILTENIENĖ, J.; RUŠKUS, J.; ALIŠAUSKAS, A. (2003). Tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką, nuostatų į dalyvavimą ugdymo procese struktūra ir raiška. Specialusis ugdymas, Nr. 2(9).
33. Moksleivis. Individualaus darbo su specialiųjų poreikių vaiku planavimas (metodiniai patarimai) (1999), Vilnius.
34. Mokslinis tiriamasis darbas „Elektroninis ugdymo turinys ir paslaugos, skirtos pradiniam ir specialiajam ugdymui Lietuvoje ir užsienyje [situacijos analizė ir plėtros perspektyvos].. [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: http://inovacijos.pedagogika.lt/lt/upload/tyrimo_ataskaita.pdf ↑.

35. Neįgaliesiems skirtų elektroninių mokymo priemonių pritaikymo ir saugojimo formato metodiniai reikalavimai, patvirtinti Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2005 m. sausio 21 d. įsakymu Nr. T-5. Prieiga internete: [↓http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=251337↑](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=251337).
36. NEUBURG, R.; HARRIS, V. (2003). Kaip aš mokausi (Kalbų mokymosi strategijos). Kaunas.
37. NOEL F. MCGINN; ALLISON M. BORDE. (2006). Klausimų formulavimas ir atsakymų kūrimas. Vilnius: Homo liber.
38. Pedagoginės psichologijos etiudai (1997). Vilnius.
39. PETTY, G. (2006). Šiuolaikinis mokymas. Vilnius.
40. POBREIN, V. (2006). Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, skaitymas ir literatūrinis ugdymas II—IV klasėse. Šiauliai: ŠU leidykla.
41. POLLARD, A. (2002). Refleksyvusis mokymas. Veiksminga ir duomenimis paremta profesinė praktika. Vilnius.
42. Portalas „Emokykla„ [žiūrėta 2009-09-29]. Prieiga internete: [↓http://www.emokykla.lt/lt.php/istekliai/↑](http://www.emokykla.lt/lt.php/istekliai/).
43. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos specialiųjų poreikių mokinių, turinčių vidutinį, žymų ir labai žymų intelekto sutrikimą, ugdymui. Vilnius, 2009.
44. Pradinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos specialiųjų poreikių mokinių kalbiniam, matematiniam ir socialiniam bei gamtamoksliniam ugdymui. Vilnius, 2009.
45. Pradinio ugdymo bendroji programa (2008). Vilnius.
46. Projektas „Pradinių klasių ir specialiojo ugdymo pedagogų kompetencijų taikyti IKT ir inovatyvius mokymo (-si) metodus tobulinimas.. Informacinių ir komunikacinių (IKT) ir inovatyvių metodų taikymas ugdant specialiųjų poreikių mokinius, 2006.
47. RAJECKAS, V. (1999). Mokymo organizavimas. Vilnius.
48. RIMM, S. B. (1998). Sumažėjusio pažangumo sindromas. Vilnius.
49. ROSENBERG, N. (2000). Bendravimas be pykčio. Kaunas.
50. RUŠKUS, J. (2002). Negalės fenomenas. Šiauliai.
51. RUŠKUS, J. (1997). Neįgalus asmuo ir visuomenė. Šiauliai: ŠU leidykla.
52. Schooling for Tomorrow Initiative — Learning to Change: ICT in Schools. OECD, 2001.
53. Socialinis ugdymas. Socialinio pedagogo darbo knyga (2002), VII—V.
54. Specialiojo ugdymo pagrindai: vadovėlis (2003). Šiauliai.
55. Specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas: patirtis ir perspektyvos (1994). Šiauliai.
56. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas (2005). Sud. J. Ambrukaitis. Šiauliai: ŠU leidykla.
57. „Sukurta pirmoji Lietuvoje mobili kompiuterių klasė neįgaliesiems„ [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: [↓http://www.vtv.lt/content/view/16511/317/↑](http://www.vtv.lt/content/view/16511/317/)
58. Švietimo ir mokslo ministerija. Virtualioji mokymosi aplinka mokyklai. Mokyklų tobulinimo programa (2005). Prieiga internete: [↓http://www.mtp.smm.lt/dokumentai/InformacijaSvietimui/MetodinesRekomendacijos/200506VMA.doc↑](http://www.mtp.smm.lt/dokumentai/InformacijaSvietimui/MetodinesRekomendacijos/200506VMA.doc).
59. „Taip, jie gali„ [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: [↓http://www.lass.lt/komp/moduliai.htm↑](http://www.lass.lt/komp/moduliai.htm)
60. TERESEVIČIENĖ, M.; GEDVILIENĖ, G. (1999). Mokymasis bendradarbiaujant. Vilnius.
61. The European Education Partnership. Innovations in ICT for Learning. Benefits and Added Value from ICT-for-Learning (2005).
62. „Tu gali man padėti„ (metodinės rekomendacijos specialistams, dirbantiems su prievartą patyrusiais vaikais), 2004.
63. VAITKEVIČIENĖ, A. (2001). Šeima, auginanti neįgalų vaiką. Vieno atvejo analizė: magistro darbas. Šiauliai: Šiaulių universiteto SPPK.
64. Valakupių reabilitacijos centras [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: [↓http://www.reabilitacija.lt/kaip.html↑](http://www.reabilitacija.lt/kaip.html)
65. Vertinimas ugdymo procese (2006). Vilnius. Vilniaus kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų reabilitacinis profesinio mokymo centras [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: [↓http://www.kpmc.vilnius.lm.lt/↑](http://www.kpmc.vilnius.lm.lt/)
66. VMA Atutor svetainė [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: [↓http://www.atutor.ca/↑](http://www.atutor.ca/).
67. VMA Moodle svetainė [žiūrėta 2009-09-28]. Interneto prieiga: [↓http://moodle.org/↑](http://moodle.org/).
68. VMA WebCT svetainė [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: [↓http://www.webct.com/↑](http://www.webct.com/).
69. ZAJANČKAUSKIENĖ, L. Mokytojas ir mokinys — visada kartu. ISSEP konferencijos CD. ISBN-9986-680-35-2.
70. 2000 Research Report on the Effectiveness of Technology in Schools, 7th Edition [žiūrėta 2009-09-28]. Prieiga internete: [↓http://www.sunysuffolk.edu/Web/Central/InstTech/projects/iteffrpt.pdf↑](http://www.sunysuffolk.edu/Web/Central/InstTech/projects/iteffrpt.pdf).

Dudzinskienė, R., Kalesnikienė, D., Paurienė, L., Žilinskienė I.

Inovatyvių mokymo (-si) metodų ir IKT taikymas. II knyga/ Metodinė priemonė pradinį klasių mokytojams ir specialiesiems pedagogams. — Vilnius, Ugdymo plėtotės centras, 2010. — 100 psl.

ISBN 978-609-95185-2-7 (2 knyga)

ISBN 978-609-95185-1-0 (bendras)

Knygoje išsamiai aptariami inovatyvūs mokymo (-si) metodai ir jų taikymas specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių mokymosi kokybei gerinti. Leidinio paskirtis — padėti pradinį klasių mokytojams ir specialiesiems pedagogams suprasti inovatyvių mokymo (-si) metodų esmę, paskatinti šiuos metodus lanksčiai, kūrybingai ir veiksmingai taikyti. Leidinyje apžvelgiama specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų raida ir ugdymo ypatumai, pateikiama patarimų ir rekomendacijų, kaip specialiųjų poreikių mokiniams parengti individualias ugdymo programas, aptariami ugdymo planavimo, pasiekimų vertinimo ir kiti aktualūs klausimai. Knygoje apžvelgiamos IKT priemonės ir jų taikymo specialiajam ugdymui ypatumai bei privalumai, pateikiama pavyzdžių, patarimų, kaip dirbti su įvairaus pajėgumo, poreikių ir polinkių mokiniais. Leidinys gali būti naudojamas kaip mokomoji priemonė kvalifikacijos tobulinimo seminaruose ir savarankiškam mokymuisi. Jis parengtas remiantis patyrimu, sukauptu vykdant ESF projektą „Pradinį klasių ir specialiojo ugdymo pedagogų kompetencijų taikyti IKT ir inovatyvius mokymo (-si) metodus tobulinimas“.

UDK 371.3
In87

Leidinyje panaudotos Dainos Karlonaitės, Laimos Paurienės, Ramutės Skripkienės, Sauliaus Vilučio ir projekte dalyvujančių pedagogų nuotraukos, Tatjanos Jevsikovas parengtos iliustracijos, taip pat iliustracijos iš pirmojo knygos leidimo.

INOVATYVIŲ MOKYMO (-SI) METODŲ IR IKT TAIKYMAS
Metodinė priemonė pradinį klasių mokytojams ir specialiesiems pedagogams
II KNYGA

Dizainas ir parengimas spaudai UAB In Flexum

